SAFRANBOLU'DAKİ KÖY İLKOKUL VE LOJMANLARININ KORUMA SORUNLARI VE KADIBÜKÜ KÖYÜ İLKOKULU ÖRNEĞİNDE RESTORASYON VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÖNERİLERİ

Merve KARATAŞ

2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Aysun ÖZKÖSE

SAFRANBOLU'DAKİ KÖY İLKOKUL VE LOJMANLARININ KORUMA SORUNLARI VE KADIBÜKÜ KÖYÜ İLKOKULU ÖRNEĞİNDE RESTORASYON VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÖNERİLERİ

Merve KARATAŞ

T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Aysun ÖZKÖSE

KARABÜK
Ocak 2021

Merve KARATAŞ tarafından hazırlanan "SAFRANBOLU'DAKİ KÖY İLKOKUL VE LOJMANLARININ KORUMA SORUNLARI VE KADIBÜKÜ KÖYÜ İLKOKULU ÖRNEĞİNDE RESTORASYON VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÖNERİLERİ" başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Aysun ÖZKÖSE .....
Tez Danışmanı, Mimarlık Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 11/01/2021

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)	İmzası
Başkan : Prof. Dr. Hatice Selma ÇELİKYAY (BÜ)	.....
Üye : Prof. Dr. Aysun ÖZKÖSE (KBÜ)	.....
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet MUTLU (KBÜ)	.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ .....
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

"Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim."

Merve KARATAŞ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

SAFRANBOLU'DAKİ KÖY İLKOKUL VE LOJMANLARININ KORUMA SORUNLARI VE KADIBÜKÜ KÖYÜ İLKOKULU ÖRNEĞİNDE RESTORASYON VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÖNERİLERİ

Merve KARATAŞ

Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Aysun ÖZKÖSE
Ocak 2021, 136 sayfa

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni rejimin benimsetilmesi, üretimde modern tekniklerin uygulayarak tarımı tekrar canlandırma ve okur-yazar oranını arttırmanın yanında köylüye rehberlik etmek amacıyla köylerde ilköğretim yaygınlaştırıldı. Bu amaç doğrultusunda 1930'lu yıllara kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun Meşrutiyet Dönemi'nde hazırlatılan mektep planları, köyün ve şehrin ihtiyaçlarının farklılık göstermesi nedeniyle köy ve şehirde farklı kat yüksekliği ve cephe düzenlemeleriyle uygulandı. 1930'lü yıllardan sonra köy ilkokulları için Maarif Vekaleti bünyesindeki inşaat bürosunda tasarlanan okul projeleri kullanıldı. Bu okullar masrafları köylü tarafından karşılanarak ve inşaat aşamasında köylü halk bedenen çalıştırılarak yapıldı. 1940'lı yıllara gelindiğinde köy ilkokul programlarına uygulamalı derslerin eklenmesi ve öğretmenin okuldan ayrılmaması zorunluluğun getirilmesi üzerine köy ilkokullarına ahır, işlik, lojman gibi yeni mekânlar eklendi. Köylerde eğitim 1940-

1950 yılları arasında köy enstitüleri sayesinde en verimli çağını yaşadı. köy enstitülerinde eğitim, uygulamalı olarak verilmekteydi. Bu sayede öğrenciler teoride öğrendikleri bilgiyi pratikte de uygulama fırsatı bulmuşlardır. 1950'li yıllarda köy enstitülerinin kötü propagandalar nedeniyle kapatılması sonucu köylerde öğretmen sıkıntısı tekrar başladı. 1960'lı yıllarda köylerin eğitim, sağlık gibi pek çok ihtiyaçta yetersiz kalması nedeniyle yavaş yavaş boşalması, köy ilkokul ve lojmanlarınında da koruma sorunlarının başlamasına neden oldu. Okul çağındaki çocuk nüfusunun 10'un altına düşmesi nedeniyle kapanan köy ilkokullarındaki öğrencilerin gönderildiği merkez köy ilkokulları da 1998 yılında taşımalı eğitim sistemine geçilmesiyle kapandı.

Yakın geçmişte yürütülen akademik çalışmalar neticesinde Safranbolu'nun 40 köyünde ilkokul ve lojman tespit edildi. Günümüzde kullanılamaz durumdaki bu binaların, yapıldıkları dönemde köylerdeki eğitim kültürü hakkında somut veriler sunmaları, köyün sosyal ve kültür tarihi içerisinde önemli bir yere sahip olmaları nedeniyle korunmaları gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında 1924 ve 1978 yılları arasında yapılan 9 farklı köy ilkokulu araştırılarak köy ilkokullarının yapıldıkları dönem ve bulundukları köyün şehir merkezine olan uzaklığı gibi bazı girdilerin okul mimarisini nasıl etkilediği ve okulların mevcut durumları incelenmiştir. Kendisinden sonraki çalışmalara örnek bir çalışma oluşturmak amacıyla; 9 köy ilkokulu içerisinden Erken Cumhuriyet Dönemi'nde köylü tarafından imece usulü ile inşa edilen Kadıbükü Köyü İlkokulu seçilip üzerinde detaylı çalışmalar yapılmıştır. Okulun konumu, mimari özellikleri ve yapım teknikleri irdelenerek mevcut durumu hakkında fotoğraflama ve rölöve çalışması yapılarak veriler oluşturulmuştur. Ayrıca okulun, eğitim müzesi olarak yeniden işlev kazandırılması ve köyün yeniden canlandırılması için proje önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler : Safranbolu Kadıbükü köyü, köy ilkokulları, eğitim müzesi, restorasyon, yeniden işlev kazandırma.

Bilim Kodu **:** 80106

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

CONSERVATION PROBLEMS OF THE PRIMARY SCHOOLS AND HOUSING IN THE VILLAGES OF SAFRANBOLU, PROPOSALS FOR RESTORATION AND SUSTAINABILITY IN THE EXAMPLE OF PRIMARY SCHOOL OF KADIBÜKÜ VILLAGE

Merve KARATAŞ

Karabük University
Institute of Graduate Programs
Department of Architecture

Thesis Advisor:
Prof. Dr. Aysun ÖZKÖSE
January 2021, 136 pages

With the proclamation of the republic, primary education was expanded in villages to adopt the new state regime, revitalize agriculture by applying modern techniques in production, increase the rate of literacy, and guide the villagers. In this direction, the school buildings, prepared from the Constitutional Period of the Ottoman Empire until the 1930s, were applied with different floor heights and facade layouts to serve different requirements in the village and city. After the 1930s, projects designed in the office of the Board of Education (Maarif Vekaleti) were used for village primary schools. Villagers worked in the construction of these schools and their expenses were paid by them. In the 1940s, with the addition of applied courses to the school programs and the requirement that the teacher does not leave the school, new spaces such as

barn, atelier, and lodging were added to village primary schools. Between 1940 and 1950, education in the villages had its most productive period thanks to the village institutes (köy enstitüleri). In the Village Institutes, education was provided with the practices. In this way, the students had the opportunity to apply theoretical knowledge in practice. In the 1950s, when the Institutes were closed due to bad propaganda, the shortage of teachers in the villages started again. The rural depopulation in the 1960s due to the inadequacy of many services such as education and health caused conservation problems of primary schools and lodgings in villages. The students in these schools, which were closed due to the decrease of the school-age child population below 10, were sent to primary schools in the central villages. These schools in the central villages were closed in 1998 with the transition to the mobile education system.

As a result of the recent field studies, primary schools and lodgings were determined in 40 villages of Safranbolu. These buildings, which are currently disused, have valuable data about the educational culture in the villages and critical place in the socio-cultural history. Because of this, they need to be protected. Within the scope of this study, 9 different primary schools in the villages built between 1924 and 1978 were researched. Effects of design inputs such as the period when village primary schools were built, the distance from the village to the city center, and the current situation of the schools were examined. Kadıbükü Village Primary School, which was built by the villagers in the Early Republic Period, was chosen as a sample among 9 village primary schools. Location in the village, architectural features, and construction techniques of school analyzed. The archive was formed by photographing and surveying the current situation of the school. Besides, a restoration project proposal as a school museum was prepared for the use of the villagers by re-functioning.

Key Word : Kadıbükü village in Safranbolu, primary schools of villages, education museum, restoration, re-functioning.

Science Code : 80106

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının oluşturulması için geçen süreç içerisinde deneyimini, tecrübesini, bilgi birikimini, sabrını esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Aysun ÖZKÖSE'ye, desteğini her zaman hissettiğim sevgili eşim Emre KARATAŞ'a, Yüksek Lisans eğitimime başından sonuna kadar benimle birlikte katılmak durumunda kalan biricik oğlum Bahattin Ali KARATAŞ'a, bizlerin arkasında durarak her konuda bizleri motive ederen annem Şehriban KULAK, babam Ali KULAK ve kayınvalidem Nurşen KARATAŞ'a, Safranbolu köylerinde bizleri en güzel şekilde ağırlayarak sorularımızı cevaplayan, sohbetlerini esirgemeyen büyüklerimize, köyler hakkında verdiği bilgiler neticesinde çalışmama büyük katkı sağlayan saygıdeğer emekli öğretmenlerimiz Ali EFE ve saygıdeğer Safranbolu Emekli Öğretmenler Derneği Başkanı Hüseyin AKYOL'a, emekleri ile bu çalışmaya katkı sağlamış olan KBÜ Rölöve Restorasyon I ve Rölöve Restorasyon II dersi öğrencilerine ve çalışmamı değerlendirme nezaketi gösteren saygıdeğer hocalarım, Prof. Dr. Hatice Selma ÇELİKYAY ile Dr. Öğr. Üyesi Mehmet MUTLU'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL ii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
TEŞEKKÜR viii
İÇİNDEKİLER ix
ŞEKİLLER DİZİNİ xii
ÇİZELGELER DİZİNİ xv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ xvi

BÖLÜM 1 1
GİRİŞ 1
1.1. ÇALIŞMANIN AMACI 1
1.2. ÇALIŞMANIN ALANI VE SINIRLARI 2
1.3. ÇALIŞMA YÖNTEMİ 3
1.4. LİTERATÜR ÖZETİ 4

BÖLÜM 2 6
CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DEKİ EĞİTİM POLİTİKALARI VE İLKOKULLAR 6
2.1. 1920-1930 DÖNEMİ EĞİTİM SİSTEMİ 6
2.2. 1930-1940 DÖNEMİ EĞİTİM SİSTEMİ 11
2.3. 1940-1960 DÖNEMİ EĞİTİM SİSTEMİ 12
2.4. 1960-1980 DÖNEMİ EĞİTİM SİSTEMİ 13
2.5. 1980 SONRASI DÖNEMİ EĞİTİM SİSTEMİ 14

BÖLÜM 3 16
CUMHURİYET DÖNEMİNDE SAFRANBOLU'DAKİ EĞİTİM SİSTEMİ VE EĞİTİM YAPILARI 16

Sayfa

3.1. SAFRANBOLU KENT MERKEZİNDE EĞİTİM SİSTEMİ VE EĞİTİM YAPILARI 16
3.2. SAFRANBOLU KÖYLERİNDE EĞİTİM SİSTEMİ VE EĞİTİM YAPILARI 21
3.2.1. Eğitim Sistemi 21
3.2.2. Eğitim Yapıları 26
3.2.2.1. Ağaçkese Köyü İlkokulu ve Lojmanı 26
3.2.2.2. Akören Köyü İlkokulu ve Lojmanı 30
3.2.2.3. Cabbar Köyü İlkokulu 34
3.2.2.4. Çerçen Köyü İlkokulu ve Lojmanı 36
3.2.2.5. Harmancık Köyü İlkokulu ve Lojmanı 40
3.2.2.6. Navsaklar Köyü İlkokulu ve Lojmanı 43
3.2.2.7. Oğulören Köyü İlkokulu ve Lojmanı 47
3.2.2.8. Toprakcuma Köyü İlkokulu ve Lojmanı 50
3.3. SAFRANBOLU KÖY İLKOKULLARI VE LOJMANLARININ KORUMA SORUNLARI 52
3.4. İLKOKUL BİNALARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ 54

BÖLÜM 4 60
SAFRANBOLU KADIBÜKÜ KÖYÜ İLKOKULU VE LOJMANI'NIN KORUMA SORUNLARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN RESTORASYON ÖNERİLERİ 60
4.1. YAPININ TANIMI VE RÖLÖVE PROJESİ 63
4.1.1. Konumu 63
4.1.2. Yapım Teknikleri 64
4.1.3. Plan ve Cephe Özellikleri 66
4.1.4. Koruma Sorunları 75
4.2. RESTİTÜSYON ÖNERİSİ 76
4.3. RESTORASYON ÖNERİSİ 78

BÖLÜM 5 89
SONUÇ VE ÖNERİLER 89

KAYNAKLAR 95

Sayfa

EK AÇIKLAMALAR A. İNCELENEN İLKOKULLARDAKİ DONATILAR, EĞİTİM MATERYALLERİ VE MOBİLYALAR 98

EK AÇIKLAMALAR B. ALİ EFE İLE (MİLLİ EĞİTİM EMEKLİ MÜFETTİŞİ) RÖPORTAJ / 2019 104

EK AÇIKLAMALAR C. HÜSEYİN AKYOL İLE (SAFRANBOLU EMEKLİ ÖĞRETMENLER DERNEĞİ BAŞKANI) RÖPORTAJ / 2019 133

ÖZGEÇMİŞ 136

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1. Safranbolu köylerinde tespit edilen köy ilkokulları. 3
Şekil 2.1. Osmanlı döneminde tasarlanan Edirne Karaağaç Mektebi çizimleri. 8
Şekil 2.2. Cumhuriyet döneminde yapılan Edirne Karaağaç Mektebi 9
Şekil 2.3. Mutlu ve Yapaner tarafından hazırlanan soğuk iklim tipine uygun ilkokul çizimleri 9
Şekil 2.4. Akören Köyü İlkokulu 10
Şekil 2.5. Türkiye'de açılan köy enstitüleri 12
Şekil 3.1. Şehzade Süleyman Paşa tarafından yaptırılan Eski Cami ve Altın Safran Belgesel Müzesi. 17
Şekil 3.2. İskalyon Mektebi rölövesi 18
Şekil 3.3. İskalyon Mektebi fotoğrafı 19
Şekil 3.4. Kalealtı İlkokulu 1940'lı yıllar 19
Şekil 3.5. Gümüş İlkokulu 1923-1924. 20
Şekil 3.6. 1930'lu yıllarda Gümüş İlkokulu. 20
Şekil 3.7. 1937'de Gümüş İlkokulu 20
Şekil 3.8. Akören İlkokulu 1929-1930 yılları, öğretmen Ömer Lütfü Akyol ve Öğrencileri 21
Şekil 3.9. Yörük Köyü Yatılı Okulu, 1937 22
Şekil 3.10. Bulak Köy Okulu 1930-1931 22
Şekil 3.11. Bulak Reşit Menteşoğlu İlköğretim Okulu fotoğrafları 24
Şekil 3.12. Ağaçkese Köyü Merkez mahallesi uydu görüntüsü 26
Şekil 3.13. Ağaçkese Köy İlkokulu, İşliği ve Lojmanı rölövesi. 27
Şekil 3.14. Ağaçkese Köyü İlkokulu fotoğrafları 28
Şekil 3.15. Ağaçkese Köyü İlkokulu İşliği fotoğrafları 29
Şekil 3.16. Ağaçkese Köyü İlkokulu Lojmanı fotoğrafları 30
Şekil 3.17. Akören Köyü uydu görüntüsü 31
Şekil 3.18. 1952 yılında Akören köyü eski ilkokulu 32
Şekil 3.19. Akören Köyü İlkokulu rölövesi 32
Şekil 3.20. Akören Köyü İlkokulu fotoğrafları 33
Şekil 3.21. Cabbar köyü Merkez mahallesi uydu görüntüsü 34

Sayfa

Şekil 3.22. Cabbar Köyü İlkokulu rölövesi 35
Şekil 3.23. Cabbar Köyü İlkokulu fotoğrafları 36
Şekil 3.24. Çerçen köyü uydu görüntüsü. 37
Şekil 3.25. Çerçen Köyü İlkokulu rölövesi 38
Şekil 3.26. Çerçen Köyü İlkokulu fotoğrafları 40
Şekil 3.27. Harmancık Köyü uydu görüntüsü 41
Şekil 3.28. Harmancık Köyü İlkokulu rölövesi 42
Şekil 3.29. Harmancık Köyü İlkokulu fotoğrafları 43
Şekil 3.30. Navsaklar köyü Merkez mahallesi uydu görüntüsü 44
Şekil 3.31. Navsaklar Köyü İlkokulu rölövesi 45
Şekil 3.32. Navsaklar Köyü İlkokulu Fotoğrafları 42
Şekil 3.33. Navsaklar Köyü İlkokul lojmanı ve tuvaletleri 46
Şekil 3.34. Oğulören köyü Merkez mahhallesi uydu görüntüsü 47
Şekil 3.35. Oğulören Köyü İlkokulu rölövesi 48
Şekil 3.36. Oğulören Köyü İlkokulu ve Lojmanı fotoğrafları 49
Şekil 3.37. Toprakcuma köyü uydu görüntüsü 50
Şekil 3.38. Toprakcuma Köyü İlkokulu rölövesi 51
Şekil 3.39. Toprakcuma Köyü İlkokulu ve Lojmanı fotoğrafları 52
Şekil 3.40. Safranbolu ve yakın çevresinde korunamamış köy ilkokulları 54
Şekil 3.41. Safranbolu'da yeniden işlevlendirilen bazı köy ilkokulları 56
Şekil 3.42. Paçva Taş Mektep cephesinde özgün olmayan sıva kaldırma işlemi 57
Şekil 3.43. Gürsu Taş Mektep 57
Şekil 3.44. Bartın Kent Tarihi Müzesi olarak işlevlendirilmiş Mektebi İptidai yapısı 58
Şekil 3.45. Bartın Kent Tarihi Müzesi olarak işlevlendirilmiş Mektebi İptidai yapısı fotoğrafları 59
Şekil 4.1. Kadıbükü köyü genel görünüş 60
Şekil 4.2. Kadıbükü köyü uydu görüntüsü 61
Şekil 4.3. Kadıbükü köyünde bulunan tarihi kamusal yapılardan bazıları 61
Şekil 4.4. Kadıbükü Köyü İlkokulu ve yakın çevresi 63
Şekil 4.5. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi A-A kesiti 65
Şekil 4.6. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi B-B kesiti 65
Şekil 4.7. Kadıbükü Köyü İlkokulu Lojmanı rölövesi C-C kesiti 66
Şekil 4.8. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi zemin kat planı 67

Sayfa

Şekil 4.9. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi birinci kat planı 68
Şekil 4.10. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi kuzey cephesi 69
Şekil 4.11. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi güney cephesi 69
Şekil 4.12. Kadıbükü Köyü İlkokulu bahçe girişi 70
Şekil 4.13. Kadıbükü Köyü İlkokulu cephe fotoğrafları 70
Şekil 4.14. Kadıbükü Köyü İlkokulu pencere fotoğrafları 71
Şekil 4.15. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi doğu cephesi 71
Şekil 4.16. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi batı cephesi 72
Şekil 4.17. Kadıbükü Köyü İlkokulu iç mekân fotoğrafları 72
Şekil 4.18. Kadıbükü Köyü İlkokulu Lojmanı rölövesi kat planı 74
Şekil 4.19. Kadıbükü Köyü İlkokulu Lojmanı rölövesi doğu cephesi 74
Şekil 4.20. Kadıbükü Köyü İlkokulu Lojmanı fotoğrafları 74
Şekil 4.21. Kadıbükü Köyü İlkokulu restitüsyonu kuzey cephesi 77
Şekil 4.22. Kadıbükü Köyü İlkokulu restitüsyonu batı cephesi 77
Şekil 4.23. Kadıbükü Köyü İlkokulu restitüsyonu birinci kat planı 78
Şekil 4.24. Kadıbükü köyü canlandırma önerisi 80
Şekil 4.25. Kadıbükü Köyü Eğitim Müzesi vaziyet planı 81
Şekil 4.26. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu birinci kat planı 82
Şekil 4.27. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu zemin kat planı 83
Şekil 4.28. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu A-A kesiti 83
Şekil 4.29. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu B-B kesiti 84
Şekil 4.30. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu kuzey cephesi 84
Şekil 4.31. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu güney cephesi 85
Şekil 4.32. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu batı cephesi 85
Şekil 4.33. Kadıbükü Köyü İlkokulu Lojmanı restorasyonu kat planı 86

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 3.1. Safranbolu'daki köy okullarının 1967 yılındaki öğretmen ve öğrenci sayıları. 24

Çizelge 4.1. Tasarım için kullanılan yapıların işlev tablosu 87

Çizelge 5.1. İncelenen köy ilkokullarının karşılaştırmalı bilgi tablosu 94

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

KISALTMALAR

BAP	: Bilimsel Araştırma Projesi
Bknz.	: Bakınız
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
cm.	: Santimetre
DP	: Demokrat Parti
İO.	: İlkokul
K.	: Köyü
KKVKBKM	: Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülü
km.	: Kilometre
m.	: Metre
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Yy.	: Yüzyıl

BÖLÜM 1

GİRİŞ

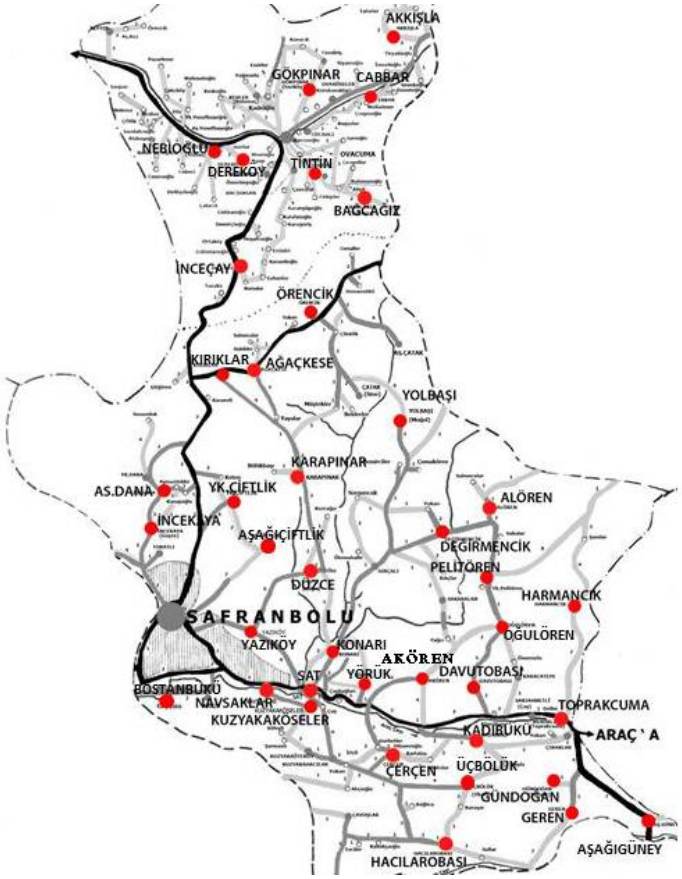
1.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye'de yeni bir dönem başladı. Siyasi ve sosyal hayatta, ekonomide, hukukta yeni düzenlemeler yapılarak çağdaşlaşma yönünde ciddi adımlar atıldı. Ancak ülke halkının yüzde seksenden fazlasının okur yazar olmaması çağdaşlaşma önünde engel teşkil etmekteydi (Başaran, 2014). Kentlere kıyasla kırsalda okur-yazar oranının düşük olması, o dönemde ülke ekonomisinin büyük payını oluşturan tarım nüfusunun, yani üretici kesimin köylerde bulunması nedeniyle, Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim politikası gereği yurtseverlik, Cumhuriyet bilinci, devlet-ulus ilişkisi ve kendi kendine yetme ideolojisini köylüye benimsetme amacıyla eğitim alanında yapılacak çalışmalarda köye yönelik planlamalar yapıldı. Köy halkının eğitime katılması için kanunlar çıkarıldı, eğitim alanında yeni düzenlemelere gidildi. Türkiye'de okur-yazarlığın artırılması, yeni devlet rejiminin benimsetilmesi, üretici sınıf olan köylünün bilinçlenmesi, halkın yeniden uyanması adına eğitim için atılan adımların en başında ilköğretimin yaygınlaştırılması düşüncesi vardı (Aşkın, 1993). Özellikle kent merkezlerinden uzakta kalan kırsalda ilköğretim okulları açıldı ve ilköğretim yaygınlaştırılmaya çalışıldı.

Bu çalışmanın amacı; Cumhuriyetin ilanından hemen sonraki dönemlerde eğitim alanında yapılan reformlar ve çıkarılan kanunlar neticesinde Safranbolu kazasına bağlı köylerde inşâ edilen ilköğretim okulları ve öğretmen lojmanlarının günümüzdeki mevcut durumlarını belgelemek ve koruma sorunlarının ortadan kaldırılması için öneriler getirmektir.

1.2. ÇALIŞMANIN ALANI VE SINIRLARI

Bu çalışma, Türkiye'nin Batı Karadeniz bölümünde yer alan Karabük ili Safranbolu ilçesine bağlı köylerde alan taraması yapılarak tespit edilebilen Cumhuriyet dönemi köy ilkokulları ve öğretmen lojmanları üzerine yapılmıştır (Şekil 1.1.). Yapılan çalışmalarla Safranbolu ilçesinde tespit edilebilen 40 adet ilkokul binası içerisinden çalışmaya katkı sağlayabilecek, farklı yıllarda inşâ edilmiş, birbirinden farklı tipolojileri içeren, ahşap karkas ve yığma sistemlerle yapılmış 9 örnek, detaylı bir biçimde incelenmiştir. Bunun yanında seçilen örneklerin Safranbolu kentine farklı uzaklıklardaki köylerde bulunmalarının, okulların mimari özelliklerini şekillendirmesindeki etkisini göstermek açısından önemli görülmektedir. Bu kapsamda Ağaçkese, Akören, Cabbar, Çerçen, Harmancık, Kadıbükü, Oğulören, Navsaklar ve Toprakcuma köylerinde bulunan ilkokul ve lojman binaları incelenmiştir. Ayrıca Erken Cumhuriyet Döneminde yapılan ve günümüze kadar küçük müdahaleler geçirmesine rağmen özgün plan kurgusu ve yapım tekniklerini muhafaza eden, Safranbolu'nun tarihi konutlarını oluşturan verneküler mimarinin görüldüğü, Kadıbükü Köyü İlkokulu üzerinde proje çalışmaları yürütülmüştür.

Şekil 1.1. Safranbolu köylerinde tespit edilen köy ilkokulları.

1.3. ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Cumhuriyet Dönemi öncesi ve sonrası eğitim tarihimiz hakkında arşiv ve kaynak taraması yapılmıştır. 1920'li yıllardan başlayarak Cumhuriyet sonrası eğitim politikası gereği ilköğretimin yaygınlaştırılması ile açılan köy ilkokulları Safranbolu ilçesine bağlı köylerde yapılan saha çalışmasıyla tespit edilmiştir. Bu kapsamda Safranbolu köylerindeki eğitim tarihi ile ilgili önemli görülen isimler ile mülakatlar yapılmıştır. Çalışmaya konu olan 9 köy ilkokulunun mevcut durumu hakkında köy halkı ile sözlü görüşme, fotoğraflama ve rölöve çalışmaları yapılmıştır. Farklı iklim ve arazi tiplerinde konumlanan bu okulların mimari ve yapısal özellikleri incelenerek tipoloji oluşturulmuştur. Günümüzde atıl durumdaki bu köy ilkokullarının yeniden işlevlendirilerek köye kazandırılmaları ve dönemine tanıklık etmiş bu yapıların gelecek nesillere ulaştırılması için Kadıbükü Köyü ilkokulu örneği üzerinde detaylı araştırma yapılmış, veri toplanmıştır. Hazırlanan rölöve projesi altlık alınarak

restitüsyon önerisi getirilmiş ve köylülerle yapılan kişisel görüşmelerle desteklenerek bir restorasyon projesi hazırlanmıştır.

1.4. LİTERATÜR ÖZETİ

Çalışma kapsamında Safranbolu ilçesine bağlı köylerde yapılan saha taramasında tespiti yapılan ilköğretim okulları ve lojmanlarının pek çoğunun Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yapıldığı görülmüştür. Bu nedenle Cumhuriyet'in ilanından itibaren günümüze kadar süregelen zaman içerisindeki değişiklikleri kapsayan Türk eğitim tarihi Necdet SAKAOĞLU'nun "Türkiye Eğitim Tarihi 11-20. Yüzyıllar" isimli kitabı üzerinden dönemlere ayrılarak incelenmiştir. Eğitim tarihimiz açısından oldukça önemli olan ve eğitim yapısına yön verecek kararların alındığı Maarif Kongresi hakkında Zeki SARIHAN'ın yazdığı "1921 Maarif Kongresi" kitabından faydalanılmıştır. köy enstitüleri ile enstitülerin eğitim öğretim tarzı, köylünün gereksinimleri saptanarak düzenlenen programlar ve enstitülerin kapanmasına neden olan siyasi olayları anlatan Mehmet BAŞARAN'ın yazdığı "Köy Enstitüleri Özgürleşme Eylemi", Ahmet Özgür TÜREN'in yazdığı "Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı" ve Doç. Dr. Emine ÖZTÜRK'ün yazdığı "Cumhuriyet Dönemi Aydın Kimliği ve Köy Enstitüleri" başlıklı kitaplar incelenmiştir. Bunların yanısıra Safranbolu kentinde Cumhuriyet Dönemi ve Osmanlı Dönemi içerisindeki eğitim tarihi ve anlayışı üzerine çeşitli çalışmalar da incelenmiştir (Tunçözgür, 2012; Kuş ve Ulukavak, 2015).

Çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Safranbolu kentinin tarihi, kültürümüz açısından oldukça önemlidir. Özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda Türklerin yanısıra Safranbolu'da yaşayan Rumlar'ın da konut, hamam, kilise, manastır, ticarethane gibi pekçok sivil ve dini mimari eser bıraktıkları bilinmektedir. 14. yüzyıldan itibaren 19. yy. tarihleri arasında Safranbolu'da sosyal yaşam, eğitim anlayışı ve eğitim yapıları ile ilgili Reha GÜNAY'in "Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri" kitabından ve Ünsal TUNÇÖZGÜR'ün "Dünden Bugüne Safranbolu" kitabından yararlanılmıştır.

Geçmişten bu yana oldukça fazla sayıda araştırma ve yayınla ortaya konulan Safranbolu kent mimarisinin yanısıra günümüzde yeni yapılan çalışmalarla Safranbolu

kırsalı ve kırsaldaki konut mimarisi literatüre kazandırılmaya başlamıştır. Bu kapsamda içerisinde bu tez çalışmasının yazarının da bulunduğu ve Prof. Dr. Aysun ÖZKÖSE tarafından yürütülen bilimsel araştırma projesinin önemli bir yeri bulunmaktadır (Özköse vd., 2020). Ancak tarihi kırsal doku içerisinde kendisine yer edinmiş kamu yapıları olan köy okul ve lojmanları üzerine derinlemesine yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Safranbolu köylerindeki eğitim tarihinin belgelendirilmesi adına önemli bir kaynak niteliği taşıyacaktır.

BÖLÜM 2

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DEKİ EĞİTİM POLİTİKALARI VE İLKOKULLAR

2.1. 1920-1930 DÖNEMİ EĞİTİM SİSTEMİ

Osmanlı döneminde eğitim, iptidailerde (ilkokul), rüştiyelerde (ortaokul), idadilerde (lise), medreselerde, yabancı ve azınlık okullarında dini eğitim ağılıklı olarak verilmekteydi. İmparatorluktan kalan bu eğitim sistemi; yeni rejimin ideolojisi ile uyuşmuyordu ve devletin diğer alanlarda da gelişmesi için yeterli görülmemekteydi. 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılmasının ardından, eğitimde yenileşmenin (reformun) gerekliliği düşünülmüştür. Yabancı etkilerden uzak, pozitif akla ve bilime dayanan, sistematik, milli değerlerden beslenen, bağımsız, yeni bir eğitim sistemi oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 15-21 Temmuz 1921 tarihleri arasında Ankara'da Maarif Kongresi toplanmıştır (Sakaoğlu, 2018). Kongrenin, kurtuluş mücadelesinin verildiği zor ve sıkıntılı günlerde yapılması ve eğitim için önemli kararların alınması nedeniyle, kongre Türk eğitim tarihi açısından oldukça önemlidir. Tartışılan başlıca konular; dini konu ağırlıklı ilkokul ve ortaokul müfredatı, öğretmen ihtiyacı ve mevcut eğitim sisteminin yarattığı sorunlardır.

Maarif Kongresi'nde alınan kararlar Milli Eğitim Şuraları adlı kitapta detaylı olarak yayınlanmış olup, kararlardan bir kısmı aşağıdaki gibidir (Sarıhan, 2019);

- Öğrencilerin günlük yaşam içerisinde ihtiyaç duydukları pratik bilgileri ve becerileri kapsayan eğitim programlarının oluşturulması,
- 4 yıl olan ilköğretim süresinin 5 yıla çıkarılması,
- 6 senelik iptidadilerde okutulan derslerin pekçoğunun yerine, halkın ihtiyaç duyduğu sağlık, dil, din, hesap gibi derslerin okutulması,

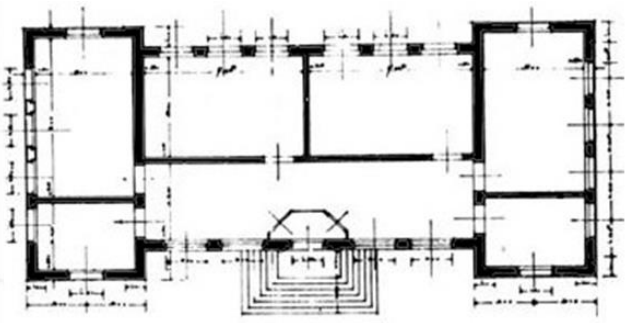
- Kız okullarında kızlara pratik bilgiler verildiği örücülük, dikiş ve sağlık gibi derslerin ağırlıklı olarak konulması,
- Köy ve kentin ihtiyaçlarının birbirlerinden farklı olması nedeniyle ilkokul programlarının ayrı ayrı düzenlenmesi.

Bu dönemde düşman birliklerinin ülke içlerine ilerleyip, Ankara'yı tehdit etmesi üzerine Maarif Kongresi'ne devam edilemedi. Halkın yoksulluk içerisinde olduğu, genç nüfusun pek çoğunun savaşlarda kaybedildiği, hayvancılık ve tarımda üretimin tökezlediği yıllarda ümitsizliğe düşülmeden, Türkiye Cumhuriyeti'ni sağlam temellere oturtmak amacıyla eğitime öncelik verilerek zor koşullarda toplanan Maarif Kongresi'nde önemli kararlar alınsa da, uygulanamadı. Maarif Kogresi'nin devamı niteliğindeki Heyeti İlmiye toplantıları 1923-1924-1925 yıllarında Ankara'da düzenlenlendi ve toplantılarda ilköğretim, ortaöğretim ve öğretmen okullarının öğrenim süreleri, müfredatlar ve özellikle köylerde yaşanan öğretmen eksikliğinin giderilmesi için öğretmen okullarının geliştirilmesi ve bellirli şehirlerde toplanması gibi konular ele alındı. Heyeti İlmiye toplantılarında alınan kararların pek çoğu uygulanabildi (Turan ve Kılıç, 2017).

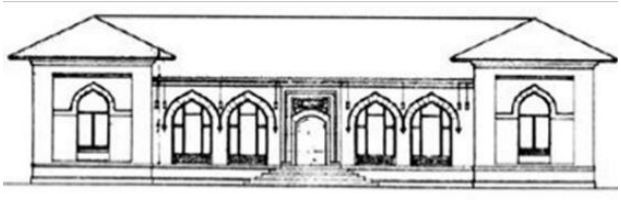
3 Mart 1924 tarihinde 430 sayılı yasayla kabul edilen Tevhidi Tedrisat Kanunu ile birlikte eğitimde laik düzene geçilerek aşağıda belirtilen düzenlemelere gidildi.

- Eğitimde ve eğitim kurumlarında dini değerlerin etkisi azaltılarak milli bir anlayış hakim oldu.
- Tüm eğitim kurumları Maarif Vekaleti'ne bağlanarak eğitimde eşitlik ve ortak bir düzen sağlandı (Sakaoğlu, 2018).
- İlköğretimin yaygınlaştırılarak temel eğitimin tüm halka ulaştırılması için 20 Nisan 1924'te kabul edilen Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 87. maddesi gereği vatandaşların ilköğretim tahsili yapması mecburi kılındı. Bu amaç doğrultusunda 1926-1930 yılları arası Maarif Vekaleti'nce, okulu bulunmayan köylere Osmanlı döneminde inşa edilmek üzere hazırlanan tip projeler arasından; okul yapılacak köyün iklimi, nüfusu, yerleşim yerinin özelliği (tarım arazisi, maden varlığı vb.) gibi unsurlar göz önünde bulundurularak projeler seçildi (Şekil 2.1.; Şekil 2.2.). Seçilen tip okul projeleri köyün bağlı bulunduğu

İl Özel İdareleri tarafından; 1924 tarihli 442 sayılı kanunun 13. maddesi gereği köylünün yapmakta mecburi olduğu işler kapsamında masrafları köylünün bütçesinden karşılanarak ve okulun inşasında da köy halkı bedenen çalıştırılarak yaptırıldı. Maarif Vekaleti bünyesinde 1926 yılında kurulan İnşaat Bürosu, köylerde inşa edilecek okullar için tip proje hazırlama görevini üstlendi. Projeler; hükümetin davet ettiği yabancı mimarların danışmalığında Cumhuriyet sonrası eğitim anlayışının ihtiyaçlarına cevap veren, sağlam, düşük bütçeli ve hızlı inşa edilecek şekilde tasarlandı. Köy ilkokulları tasarımlarına, uygulamalı derslerin müfredata eklenerek ders saatinin arttırılmasıyla ihtiyaç duyulan işlik, ahır, kümes, depo gibi yeni mekânlar ve Köy Eğitmenleri Kanunu ile Köy Enstitüleri Kanunu'nun kabulü sonucunda öğretmenin kalacağı lojmanlar eklenmiştir. Yeni kanunların kabul edilmesiyle ortaya çıkan enstitü ihtiyacı aynı yıl düzenlenen yarışma ile giderilmeye çalışıldı. Yarışmaya katılanlardan soğuk, sıcak ve ılıman (mutedil) iklim tiplerine uygun ilkokul planları hazırlamaları istendi. Yarışma sonucunda birinciği Asım Mutlu ve Ahsen Yapaner'in hazırladığı projeler kazandı (Şekil 2.3.), (Kul, 2011; Kul, 2016).

a) Kat planı

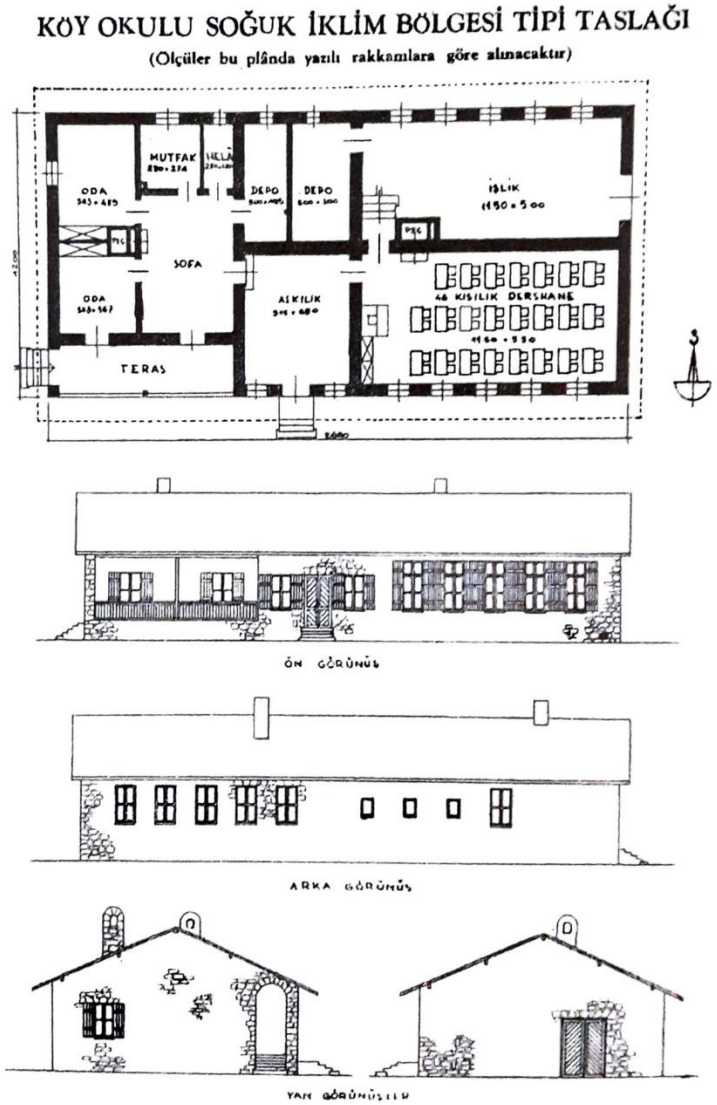

b) Giriş cephesi

Şekil 2.1. Osmanlı döneminde tasarlanan Edirne Karaağaç Mektebi çizimleri (Kul, 2011).

Şekil 2.2. Cumhuriyet döneminde yapılan Edirne Karaağaç Mektebi (Kul, 2011).

Şekil 2.3. Mutlu ve Yapaner tarafından hazırlanan soğuk iklim tipine uygun ilkokul çizimleri (Kul, 2011).

Osmanlı döneminde Safranbolu kent merkezinde ve kent merkezine yakın bazı merkez köylerinde okul binaları bulunurken; 1920'li yıllardan itibaren şehre yakın ve uzak pek çok köyde ilkokul binalarının inşa edildiği anlaşılmaktadır. Örneğin; cumhuriyetin ilk yıllarında Zonguldak'ın kazası olan Safranbolu'ya bağlı Akören köyündeki ilkokulun 1926 yılında (Şekil 2.4.), bugün Karabük'ün Merkez ilçesine bağlı bulunan Yeşiltepe köyünde Kayı İlköğretim Okulu'nun 1933 yılında açıldığı tespit edilmiştir (Bknz. Ek Açıklamalar C). Bu tarihlerde inşâ edilen köy okullarında ilk başlarda öğretmen yetersizliğinden dolayı köylünün içerisinden seçilen okur-yazar kişilerin eğitmen olarak görev yaptığı, daha sonraları ise köylere öğretmenlerin atandığı anlaşılmaktadır (Saadettin Yıldız'la kişisel görüşme, 2019).

Şekil 2.4. Akören Köyü İlkokulu (İnternet-1).

Erken Cumhuriyet döneminde eğitim alanında yapılan bir diğer önemli gelişme de yeni alfabenin kabülüdür. Osmanlı döneminde kullanılan alfabenin okunmasının ve yazılmasının zor olması nedeniyle okur-yazar oranının artışını engellediği düşünülmektedir (Aşkın, 1993). 1 Kasım 1928 tarihinde Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun ile birlikte yeni alfabeyi tüm ülke vatandaşlarına ulaştırmak, yeni harflerle okuyan ve yazan sayısını artırmak için seferberlik başlatıldı. Özellikle ülke nüfusunun yüzde seksenini oluşturan; okul, öğretmen ve kaynak eksikliği nedenleriyle kentlere kıyasla eğitimden yoksun kalmış köy halkının yeni harflerle okuma ve yazma öğrenmesi için Millet Mektepleri ve aydın sınıfın gönüllü olarak eğitmenlik yaptığı Halkevleri açıldı. Millet Mektepleri ve Halkevleri köylerde okuma ve yazmanın dışında vatandaşların günlük yaşamda ihtiyaç duydukları

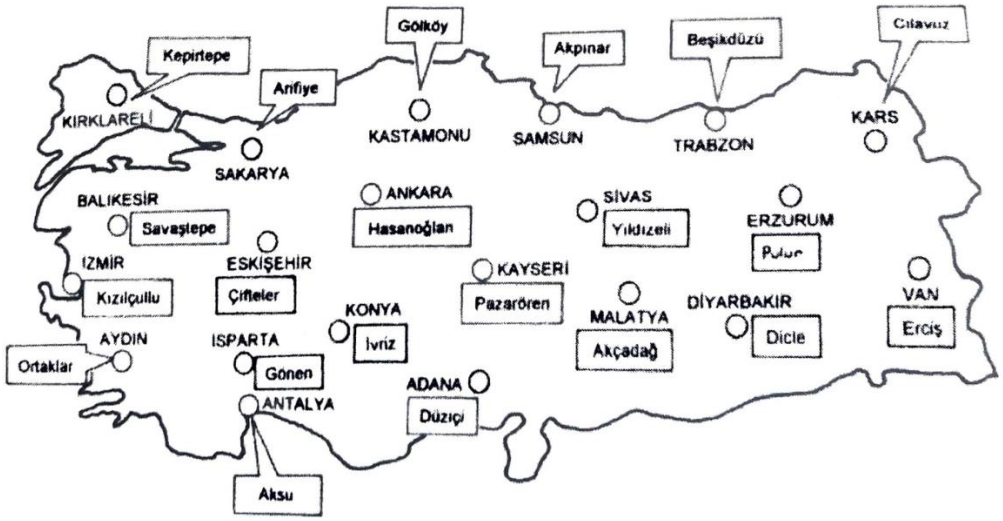
hesaplama, sağlık gibi konularda da dersler vererek halkı sosyal ve kültürel açıdan da etkilemişlerdir.

O yıllarda Safranbolu'da da kadın erkek demeden halk yeni alfabe ile okur yazar olmak için Millet Mektepleri'ne büyük ilgi göstermiştir. İlköğretimin yaygınlaştırılmasıyla halk tüm çocuklarını okutmaya gayret göstermiştir ve çocukların 5 sınıflı ilkokulu bitirmesini hedeflemişlerdir.

2.2. 1930-1940 DÖNEMİ EĞİTİM SİSTEMİ

Eğitim adına verilen tüm çabalar kentlerde başarılıyla yürütülse de kent merkezlerinden uzak, kırsalda yaşayan köylü, gündelik yaşantının vermiş olduğu uğraşlar neticesinde eğitimi öncelik olmaktan çıkardı. Bu sebeple okuma-yazmayı bir şekilde öğrenen köylü, öğrendiklerini zamanla unuttu. Hükümet; ülkenin kalkınması için köylünün kültürünün ve eğitiminin artmasını, üretimde bilinçlenmesini, devletine ve milletine karşı sorumluluk sahibi kişiler olmalarını istemekteydi. Ancak köyler; ulaşım, sağlık, eğitim gibi pek çok alanda yetersizdi. 1940'lı yıllara kadar köylüye dili, dini, hesabı hem öğretecek hem de rehberlik edecek öğretmen sayısına bakıldığında, yaklaşık 40.000 köyün 35.000'inin öğretmensiz olduğu, kalan 5000 tanesinin 3000'ininde ise okulların 3 sınıflı olduğu görülmektedir. Ayırıca köy okulundan mezun olan bir çocuğun ortaokul veya dengine gidebilmesi için 5 sınıflı bir okulda iki sene daha eğitim görmesi gerekmekteydi (Bknz. Ek Açıklamalar B).

1938 yılında Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekilliği'ne atanmasıyla İsmail Hakkı Tonguç'un önderliğinde köylünün öğretmen, eğitmen, sağlık memuru ihtiyacını karşılamak, ilköğretimi yüzde yüz yaygınlaştırarak okuma-yazma bilmenin dışında devletine, milletine bağlı, cumhuriyet ilkelerini, inkılaplarını benimsemiş, kültürlü bireyler yetiştirmek ve bu bireyleri köylerinde hizmet vermelerini sağlamak için 1939 yılında 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu kabul edildi. Kanun kapsamında 17 Nisan 1940 yılında Köy Enstitüleri kurulmaya başlandı. 1937'de İzmir Kızılçullu ve Eşkişehir-Çiftler, 1938'de Lüleburgaz-Kepirtepe ve 1939'da Kastamonu-Gölköy'de bulunan Köy Öğretmen Okulları, köy enstitülerine dönüştürüldü. 1948 yılına kadar toplamda 21 köy enstitüsü kuruldu (Şekil 2.5.), (Efe, 2007).

Şekil 2.5. Türkiye'de açılan köy enstitüleri (Efe, 2007)

2.3. 1940-1960 DÖNEMİ EĞİTİM SİSTEMİ

1940 yılında kurulmaya başlanan köy enstitülerinin öğrenim süresi 5 yıldır. Enstitüye 5 sınıflı köy okullarından mezun olan ya da 3 sınıflı köy okulunu bitirdikten sonra 2 yıl da hazırlık okuyan sağlıklı ve yetenekli öğrenciler kabul edildi (Sakaoğlu, 2018). Köy enstitülerinden mezun olan öğretmenler, eğitmenler, sağlık memurları köyü kalkındırmak ve köyün gereksinimlerini saptayarak köylüyü ihtiyaca yönelik yetiştirmek için çalıştılar. Köy yaşantısının gerekliliklerini göz önünde bulundurarak ziraatte, sağlıkta, eğitimde köylüye rehberlik ettiler. Çiftçilikle uğraşan köy halkının üretimde verimli olmaları, ziraatte gerekli olan araç ve teknolojiyi kullanabilecek bilgi ve beceriyle donanmaları sağlandı. Köy enstitülerinden mezun olan öğrencilerin köylerde öğretmenlik yapması ile birlikte öğretmenli okulların sayısı önceden 5000 iken, bu sayı 15.000'e yaklaştı (Bknz. Ek Açıklamalar B).

1947 yılına kadar enstitülerden 5447 öğretmen, 8756 eğitmen, 541 sağlık memurunun mezun olduğu ve 1946-1947 öğretim yılında 20 enstitüde 16.400 öğrenci bulunduğu bilinmektedir (Sakaoğlu, 2018). Sayılara bakıldığında eğitimin her kesimden çoçuğun hakkı olduğu benimsenerek köylerde ilköğretimin yaygınlaştırılmasında başarıyla ilerlendiği görülebilir. Köy enstitülerinde öğrencilerin uygulamalı derslerde yoğun çalıştırıldığı, enstitülerin köy halkı tarafından yapılmasının köylüyü zora soktuğu gibi söylemlerin 1946'da çok partili döneme geçilmesinin ardından ortaya atılması, köy

enstitülerinin kapanmasına zemin hazırladı. Demokrat Parti iktidarında, 1954 yılında çıkarılan 6234 sayılı kanun ile köy enstitülerinin adı değiştirilerek "İlköğretmen Okulu" oldu. 1950'Ii yıllar ve daha sonralarında köy enstitüleri ve halkevlerinin kapatılmasıyla; Cumhuriyetin ilanıyla süregelen ilköğretimi yaygınlaştırma hareketi hızını kaybetti.

2.4. 1960-1980 DÖNEMİ EĞİTİM SİSTEMİ

1950'li yıllarda, program ve ders içeriğinin değiştirilerek köy enstitülerinin ilköğretmen okuluna dönüştürülmesi, 1942 yılında çıkarılan 4242 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasasının 25. maddesinde köylerde köylünün imece usülü ile okul yapma yükümlülüğüne son verilmesi, 1960'lı yıllarda köylerde artan okul çağı nüfusu için yeterli sayıda okul ve öğretmenin sağlanamamasına yol açtı. Eğitimdeki bu çözümsüzlükler köylerde ilköğretimi tekrar çıkmaza soktu. 1960-1980 yılları arasında yaşanan siyasi karışıklıklar halkı, özellikle kırsaldakileri sosyal ve ekonomik açıdan olumsuz etkiledi (Sakaoğlu, 2018). Özellikle Marshall yardımından sonra kırsala yönelik teşviklerin artması, tarımda makineleşmenin etkisiyle insan gücüne ihtiyacın azalması, nüfusun artmasıyla geçim kaygısının ortaya çıkması ve eğitimdeki çözümsüzlükler, o yıllarda köyden kente göçü hızlandırdı.

Safranbolu köylerinde köy halkı ile yapılan görüşmeler ışığında 1937 yılında Karabük Demir Çelik İşletmesi'nin kurulmasıyla kırdan kente göçün başladığı, eski tarihlerden beri İstanbul ile olan ilişkilerinin ve üniversite okuyarak şehirlerde kalanların sayılarının da artmasıyla göçün hızlandığı tespit edilmiştir. Yaz aylarında 3-4 ay tarlasından arpasını, buğdayını kaldıran, bağını bozan köylüler, Ekim ayından itibaren İstanbul veya Ankara gibi büyük şehirlere giderek daha önce oralara yerleşip fırıncılık, tatlıcılık, şekercilik yapan büyüklerinin yanında çırak olarak çalışırlardı. 1960'lı yıllarda kış aylarında köylerdeki nüfus mevsimlik olarak azaldı. Daha sonra köylüler şehirdeki olanakları ve yaşantıyı cazip bularak köylerini tamamen terk etti. Köylerde verilen göçlerle azalan eğitim çağındaki öğrenci sayısı nedeniyle öğrenci kapasitesi 10'un altına düşen köy okulları tek tek kapanmaya başladı. Kapanan köy okullarındaki öğrenciler kendi köylerine yürüme olarak yaklaşık 45-60 dakika uzaklıkta bulunan merkez köylerdeki okullara gitti. (Bknz. Ek Açıklamalar B).

2.5. 1980 SONRASI DÖNEMİ EĞİTİM SİSTEMİ

1980'li yılların sonuna kadar ilçe merkezinden uzak köylerde okul binalarının kapanmasıyla, merkez kabul edilen köylerin ilkokularında toplanan öğrenciler, birleştirilmiş sınıflarda eğitim-öğretimlerine devam etti. Birleştirilmiş sınıflar oluşturularak sınıf ve öğretmen eksikliği geçici olarak giderildiği bu okullarda, zamanla öğrenci sayısındaki artışla beraber öğretmen, sınıf ve material eksikliği sorunu doğdu. Alt ve üst sınıfların bir arada okuması, üst sınıfların pekiştirme yapmasını ve alt sınıflara destek olmasını sağlasa da kalabalıklaşan bu sınıflarda, uygulamalı derslerde zaman sorunlarının yaşanmasına neden oldu. Farklı yaş gruplarından oluşan öğrencilerin, beden eğitimi, resim gibi derslerin işlendiği, deneylerin yapıldığı farklı fonksiyonlara hizmet eden mekânlara ihtiyaç duymaları nedeniyle fiziki şartlar yetersiz kaldı. Farklı köylerden gelen öğrencilerin velileri ile öğretmen arasında iletişim kopuklukları yaşandı. Bu da köylünün zamanla çocuklarının eğitimleri konusunda kayıtsız kalmalarına neden oldu. Yürüyerek gittikleri okula ulaşımın özellikle kış aylarında daha zor olması öğrencilerin okula olan devamlılıklarını azalttı. (Erdem vd., 2005)

1998 yılına kadar devam eden bu sistemde şehirlere göçün hızlanması ile boşalan köylerde yaşam koşullarının zorlaşması nedeniyle öğretmenler köylerde görev yapmaktan çekindi. Atanan öğretmenler ise kısa süreli olarak köylerde görev yaptı ve daha sonra şehirlere tayin oldu. Yaşanan sürekli öğretmen değişimi, köy okullarındaki öğrencilerin adaptasyonunu zorlaştırarak okuldan uzaklaşmalarına neden oldu. Ders için gerekli araç-gereç eksikliği, yeterli sayıda öğretmen bulunmaması, ulaşım zorlukları, velilerin eğitim konusunda bilinçli olmamaları gibi nedenler, köy okullarının kapanmasına zemin hazırladı. Köy okullarındaki eğitimin şehirlerdeki eğitime kıyasla yetersiz kaldığı, köy çoçuklarının da kent merkezindekilerle eşit imkanlarda eğitim alması gerektiği düşüncelerini gündeme getirdi. 16 Ağustos 1997 yılında 4306 sayılı kanunun kabul edilmesi ile birlikte ilköğretim, 1997-1998 eğitim öğretim yılı itibari ile zorunlu ve kesintisiz sekiz yıla çıkarıldı. İlköğretimin sekiz yıla çıkarılması ile taşımalı eğitim yaygınlaştırıldı. Taşımalı eğitimin yaygınlaştırılması, köylerde eğitim gören öğrencilerin şehirde eğitim almalarını kolaylaştırdı ve köy okullarının pek çoğu bu dönemde kapatıldı.

Taşımalı eğitim sonucunda;

- Sınıf, atölye, labaratuvar gibi mekân eksikliği olan köy okulları kapatıldı.
- Doğa ile bütünleşik eğitim yapılarında kendi yaşadıkları köy kültürü ile yetişen öğrenciler, şehir merkezlerinde dört duvar arasında farklı kültür etkisi altında eğitimlerine devam etti.
- Köy kültürü ile yetişmiş olan köy çocukları şehir hayatının kolaylıklarına hızlı adapte olarak köy hayatına olan ilgileri azaldı.
- Köy okullarında uygulamalı olarak anlatılan fidan dikimi, tohum ekimi, hayvan bakımı ve sağlığı, süt sağma, marangozluk dersleri kent merkezlerinde kitap görsellerinde öğretilmekten öteye gidemedi.
- Köylerde uygulanan imece usülü, üretime katkı sağlama bilinci, yerini tüketici zihniyete bıraktı.

Taşımalı eğitim ile birlikte değişik kültürlerden gelen öğrenciler, diğer öğrencilerle aynı çatı altında aynı sosyoekonomi ve kültür içerisinde yetişmiş gibi düşünülerek hazırlanan ders program içerikleri ile eğitim aldılar. Köy kültürünün eğitim içerisindeki payının zaman içerisinde azaltılması, 1980'li yıllardan başlayarak insanların köye ve köylüye verdiği önemi de azaltmıştır. Bu durum günümüzde yerini köye özleme bırakmıştır. Göçler nedeniyle nüfusları azalan köylerde tarım ve hayvancılığın hemen hemen olmadığı, köyde kalan insanların ise genellikle yaşlı ve emekli oldukları ve üretim yapmadıkları ve genellikle köylerde yaz aylarını geçirmek için sadece 3-4 ay kaldıkları görülmektedir. Köy okulları gibi sosyal donatılarının âtıl duruma geldiği köylerin, tekrar canlandırılması sırasında bu donatıların yeniden işlevlendirilerek köye kazandırılması köy kültürünün canlandırılması açısından da önem arz ettiği düşünülmektedir.

BÖLÜM 3

CUMHURİYET DÖNEMİNDE SAFRANBOLU'DAKİ EĞİTİM SİSTEMİ VE EĞİTİM YAPILARI

3.1. SAFRANBOLU KENT MERKEZİNDE EĞİTİM SİSTEMİ VE EĞİTİM YAPILARI

Safranbolu, Gerede–Kastamonu–Sinop ticaret yolu üzerinde, konaklama ve mal değişiminin de sağlandığı önemli bir konumda yer almaktaydı. 17. yüzyıldan itibaren ticaret hareketliliğinin arttığı, kentteki en önemli ticaret yapısı olan Cinci Hanı'nın bu dönemde yapılmasındanda anlaşılmaktadır. Safranbolu'daki ticari hareketliliği artıran, İstanbul ve Ankara ile ilişkileri güçlendiren diğer ticaret yolu ise Ankara'dan başlayarak Bartın'dan denize açılan ve 20. yüzyıl başlarına kadar yoğun olarak kullanılan kervan yoludur (Günay, 1998). Aktif ticaret yolları üzerinde bulunması kente, imal ettiği bakır, dokuma, deri, yemeni, safran gibi ürünleri kolayca pazarlama ve başka kültürlerle etkileşme imkânı sunmuştur. Bu durum kentin maddi olanaklarını geliştirmiş, kültürünü ve sosyolojisini olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca kentten İstanbul'a çeşitli yollarla giderek devlet kademesinde önemli yerlere gelen bazı devlet adamlarının kent ile bağlarını sürdürdüğü görülmektedir. Bu devlet adamları Safranbolu'ya önemli yapılar yaptırmıştır. Sadrazam İzzet Mehmet Paşa'nın yaptırdığı ve kendi adını taşıyan cami ile Cinci Hüseyin Hoca'nın yaptırdığı Cinci Hanı ve Hamamı bu yapılara örnek gösterilebilir (Akmaydalı, 1991).

Safranbolu'da Osmanlı ve Beylikler dönemine ait pek çok eğitim yapısının da bulunduğu bilinmektedir. Safranbolu'nun bilinen en eski eğitim yapısı; Candaroğlu Süleyman Paşa tarafından 14. yüzyılda yaptırılan ve İbni Batuta'nın seyahatnamesinde yer alan medresedir (Anonim, 2010). Medresenin günümüze ulaşan herhangi bir kalıntısı olmaması nedeniyle konumu tam olarak bilinmemektedir. Ancak Safranbolu Camii Kebir Mahallesi'nde bulunan, yine Candaroğlu Süleyman Paşa tarafından

yaptırılan Eski Cami'nin bitişiğinde, 403 ada 7 parseldeki Osmanlı döneminde Muallimler Birliği, Cumhuriyet döneminde ise Çınar Sineması olarak kullanılan ve 1970'li yıllarda yıkılan, günümüzde ise müze olarak yeniden yapılmış olan binanın yerinde olduğu düşünülmektedir (Şekil 3.1.). 16. yüzyılda Yirmili Medrese[1] olarak hizmet veren bu medresede eğitimin, yapının 1846 yılında Sultan Abdülmecit tarafından onarılmasıyla 19. yüzyıla kadar devam ettiği düşünülmektedir (Anonim, 1999; Yazıcıoğlu ve Al, 1998).

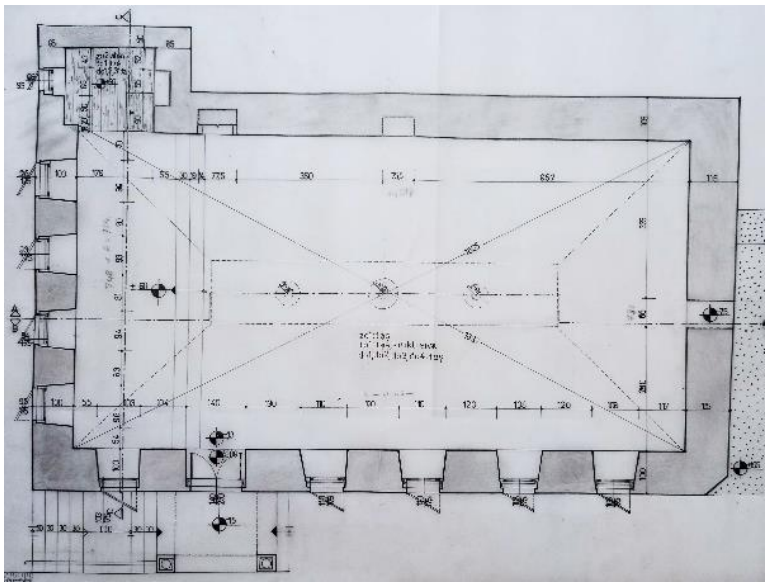
a) Uydu fotoğrafı b) Eski cami ve müzeye dönüştürülen medrese

Şekil 3.1. Şehzade Süleyman Paşa tarafından yaptırılan Eski Cami ve Altın Safran Belgesel Müzesi (a): İnternet-2).

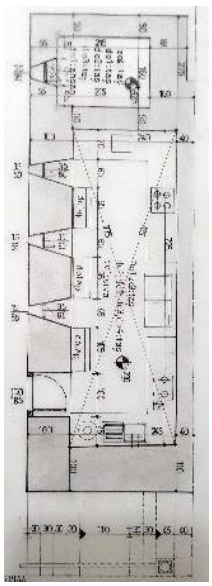
19. yüzyılda ticaretin, el sanatlarının ve tarımın halk ekonomisine büyük katkı sağlaması ile Safranbolular'ın özellikle İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerle ticaret ilişkilerinin devam etmesi, kentin kültüre, sanata ve eğitime verdiği önemi artırdı. Bu süreçte halk, çocuklarının okutmak için büyük gayret sarfetmiştir. Hicri 1286 (miladi 1869-1870) yılına ait salname ve diğer kaynaklara göre o dönem Zağfiranborlu olarak anılan Safranbolu'da 12 medrese, 170 sübyan mektebi (ilkokul), 1 rüştiye (ortaokul) bulunduğu bilinmektedir (Tunçözgür, 2012; Günay, 1998). Ayrıca 1894 yılında Safranbolu'da üç tane Gayr-ı Müslim Sibyan Mektebi'nin olduğu da bilinmektedir. Bunlardan 1863 yılında inşâ edilen İskalyon Mektebi (erkekler için) ve 1881 yılında inşâ edilen İnas Mektebi (kızlar için), bilinen Rum mektepleridir. Gayrimüslim sıbyan

[1] Yirmili Medrese (Hâşiye-i Tecrid Medreseleri):görev yapan müderrislerin (medreselerde ders veren kimse) günlüğünün 20-25 akçe olamasından dolayı yirmili olarak adlandırılmıştır (Boy, 2017).

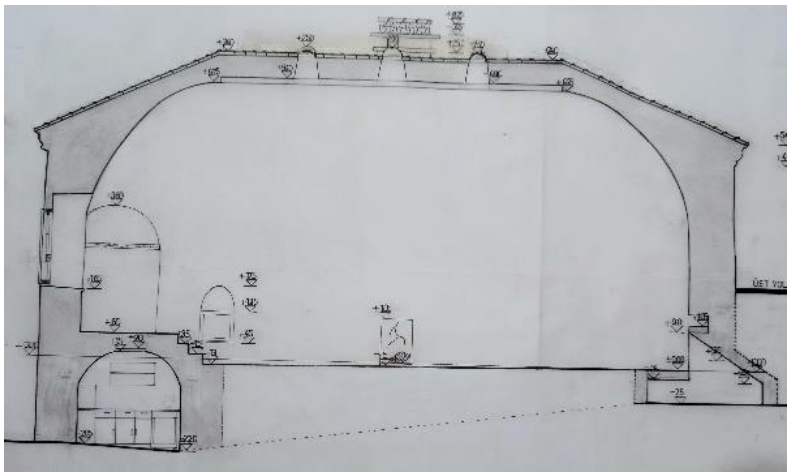
mektepleri 1924 yılında yaşanan mübadele sonucunda boşaltıldı (Özköse, 2002). Günümüzde İskalyon Mektebi Karabük Kültür Vralıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü binası olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.2.; Şekil 3.3.).

a) Zemin kat planı

b) Bodrum kat planı

c) Kesit

Şekil 3.2. İskalyon Mektebi rölövesi (Özköse, 2002).

Şekil 3.3. İskalyon Mektebi fotoğrafı.

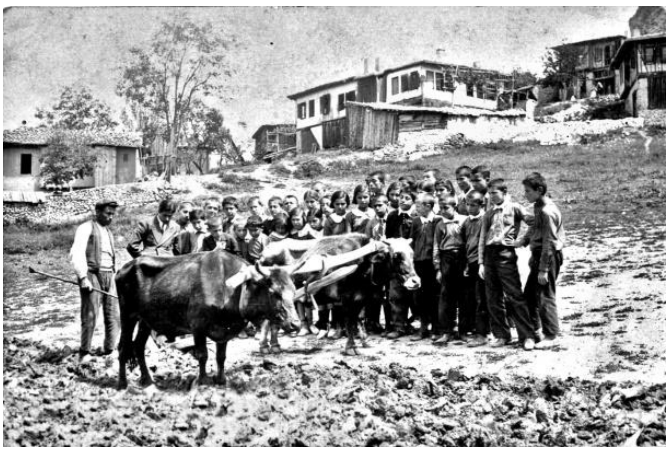
Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte Safranbolu kent merkezinde ve köylerde laik eğitim sistemine uygun eğitim veren ilkokul binaları açıldı. Bu dönemde; Osmanlı döneminde kullanılan ve fiziki durumu okul olmaya müsait olan yapılar onarıldı ve ilkokul olarak kullanıldı. Örneğin Osmanlı döneminde Cinci Hüseyin Hoca'nın evi olduğu bilinen ve 1909'da onarım gördükten sonra rüştiye olarak kullanılan yapı, 1925 yılında Kalealtı İlkokulu oldu (Şekil 3.4.). 1915'te yapılan ve 1947 yılına kadar askeri karargâh olarak kullanılan yapı, 1948 yılı itibarı ile Safranbolu Orta Okulu olarak hizmet verdi. Ayrıca yörede yetişen keçilerin kıllarının eğrilmesi ve dokunmasına yönelik bir imalathane olarak yapılan ve 1923 yılından 1990'lı yıllara kadar ilkokul olarak hizmet veren Gümüş İlkokulu'da (Şekil 3.5.; Şekil 3.6.; Şekil 3.7.) Cumhuriyet sonrası eğitim sistemiyle eğitim veren okullara örnektir (İnternet-4). 1923 yılında 4 adet okulu bulunan Safranbolu'da; 1938 yılında 11 okul, toplam 19 öğretmen ve 665 öğrenci varken, bu sayılar 1946 yılında 22 okul, 30 öğretmen ve 1.325 öğrenciye ulaştı.

Şekil 3.4. Kalealtı İlkokulu 1940'lı yıllar (İnternet-3).

Şekil 3.5 Gümüş İlkokulu 1923-1924 (İnternet-4).

Şekil 3.6. 1930'lu yıllarda Gümüş İlkokulu (İnternet-5).

Şekil 3.7. 1937'de Gümüş İlkokulu (İnternet-6).

3.2. SAFRANBOLU KÖYLERİNDE EĞİTİM SİSTEMİ VE EĞİTİM YAPILARI

3.2.1. Eğitim Sistemi

Yeni hükümetin köylerde milli bilinci uyandırmak, Cumhuriyet rejimini ve Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsetmek, aynı zamanda okur-yazar oranını arttırmak için köylerde başlattığı okullaşma çalışmalarının Safranbolu köylerinde de yapıldığı bilinmektedir (Şekil 3.8.; Şekil 3.9.; Şekil 3.10.). Özellikle 1924 yılında çıkarılan 442 sayılı Köy Kanunu ile birlikte köylerdeki okulların sayılarındaki artışın hız kazandığı görülmektedir.

Şekil 3.8. Akören İlkokulu 1929-1930 yılları, öğretmen Ömer Lütfü Akyol ve öğrencileri (İnternet-7).

1930'lu yıllarda Safranbolu kırsalındaki Bulak, Saitler ve Yörük köylerinde, yatılı okullar inşa edildi. Safranbolu'ya bağlı Eflani, Aktaş ve Ulus nahiyelerinin köylerinde yaşayan fakir veya kimsesiz çocuklar, bu okullarda parasız yatılı olarak okutuldu.

Şekil 3.9. Yörük Köyü Yatılı Okulu, 1937 (İnternet-8).

Şekil 3.10. Bulak Köy Okulu, 1930-1931 (İnternet-9).

Safranbolu köylerinde okulların artmasıyla orantılı olarak artan öğretmen sorunu ilk aşamada köylü arasından seçilen, askerliğini yapmış, okur-yazar kişilerin kısa bir eğitim sürecinden geçirildikten sonra eğitmen olarak göreve başlamalarıyla giderildi (Sadettin Yıldız ile kişisel görüşme, 2019).

3 Nisan 1937 tarihinde Safranbolu nahiyesine bağlı Karabük köyünde Demir Çelik İşletmelerinin kurulmasıyla büyük çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan Safranbolu köylüsü için yeni bir iş imkânı doğdu. 1940'lı yıllarda çevre köylerden ve Safranbolu'dan pek çok kişi fabrikada işçi olarak işe başladı. İşçilerin köyden fabrikaya geliş-gidişleri vardiya servisleri ile sağlandı. Ancak zamanla fabrika işçiliği ile geçinen ailelerin gelir düzeylerinin artması, fabrikanın sağladığı ortam içerisinde iyileşen sağlık, eğitim ve iş imkânlarının şehir yaşantısını cazip hale

getirmesi, 10-30 km. uzaklıktaki köylerden fabrikaya ulaşımı sağlayan vardiya servislerinin kaldırılması, fabrikada çalışan memura ve işçilere sağlanan konutlar ile birlikte köyden kente göçler başladı (Anonim, 2010).

Fabrikanın yanı sıra Safranbolu köylerinin pekçoğunun İstanbul'la etkileşim içinde olması, köylerdeki gençlerin İstanbul'daki çeşitli sektörlerde iş bulmalarına vesile oldu. Eflani, Ovacuma, Ağaçkese, Akören, Alören, Dereköy, Yörük gibi örnek gösterebileceğimiz köylerden İstanbul'a mevsimlik işçi olarak giden köylü, zamanla fırıncılıkta ve şekercilikte ustalaşarak köydeki ailelerini de yanlarına aldı. Kimisi de eğitim için gittikleri şehirlere yerleşerek köylerinden uzaklaştı. Bunun neticesinde özellikle 1967'li yıllardan sonra Safranbolu köylerinde genç nüfus, bununla paralel olarak da okuma çağındaki öğrenci sayısı azaldı (Bknz. Çizelge 3.1.). Köyde okuma çağındaki öğrenci sayısınının 10'dan az olması nedeniyle köylere yeni okul yapılmadı. Okulu bulunan köylerde okullar kapatılmaya başlandı. Okulsuz kalan köylerdeki çocuklar yürüyerek köylerine en yakın mesafede bulunan ve üç-dört köyün öğrencilerinin bir arada okutulduğu büyük köylere gönderildi. Safranbolu'nun merkezinden uzakta bulunan, ulaşım imkânları kısıtlı olan Akkışla ve Bağcığaz gibi köylere geçici okullar açılıp vekil öğretmenler tayin edildi (Bknz. Ek Açıklamalar B).

Bunun yanısıra 1960'larda o dönem Zonguldak'ın ilçeleri olan Safranbolu ile Karabük kent merkezleri arasında bulunan Bulak köyüne kimsesiz ve fakir çocukların eğitim alıp barınabilmeleri için Reşit Menteşoğlu tarafından büyük bir okul ve yurt yaptırıldı (Şekil 3.11.). Okul yapısının mimarı Karabük'te pek çok modern-kübist eserler veren Münci Tangör'dür. Yapı, uzun süredir âtıl durumdadır. Köylülerden alınan bilgiye göre günümüzde Karabük Üniversitesi'ne devri ve yıkılması söz konusudur.

a) Batı cephesi

b) Doğu cephesi

c) Giriş holü

d) Fuaye ve çok amaçlı alan

Şekil 3.11. Bulak Reşit Menteşoğlu İlköğretim Okulu fotoğrafları.

Çizelge 3.1. Safranbolu'daki köy okullarının 1967 yılındaki öğretmen ve öğrenci sayıları (Anonim, 1967).

1967 Yılında Safranbolu Kırsalındaki Köy İlkokulları ve Öğretmen-Öğrenci Sayıları		
Köy Adı	**Öğretmen Sayısı**	**Öğrenci Sayısı**
Akçakese	1	87
Akören	1	14
İncekaya	1	48
Alören	1	87
Aşağıdana	1	43
Bostanbükü	1	62
Cabbar	1	91
Çavuşlar	1	50
Çatak	1	48
Çerçen	1	56
Davutobası	1	41
Değirmencik	1	54
Dereköyü	1	42
Düzce	1	38

Çizelge 3.1. (Devam ediyor).

Gökpınar	1	47
Gündoğan	1	57
Hacıhasan	1	58
Hacılarobası	2	74
İnceçay	1	93
Naza	1	10
Kadıbükü	1	40
Karapınar	1	43
Karıt	1	42
Akkışla	1	57
Kırıklar	1	48
Konarı	3	146
Kuzyaka-Hacılar	1	31
Kuzyaka-Köseler	1	32
Nebioğlu	1	129
Oğulören	1	46
Ovacuma	3	149
Ovaköseler	1	66
Örencik	1	77
Sırçalı	1	46
Tayyip	1	57
Tayyip	1	57
Tintin	1	71
Toprakcuma-Çıraklar	2	126
Üçbölük	1	53
Yazıköy	3	166
Yolbaşı	1	68
Yörük	1	34
Yukarıdana	1	42
Ağaçkese	1	87
Aşağıçiftlik	1	10

1997-1998 öğretim yılı itibariyle ilköğretim zorunluluğu 8 yıla çıkartıldı. Ve köy okullarında öğrenim gören öğrenciler için köylerine en yakın şehir merkezindeki okula taşımalı eğitim uygulamasına başlanıldı. Taşımalı eğitimin yaygınlaşması ile 1980'lerden itibaren başlayan köy okullarının kapanma süreci, 2000'li yıllarda hız kazandı ve günümüzde köy okulları âtıl duruma geldi.

3.2.2 Eğitim Yapıları

Bu çalışmaya katkı sağlayabilecek olan, Safranbolu'ya farklı uzaklıklarda bulunan köylerden, çeşitli dönemlerde yapılmış, farklı tipolojideki köy okulları seçilerek detaylı incelenmiştir.

3.2.2.1. Ağaçkese Köyü İlkokulu ve Lojmanı

Ağaçkese Köyü İlkokulu, 149 ada 2 parsede, köyün merkez mahallesine yakın mesafede eğimli bir arazide yer almaktadır (Şekil 3.12.).

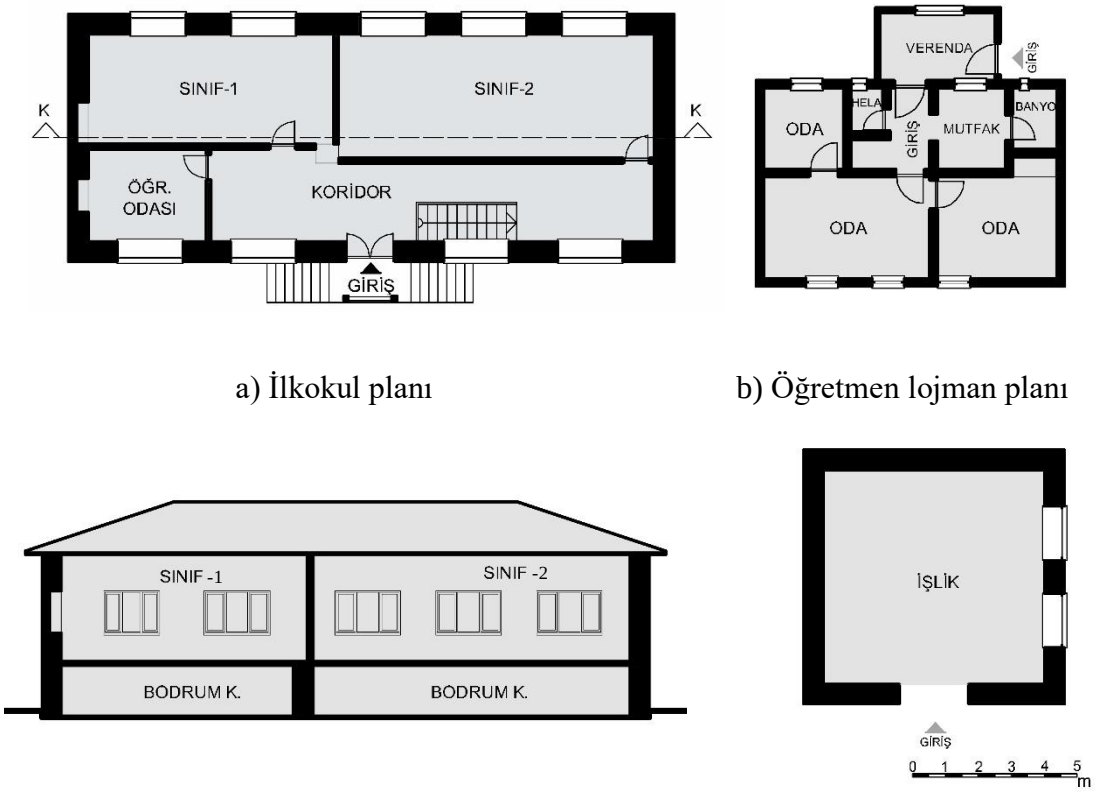

Şekil 3.12. Ağaçkese köyü Merkez mahallesi uydu görüntüsü (İnternet-2).

Arsada 1.708 m²'lik uygulama bahçesi içerisinde işlik[2], okul ve lojman yan yana dizilmiştir. Safranbolu'nun kuzeyinde dağlık bir alanda bulunan köyün özellikle kış aylarında yoğun yağış alması ve ulaşımının zor olması nedeniyle köylünün okulu imece usülü ile inşa ettiği, ilkokul çağındaki öğrencilerin Ağaçkese ilkokulu yapılmadan önce köye yakın mesafede bulunan Kırıklar Köyü İlkokulu'na yürüyerek gittikleri, köy halkı ile yapılan sözlü görüşmeler sonucunda öğrenilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1966 yılında yayımlamış olduğu kitaba göre ilkokul, 1946 yılında yapılmıştır (Anonim, 1966). Köy okuluna Örencik ve Sine köylerinden öğrenci

[2] İşlik: Köy okullarında uygulamalı ve teknik derslerin işlendiği okul binasından ayrı ya da sınıf içinden doğrudan geçilebilecek şekilde inşa edilen odadır.

gelmekteydi. 1980'li yıllara kadar eğitim-öğretime devam eden okul, köy nüfusunun bir kısmının başta İstanbul olamak üzere başka şehirlere, bir kısmının da Karabük veya Safranbolu kent merkezine yerleşmesiyle öğrenci sayısındaki azalma sonucu kapanmıştır.

a) İlkokul planı b) Öğretmen lojman planı

c) İlkokul kesiti d) İşlik planı

Şekil 3.13. Ağaçkese Köy İlkokulu, İşliği ve Lojmanı rölövesi.

İki katlı, yığma moloz taş sistemde inşa edilen ilkokulun, bölücü iç duvarları ahşap karkas sistem arası taş dolgudur. İç duvarlar çamur sıva, dış duvarlar ise beton sıva ile sıvanmıştır. Zemin kat duvarları sıvasızdır. Döşeme, ahşap olup sonradan ahşapların üzeri dökme mozaik ile kaplanmıştır. Çatı ve tavan döşemesi ahşaptır.

Dikdörtgen planlı okulda zemin katta depo, birinci katta ise sınıflar ve öğretmen odası bulunmaktadır. Okula giriş; batı cephesinden çift yönlü merdiven ile sağlanmaktadır. Zemin katta bulunan depoya ise çift yönlü merdivenin sahanlığının altında bulunan kapıdan ulaşılmaktadır. Birinci katta iki sınıf ile bir öğretmen odası bulunmaktadır. Ayrıca birinci katta bulunan 11 basamaklı tek kollu merdiven ile zemin kattaki depoya

inilmektedir (Şekil 3.13.). Okulun batı cephesinden çift yönlü merdiven ile ulaşılan giriş ahşap markiz ile vurgulanmıştır. Ahşap çift kanatlı giriş kapısı söve ile çevrelenmiştir. Koridor ve öğretmen odasının pencereleri batı cephesinde simetrik şekilde düzenlenmiştir. Sınıfların bulunduğu doğu cephesinde aynı boyutlardaki pencereler sıralanmıştır. Okulun kuzeyinde ve güneyindeki cepheler sağırdır. Beşik çatılı olan okul binası, beyaz renk boya ile boyanmıştır (Şekil 3.14.).

a) Okul girişi

b) Güneybatı görünüşü

c) Giriş mekânı

d) Sınıf-2

Şekil 3.14. Ağaçkese Köyü İlkokulu fotoğrafları.

e) Sınıf-1 f) Öğretmen odası

Şekil 3.14. (Devam ediyor).

Yığma moloz taş sistemle kareye yakın planda, tek mekânlı ve tek katlı olarak inşa edilen işliğin sözlü röportajlarda depo olarak kullanıldığı öğrenilse de, tapu kayıtlarında niteliğinin işlik olarak geçmesi ve yapının kapı ve pencere açıklıklarının geniş olması sebebiyle ilk yapıldığı yıllarda uygulamalı derslerin yapıldığı bir atölye olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Şekil 3.15.).

a) Giriş (batı) cephesi b) İç mekân

Şekil 3.15. Ağaçkese Köyü İlkokulu İşliği fotoğrafları.

Öğretmen lojmanı, okul ve işliğin yapıldığı dönemden sonraki dönemde, yığma blok tuğla ile inşa edilmiş olup, tavan döşemesi betonarmedir. Odaların taban döşemesi ahşap, mutfak, giriş bölümü ve ıslak hacimlerin taban döşemesi ise betondur. Okul ve lojman kapı-pencere doğramalarında ahşap malzeme kullanılmıştır. İlkokul ve lojman çatılarının onarıldığı, kullanılan Marsilya kiremidinden de anlaşılmaktadır.

Öğretmen lojmanının planı kareye yakın formdadır. Okul binasından ayrık nizamda ve tek katlı olan lojmanın girişi doğu cephesindedir (Şekil 3.16.). Lojman girişi, yığma tuğla ile çevrelenerek doğrudan dışarı ile teması engellenmiştir.

a) Güneybatı görünüşü b) İç mekân

Şekil 3.16. Ağaçkese Köyü İlkokulu Lojmanı fotoğrafları.

İlkokul, işlik ve lojman günümüzde kullanılmamaktadır. Okul ve lojmanın çatılarının onarılması nedeniyle iç kısımlarında yıkıcı bozulmalar mevcut değildir. Ancak lojman girişini çevreleyen yığma tuğla duvarda, duvarın bütünlüğünü bozacak çatlaklar meydana gelmiştir. İşliğin çatısı günümüze kadar ulaşamamıştır ve taşıyıcı duvarlarının büyük bölümü hasar almıştır. Okul ve lojmanın iç ve dış duvarlarında yağış ve nem kaynaklı sıva dökülmeleri ve boya kabarmaları mevcuttur. Ahşap doğramalarda yıpranmalar vardır. İlkokulda kullanılan mobilyalar bina içerisinde özgünlüğünü korumaktadır (Bknz. Ek Açıklamalar A).

3.2.2.2. Akören Köyü İlkokulu ve Lojmanı

Köyde yaşamış olan kişilerle yapılan sözlü görüşmelerden ve alandan elde edilen Akören İlkokulu Bilgi Verme Dosyası'nda yer alan bilgilerden anlaşıldığı üzere ilkokul 1926 yılında yapılmıştır. O yıllarda ilkokulda öğretmen olan Ömer Lütfü Akyol, okulun kurucu öğretmeni olarak bilinmektedir. 1926 yılında 3 sınıflı olan okulda tek öğretmen görev yapmıştır. Köyde 3. sınıfı bitiren bir öğrencinin tahsilini tamamlamak için Yörük Köyü'nde bulunan beş öğretmenin hizmet verdiği beş sınıflı yatılı bölge okuluna gittiği ve Yörük Yatılı Bölge Okulu'na Akören köyü dışında

Sırçalı, Kadıbükü, Çerçen ve Kuzyaka köylerinden de öğrenciler geldiği bilinmektedir (Şekil 3.8.).

Şekil 3.17. Akören köyü uydu görüntüsü (İnternet-2).

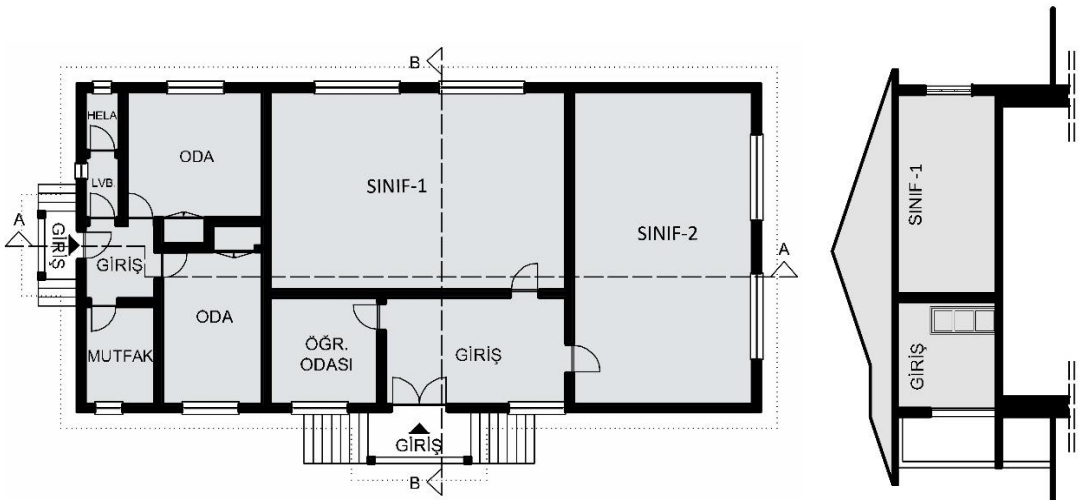
Okul, yıktırılan eski okulun bulunduğu aynı ada ve parselde, 2.105 m^2'lik tapu alanı içerisinde kâgir sistem ile tek katlı olarak 1968 yılında tekrar inşa edilmiştir. Günümüzde Akören Köyü İlkokulu 150 ada, 22 parselde yer almaktadır. Köy ilkokuluna ulaşım Yukarı ve Camiiönü mahalle yolundan sağlanmaktadır (Şekil 3.17.). Okul binası ve öğretmen lojmanı tek çatı altında, bitişik nizamdır. Okulun uygulama bahçesi ağaçlar ile çevrili olup, bahçede küçük bir havuz, çeşme, çocuk oyun alanı ve tuvaletler bulunmaktadır. Okulda, 1926'dan 1963 yılına kadar Akören de dahil Harmancık, Oğulören, Karacatepe köylerinden gelen yaklaşık 80 öğrenci öğrenim görmekteydi. Okulda 1991 yılına kadar eğitim öğretim devam etmiştir.

1926 yılında köylünün kendi imkânlarıyla inşâ ettiği eski okulun ahşap iskelet sistem arası kerpiç dolgu ile inşâ edildiği 1939-1940'lı yıllarda çekilen fotoğraflardan tespit edilmiştir (Şekil 3.18.). Günümüzde mevcut bulunan ilkokul, yığma moloz taş üzeri tuğla kullanılarak kâgir sistemle inşa edilmiştir. Okulun zemin döşemesi beton, tavan döşemesi betonarmedir. Kapı ve pencere doğramaları ahşaptır. Lojman giriş holü,

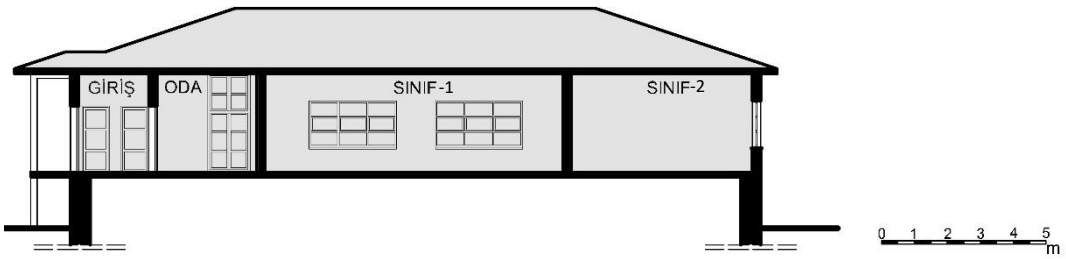
mutfak ve tuvalet zemin döşemesi beton olup, odaların zemin döşemesi ise ahşaptır. Lojman doğramalarında da ahşap malzeme kullanılmıştır.

Şekil 3.18. 1952 yılında Akören köyü eski ilkokulu (İnternet-10)

a) Plan b) B-B kesiti

c) A-A kesiti

Şekil 3.19. Akören Köyü İlkokulu rölövesi.

Akören Köyü İlkokulu dikdörtgen plan şemasına sahip olup öğretmen lojmanı ile bitişik nizamda tek katlı olarak inşa edilmiştir. Lojman ve ilkokul girişleri farklı cephelerdedir, okul içerisinden lojmana giriş verilmemiştir. Güney cephede yer alan okul girişi; çift yönlü sekiz basamaklı merdivenle yükseltilmiş olup, üzeri markiz ile kapatılarak vurgulanmıştır. Okulda iki sınıf ve bir öğretmen odası bulunmaktadır. Sınıflara ve öğretmen odasına giriş holünden ulaşılmaktadır. Büyüklükleri birbirine yakın olan sınıflar kat planında L şeklinde yerleştirilerek pencereleri kuzey ve doğu cephesinde aynı boyutlarda kullanılmıştır. Öğretmen odası ve giriş holünü aydınlatan pencereler güney cephesinde simetrik olarak yer almaktadır. Batı cephede öğretmen lojmanı girişi bulunmaktadır. Lojman girişi sekiz basamaklı merdivenle yükseltilmiş olup, okul girişi gibi üzeri markizle kapatılmıştır. İlkokul ve lojman girişinde bulunan sahanlıklara delikli tuğla ile korkuluk yapılarak cephelere hareket kazandırılmıştır. Lojmanda giriş holü ve giriş holünden ulaşılan bir tuvalet, iki oda ve mutfak bulunmaktadır. Öğretmen lojmanının bir odasının ve mutfağının pencereleri güney cephededir (Şekil 3.19.). Cephelerde açılan pencereler estetik kaygı güdülmeden, iç hacmine ve mekânın işlevine göre farklı ebatlarda ve şekillerde tasarlanmıştır. Okulun giriş holü, öğretmen odası ve lojmana ait odanın pencereleri aynı büyüklükte ve yatay kullanılırken, mutfak penceresi diğer pencerelere kıyasla dar ve dikey olarak tercih edilmiştir. Cepheleri beyaz renk boya ile boyanmış olan ilkokulun çatısı beşik çatı olup Marsilya kiremidi ile kaplıdır (Şekil 3.20.).

a) Güney (giriş) cephesi

b) Doğu cephesi

Şekil 3.20. Akören Köyü İlkokulu fotoğrafları.

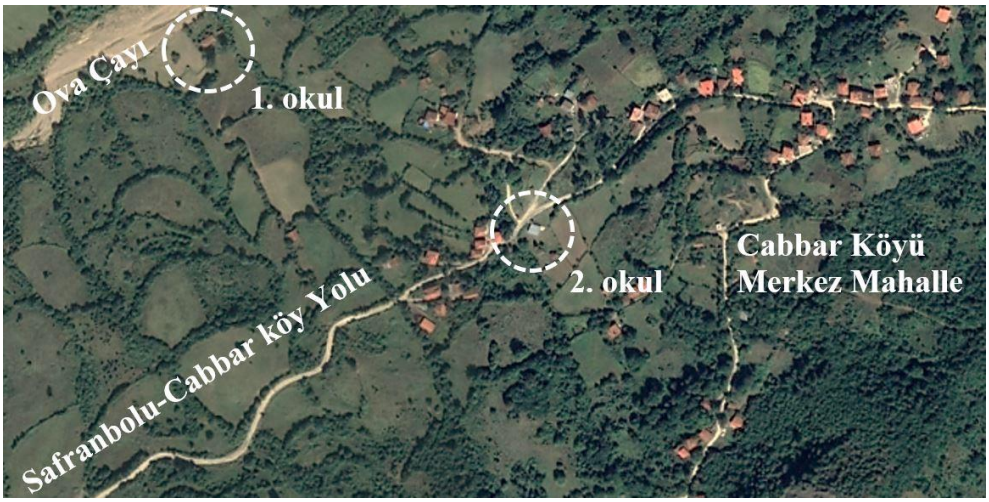
c) Sınıf 1 d) Sınıf 2

Şekil 3.20. (Devam ediyor).

Kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazide yer alması nedeniyle yağış kaynaklı olarak taşıyıcı duvarlarda bina bütünlüğünü bozacak çatlaklar meydana gelmiştir. Özellikle kuzey cephede bulunan duvarın boya ve sıvasında kabarmalar vardır. Kapı ve pencere doğramalarında kırıklar ve aşınmalar mevcuttur. Günümüzde kullanılmayan ilkokul âtıl durumdadır. İlkokul ve lojman giriş merdiveni betonlarında da yıpranma ve aşınmalar mevcuttur.

3.2.2.3. Cabbar Köyü İlkokulu

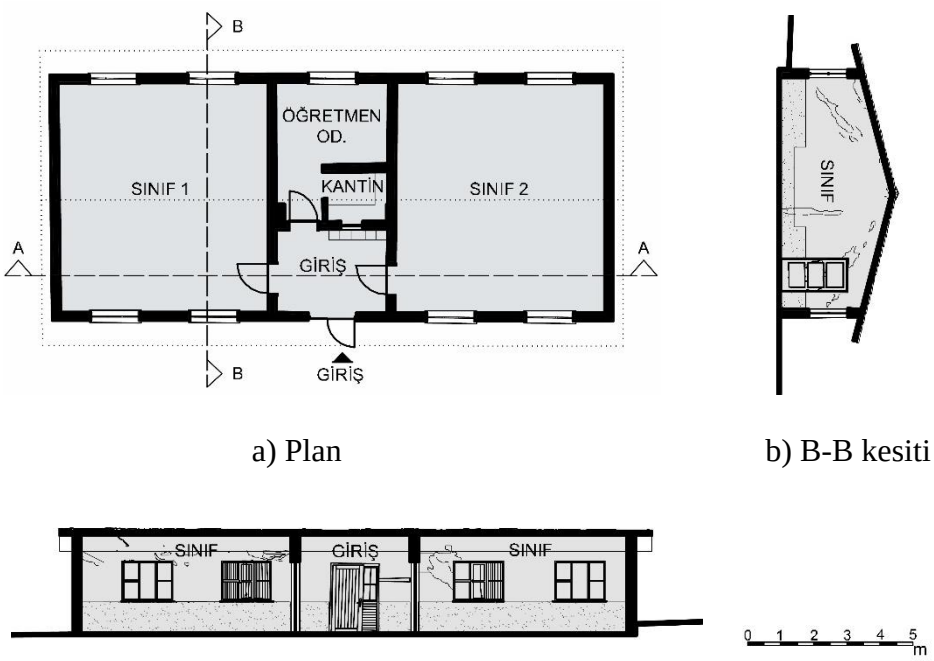
Cabbar köyünde 169 ada 1 parselde ve 165 ada 31 parselde yer alan iki tane ilkokul bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında 169 ada 1 parselde, Ova çayı kenarında 2.065 m²'lik tapu alanı içerisinde kâgir sistem ile inşa edilen ve diğer okul yapısına kıyasla daha nitelikli olduğu düşünülen ilkokul incelenmiştir (Şekil 3.21.).

Şekil 3.21. Cabbar köyü Merkez mahallesi uydu görüntüsü (İnternet-2).

Cabbar Köyü İlkokulu'nun yapım yılı 1962'dir. Okulda 1967 yılında 91 öğrenci eğitim öğretim görmekteydi (Anonim, 1967). Okul, köy halkının şehir merkezine göç etmesi üzerine okul çağındaki çocuk nüfusunun azalması sebebiyle kapatılmıştır.

İlkokul binası yığma sistemde harman tuğlası kullanılarak, tek katlı olarak inşâ edilmiştir. Eğimli tavan döşemesi betonarme malzeme ile imâl edilmiş olup Marsilya kiremidi ile kaplıdır. Zemin döşemesi betondur. Kapı-pencere doğramaları ve kepenkler ahşaptır.

a) Plan b) B-B kesiti

c) A-A kesiti

Şekil 3.22. Cabbar Köyü İlkokulu rölövesi (Özköse vd.'den düzenleme).

Dikdörtgen plan şemasına sahip ilkokulda iki adet sınıf, bir adet öğretmen odası ve kantin bulunmaktadır. Sınıflar kat planında girişe göre sağ ve solda olacak şekilde simetrik olarak yerleştirilmişlerdir. İki sınıfın arasında, kantin ve öğretmen odası yer almaktadır. Sınıflara ve kantine giriş holünden ulaşılırken, öğretmen odası girişi kantin ile ilişkilendirilmiştir. İlkokul girişi kuzeydoğu cephesinden tek kanatlı kapı ile sağlanmaktadır. Giriş cephesinde aynı ölçülerdeki sınıf pencerleri yatay şekilde düzenlenmiştir. Sınıfların ve öğretmen odasının pencerleri ise güneybatı cephesinde yer almaktadır. Kuzeybatı ve güneydoğu cepheleri sağırdır (Şekil 3.22.). Uygulama bahçesi içerisinde ilkokuldan bağımsız, öğrencilerin kullandığı tuvaletlerin ve

depolama ihtiyacının karşılandığı iki küçük odanın bulunduğu tek katlı bir yapı bulunmaktadır. Her ikiside beyaz boya ile boyanan binaların çatıları beşik çatıdır (Şekil 3.23.).

a) Giriş cephesi

b) Tuvalet ve depo

c) Sınıf

d) Sınıf

Şekil 3.23. Cabbar Köyü İlkokulu fotoğrafları.

Günümüzde kullanılmayan ilkokulun çatı kaplama malzelerinin yıpranması sonucu tavan döşemesinde küf ve kabarmalar meydana gelmiştir. Bakımsızlık nedeniyle ahşap doğramalar aşınmış ve yıpranmıştır. Çatıdaki bacalar çökmüş durumdadır. Bahçe içerisindeki yabani otlar sebebiyle güneybatı cephesi kapanmak üzeredir. Dış duvarlarda sıva ve boyada dökülmeler mevcuttur.

3.2.2.4. Çerçen Köyü İlkokulu ve Lojmanı

Çerçen Köyü İlkokulu Aşağı mahalle mevkinde 126 ada, 82 nolu parselde yer almaktadır (Şekil 3.24).

Şekil 3.24. Çerçen köyü uydu görüntüsü (İnternet-2).

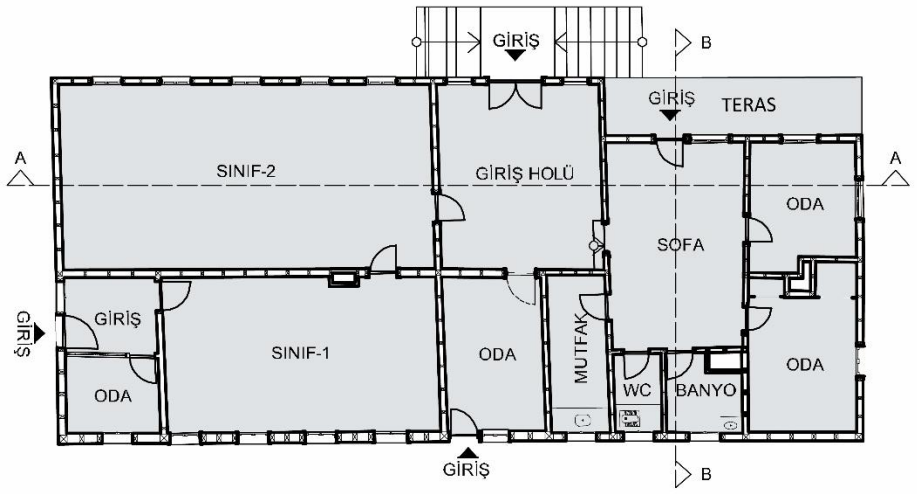
Eğimli bir arazide 941 m^2'lik alanda, ahşap karkas sistem ile inşâ edilmiştir. Yapım yılı 1945 olan okul binasında 1970'li yıllara kadar eğitim-öğretim devam etmiştir. Köy halkının 1960'lardan sonra kent merkezlerine göç etmesiyle zamanla köyde nüfus azalmıştır. Yaşanan göçler neticesinde okul çağındaki nüfusun azalması ve taşımalı eğitimin yaygınlaşmasıyla okul kapanmıştır.

İlkokul, yığma moloz taş üzeri ahşap iskelet sistem ile tek katlı olarak inşâ edilmiştir. Ahşap iskelet sistem dolgu malzemesi olarak çoğunlukla moloz taş kullanılsa da, hela ve banyoda dolgu malzemesi harman tuğlasıdır. Kuzey cephede yer alan merdiven ise kesme taştan yapılmıştır. Zemin, tavan döşemesi ve kapı-pencere doğramaları ahşaptır. Çatısı kırma çatı olup onarım görmüştür ve Marsilya kiremidi ile kaplanmıştır. Günümüzde yol kenarında ve yol kotunun altında yer alan ilkokul; dikdörtgen plan şeması içerisinde öğretmen lojmanı ile beraber tasarlanmıştır. İlkokula giriş üç ayrı cepheden sağlanmaktadır. Bunlardan biri okulun yol ile bağlantısını sağlayan ve batı cephesindeki giriştir. İkincisi uygulama bahçesinden çift yönlü merdivenle ulaşılan ve kuzey cephede yer alan giriştir. Üçüncüsü ise güney cephede yol kotu altında kalan giriştir. İlkokul binasında 2 sınıf ve bir oda bulunmaktadır. Sınıflar plan düzleminde yan yana yerleştirilerek bir kapı ile bağlantıları sağlanmıştır.

Sınf 1'e batı cephesindeki girişin açıldığı giriş holünden geçilirken Sınıf 2'ye giriş kuzey cephede yer alan girişin açıldığı giriş holünden sağlanmaktadır (Şekil 3.25.).

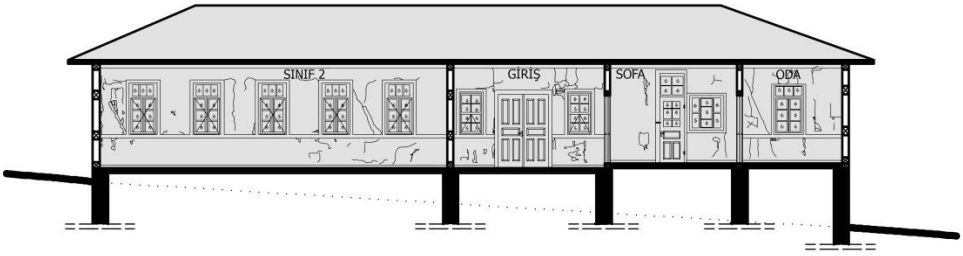
İlkokul ve öğretmen lojmanı giriş holü ile ilişkilendirilerek birbirlerine geçiş verilmiştir. Öğretmen lojmanında iki oda, banyo, hela ve mutfak bulunmaktadır. Lojmanın bütün mekanları sofaya açılmaktadır. Ayrıca girişin sadece lojmandan verildiği bir de teras bulunmaktadır.

İlkokulun cephelerinde pencerler dikey olarak kullanılmıştır. Sınıfların bulunduğu güney ve kuzey cephelerinde pencereler ışıktan yeterli oranda yararlanılması düşüncesi ile aynı cephelerde bulunan öğretmen lojmana ait pencerelere kıyasla daha büyük tutulmuştur. Kuzey cephede yer alan Sınıf 2 ve lojmanı bağlayan giriş holüne giriş, arazi eğimi nedeniyle merdiven ile sağlanmaktadır. Çift kanatlı ahşap kapılı girişin üzeri, ahşap markiz ile kapatılarak vurgulanmıştır. Batı ve doğu cepheleri diğer cephelere kıyasla sadedir. Batı cephesinde ilkokulun tek kanatlı ahşap giriş kapısı, doğu cephesinde ise lojman odalarının pencereleri bulunmaktadır. İlkokul, çevre köylerde de kamu yapılarında sıkça rastlanan sarı renge boyanmıştır (Şekil 3.26).

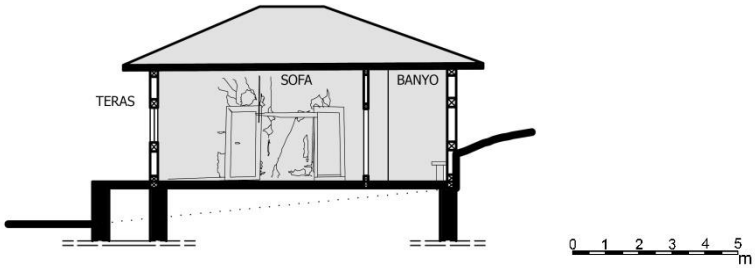

a) Plan

Şekil 3.25. Çerçen Köyü İlkokulu rölövesi (Özköse vd.).

b) K-K kesiti

c) B-B kesiti

Şekil 3.25. (Devam ediyor).

Günümüzde kullanılmayan ilkokulun güney cephesindeki giriş köy yolunun yükseltilmesi sonucu kapanmıştır. Kapı, pencere ve çatıda kullanılan ahşaplarda yağış nedeniyle çürüme meydana gelmiştir. Nem ve rutubet kaynaklı sınıf ve öğretmen lojmanı duvarlarında kabarmalar ve sıva dökülmeleri vardır. Bina ve zemin oturması kaynaklı taşıyıcı duvarlarda çatlaklar meydana gelmiştir. Ahşap iskelet sistemin arasında kullanılan dolgu malzemelerinde boşalmalar gözlenmiştir. Kuzey cephede yer alan taş merdivende kopmalar meydana gelerek, basamak bütünlüğünde bozulmalar oluşmuştur.

a) Kuzey cephesi

b) Batı cephesi

c) Sınıf 1

d) Öğretmen lojmanı odası

Şekil 3.26. Çerçen Köyü İlkokulu fotoğrafları (Özköse vd.).

3.2.2.5. Harmancık Köyü İlkokulu ve Lojmanı

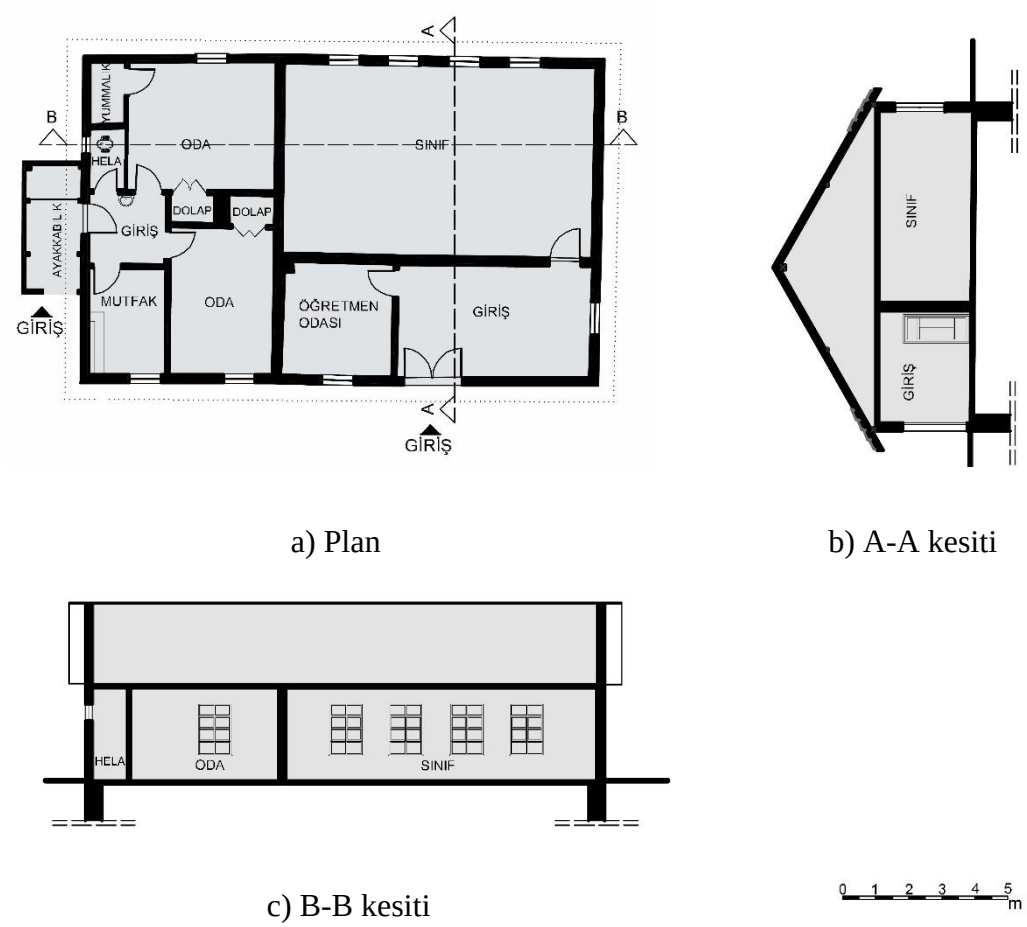
Harmancık Köyü İlkokulu, köyün kuzeyinde Buruncalı mevkiinde konumlanmıştır (Şekil 3.27). 152 ada 2 parselde yer alan ilkokul, 1.129 m^2'lik tapu alanı içerisinde, kâgir sistemle tek katlı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 3.27. Harmancık köyü uydu görüntüsü (İnternet-2).

İlkokul 1962 yılında köy halkı tarafından imece usülüyle inşa edilmiş olup, 1974'te eğitim-öğretime kapanmıştır. 1962 yılından önce köydeki öğrenciler taşımalı eğitim sistemi ile Toprakcuma köyünde bulunan okula gitmekteydi. Tek sınıfın bulunduğu okulda Harmancık köyü dışında Şamlar mahallesinden gelen öğrenciler de eğitim görmüştür. 1974 yılında kapatılmasıyla uzun yıllar boş kalan okul, 2004 yılında Ahmet Korkmaz'ın muhtar seçilmesiyle, bakım ve onarımı yapıldıktan sonra köye gelen misafirlerin ağırlandığı köy odasına dönüştürülmüştür.

İlkokul tuğla kullanılarak yığma sistemde yapılmıştır. İlkokul ve lojmanın kapı ve pencere doğramaları ahşaptır. Çatısı onarılmış durumdadır ve Marsilya kiremidi ile kaplıdır. İlkokulun taban döşemesi beton olup tavanda ise çıtalı ahşap tavan yapılmıştır. Öğretmen lojmanında ise zemin ahşap parkedir.

a) Plan b) A-A kesiti

c) B-B kesiti

Şekil 3.28. Harmancık Köyü İlkokulu rölövesi (Özköse vd.).

Dikdörtgen plan içerisinde ilkokul ve öğretmen lojmanı bitişik nizamdır. İlkokula giriş kuzeybatı cephesinden çift kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır. İlkokulda bir sınıf ve bir öğretmen odası bulunmaktadır. Sınıf pencereleri güneydoğu cephesinde dikey formda kullanılmıştır. Öğretmen odası penceresi ise giriş cephesindedir. Öğretmen lojmanı girişi kuzeydoğu cephesinde olup, lojmanda iki oda, mutfak ve tuvalet vardır. Odaların içerisinde geleneksel konutlarda görülen yummalık ve yüklükler bulunmaktadır (Şekil 3.28.). İlkokulun cephelerinde aynı ölçülerde pencereler kullanılmıştır. İlkokulun çatısı beşik çatıdır (Şekil 3.29.).

a) Güneydoğu cephesi

b) Kuzeydoğu cephesi

c) Sınıf

d) Öğretmen odası

Şekil 3.29. Harmancık Köyü İlkokulu fotoğrafları.

Günümüzde sınıf, köy odası; öğretmen odası ve lojman, köy muhtarı tarafından konut olarak kullanılmaktadır. Sınıf özgünlüğünü korusa da öğretmen odasının kuzeydoğuda bulunan duvarında kapı boşluğu açılarak öğretmen lojmanına geçiş verilmiştir. İlkokulun kuzeydoğu ve güneybatı cephelerine eklemeler yapılmıştır. Lojman girişi briket kullanılarak çevrelenmiştir, üzeri de sacla kaplı sundurma ile kapatılmıştır.

3.2.2.6. Navsaklar Köyü İlkokulu ve Lojmanı

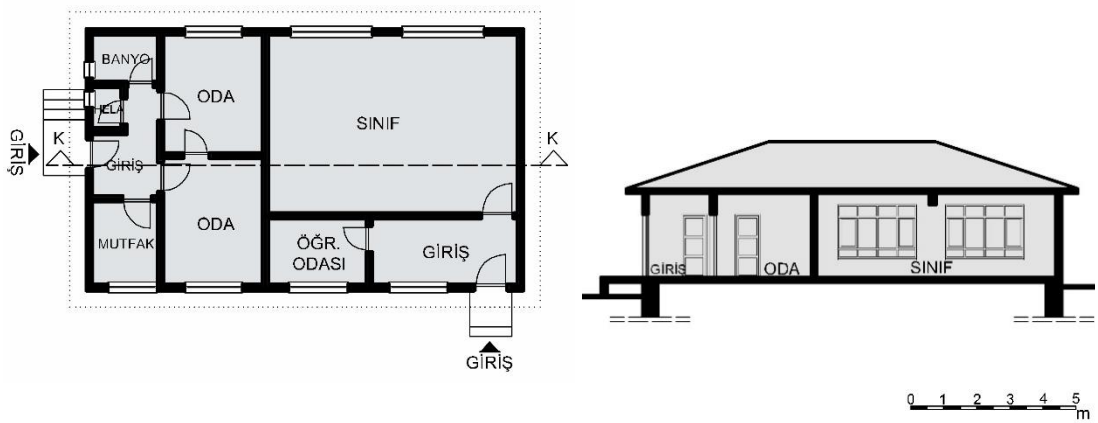
Navsaklar Köyü İlkokulu, Çayboyu mevkiinde 103 ada, 14 parselde yer almaktadır (Şekil 3.30.).

Şekil 3.30. Navsaklar köyü Merkez mahallesi uydu görüntüsü (İnternet-2).

1.809 m^2'lik tapu alanı içerisinde okul binası, tuvaletler ve bahçe bulunmaktadır. Köy merkezine yakın mesafede konumlanan ilkokul, 1978 yılında kâgir sistem ile tek katlı olarak inşa edilmiştir. Taşımalı eğitimin yaygınlaşmasıyla eğitim-öğretime kapanmıştır.

Okul binası 50 cm. yüksekliğinde subasman üzeri blok tuğla kullanarak yığma sistemde yapılmıştır. İlkokul giriş holü, öğretmen odası ve sınıf zemini beton mozaik kaplıdır. Tavan, betonarme kirişli plak döşemedir. Lojmanda giriş holü, mutfak ve banyo zemini beton mozaik döşeme olup odalarda döşeme ahşap kaplamadır. Tavan betonarme döşemedir. Dikdörtgen planlı yapı beşik çatı ile örtülmüş olup, çatı örtü malzemesi Marsilya kiremididir. Tuvalet ve kömürlük olarak kullanılan tek katlı yapı da kâgir sistemle inşa edilmiştir. Yapılar, çimento esaslı sıva harcı ile sıvalıdır (Şekil 3.31.).

a) Plan b) Kesit

Şekil 3.31. Navsaklar Köyü İlkokulu rölövesi.

Dikdörtgen plan şeması içerisinde okul ve öğretmen lojmanı bitişik nizam olarak tasarlanmıştır. İlkokul girişi, batı cephesinden tek kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Giriş holünden öğretmen odasına ve sınıfa ulaşılmaktadır. Doğu cephesinde yer alan sınıf pencereleri iç mekân büyüklüğüyle orantılı olarak lojman odasının penceresine göre büyük ölçülerde tasarlanmıştır. Öğretmen lojmanı girişi ise kuzey cephede yer almaktadır. Giriş, sekiz basamaklı merdivenle yükseltilmiştir. Lojmanda iki oda, banyo, tuvalet ve mutfak bulunmaktadır. Kullanım amacına uygun olarak estetik kaygı güdülmeden tasarlanan cepheler, diğer köylerde de kamu binalarının genellikle boyandığı sarı renge boyanmıştır (Şekil 3.32.; Şekil 3.33.).

a) Doğu cephesi b) Güneybatı görünüşü

Şekil 3.32. Navsaklar Köyü İlkokulu fotoğrafları.

c) Giriş holü d) Sınıf

Şekil 3.32. (Devam ediyor).

a) Lojman girişi b) Tuvaletler

c) Lojman girişi (iç mekân) d) Tuvaletler

Şekil 3.33. Navsaklar Köyü İlkokul lojmanı ve tuvaletleri.

Günümüzde köy muhtarlığına verilen yapı kullanılmamaktadır. Okul, yığma sistem ile yapıldığından zamanla taşıyıcı olan duvarlarda çatlaklar meydana gelmiştir. Ahşap

olan doğramalar ve iç mekân kaplamaları yıpranmıştır. Onarım görmeyen çatının bacaları yıkılmıştır.

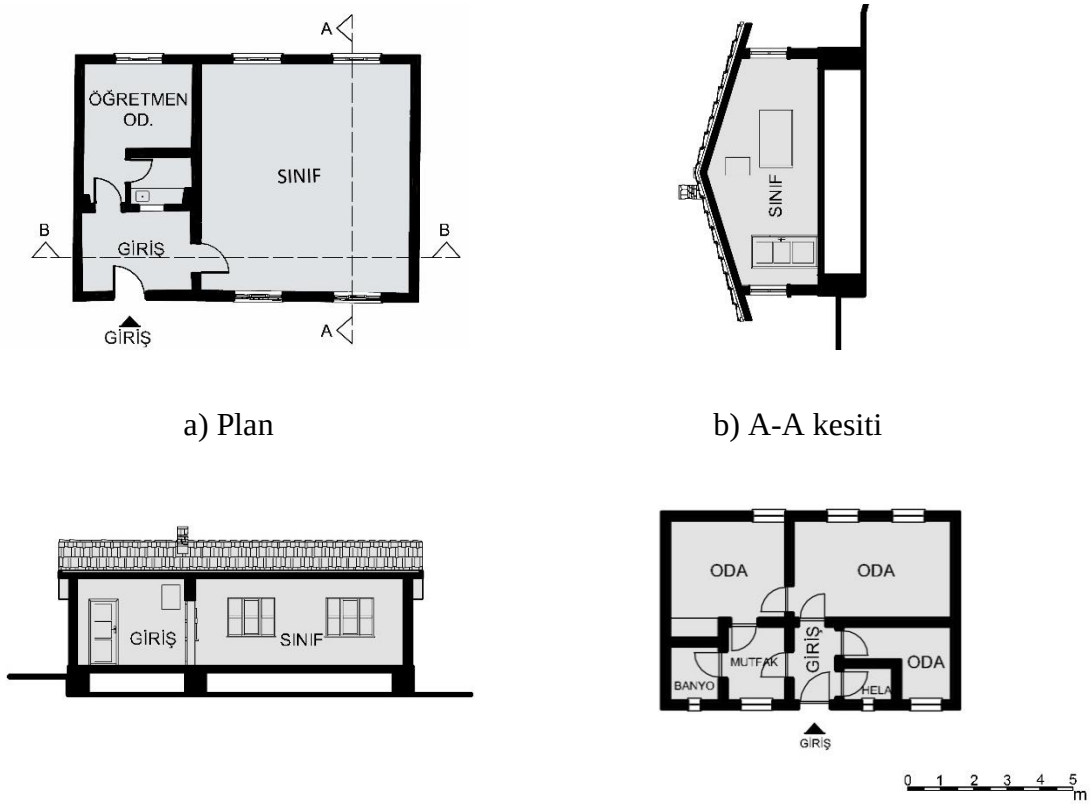
3.2.2.7. Oğulören Köyü İlkokulu ve Lojmanı

Oğulören Köyü İlkokulu, köyün merkezinde, düzlük bir arazide konumlanmıştır. İlkokul 112 ada, 22 parselde 2.793 $m^{2'}$ lik tapu alanı içerisinde yer almaktadır (Şekil 3.34.).

Şekil 3.34. Oğulören köyü Merkez mahallesi uydu görüntüsü (İnternet-2).

Günümüzde sınırları tam belli olmayan uygulama bahçesi içerisinde okul binası, öğretmen lojmanı ve tuvaletler bulunmaktadır. Okul 1962 yılında yapılmıştır. Toplamda 15 öğrencilik kapasitesi ile 1974'e kadar açık kalmıştır.

a) Plan b) A-A kesiti

c) B-B kesiti d) Öğretmen Lojmanı Planı

Şekil 3.35. Oğulören Köyü İlkokulu rölövesi.

Ilkokul ve öğretmen lojmanı harman tuğlası kullanılarak, tek katlı kâgir sistemde yapılmıştır. Pencere ve iç mekân kapıları ahşap doğrama olup, yapının dış kapıları demirdir. Çatı döşemeleri betonarmedir ve beşik çatıdır (Şekil 3.35).

Dikdörtgen plan şemasında öğretmen lojmanı ve ilkokul ayrı kütleler olarak tasarlanmıştır. İlkokulda bir sınıf, öğretmen odası ve kantin bulunmaktadır. Sınıfa ve öğretmen odasına giriş holünden ulaşılmaktadır. Kantin öğretmen odası içerisinde bulunmakta olup, kantinin kuzeybatısındaki duvarda yer alan pencere ile kantin, giriş holüyle ilişkilendirilmiştir. İlkokula giriş kuzeybatı cephesinden tek kanatlı demir kapı ile sağlanırken sınıf pencereleri de bu cephededir. Güneydoğu cephesinde öğretmen odası ve sınıfın pencereleri yer almaktadır. Cephelerde pencereler aynı ölçülerde, yatay şekilde kullanılmıştır. Kuzeydoğu ve güneybatı cepheleri sağırdır. Öğretmen lojmanı ilkokul ile yaklaşık aynı hacimde olup girişi kuzeybatı cephesindedir. Lojmanda mutfak, banyo, tuvalet ve iki oda bulunmaktadır. Banyo, mutfağın içerisinde yer almaktadır. Mutfaktan Oda 1'e geçen kapı bulunmaktadır. Ayrıca odalar

arasında kapı olup, birbirleri arasında geçiş sağlanmıştır. Lojmanın giriş cephesinde pencere açıklıkları birbirini tekrar eden düzende planlanmıştır. Güneydoğu cephesinde ise, odalara ait pencereler yer almaktadır (Şekil 3.36.).

a) Köy okulu giriş cephesi

b) Öğretmen lojmanı giriş cephesi

c) Sınıf

d) Lojman odası

Şekil 3.36. Oğulören Köyü İlkokulu ve Lojmanı fotoğrafları.

1974 yılına kadar açık olan ilkokul ve lojman günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Çatıların kaplama malzemesinde yıpranmalar mevcuttur ancak bacalar halen sağlamdır. Çatılarının yıpranmış olması nedeniyle iç mekân tavanları su alarak rutubet meydana gelmiştir. Boya ve sıva dökülmeleri mevcuttur. Döşeme tahtaları ve kapı-pencere doğramaları aşınmıştır.

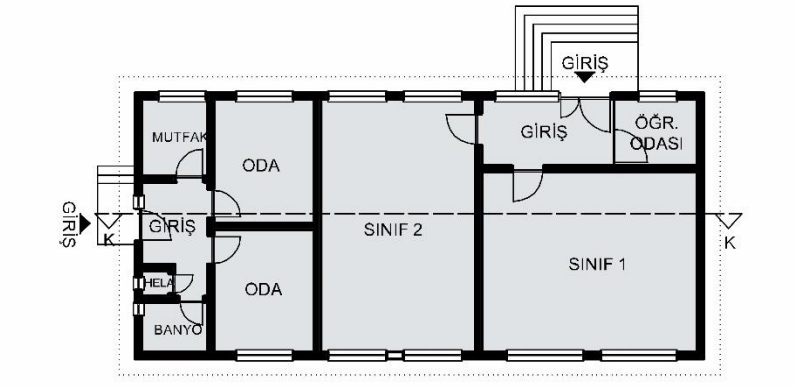
3.2.2.8. Toprakcuma Köyü İlkokulu ve Lojmanı

Toprakcuma Köyü İlkokulu, köyün Merkez mahallesinde, düzlük alanda 155 ada 32 parselde bulunmaktadır.

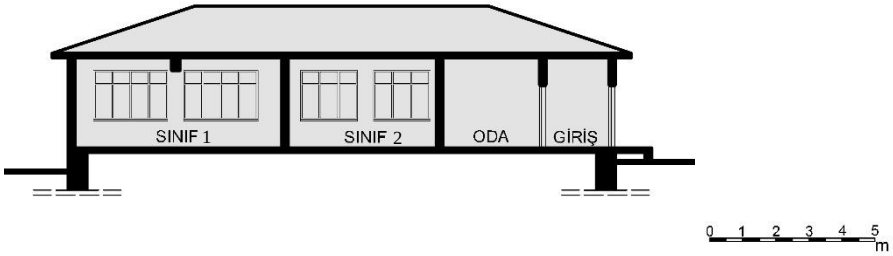

Şekil 3.37. Toprakcuma köyü uydu görüntüsü (İnternet-2).

2.236 m^2'lik tapu alanı içerisinde uygulama bahçesi, çeşme, okul ve öğretmen lojmanı yer almaktadır. Lojman ve ilkokul aynı binadadır. Fakat girişleri farklı cephelerden sağlanmaktadır. Toprakcuma Köyü İlkokulunun, 1933 yılında yapıldığı ve okulda 5 öğretmenin görev yaptığı bilinmektedir. Harmancık, Şamlar ve Çıraklar köylerinde bulunan okul çağındaki çocuklar Toprakcuma'da bulunan okulda öğrenim görmekteydiler (Bknz. Ek Açıklamalar B). Günümüzde mevcut bulunan ilkokulun, 1933 yılında inşâ edilen eski ilkokulun arsasına, 1974 yılında inşâ edildiği düşünülmektedir (Şekil 3.37).

a) Plan

b) Kesit

Şekil 3.38. Toprakcuma Köyü İlkokulu rölövesi.

Yapı yığma moloz taş üzeri yığma blok tuğla ile tek katlı olarak inşa edilmiştir. İlkokulun iç mekân zemininde dökme mozaik kullanılmıştır. Lojman odalarının zemin döşemesi ahşap kaplama olup, diğer hacimlerin zemini dökme mozaikdir. İlkokul ve öğretmen lojmanı doğramaları ahşaptır. Beton sıva ile sıvanan yapı, sarı renk boya ile boyanmıştır. Tavan ise betonarme kirişli plaktır.

Dikdörtgen plan içerisinde, ilkokul binası ve öğretmen lojmanı aynı çatı altında bitişik nizamdadır. İlkokula giriş güneydoğu cephesinden beş basamaklı merdiven ile sağlanmaktadır. Giriş holünden sınıflara ve öğretmen odasına ulaşılmaktadır. Dikdörtgen formdaki sınıf, kuzeybatı cephesinden ışık almaktadır. Öğretmen odası ve sınıf pencereleri ise güneydoğu cephesindedir. Üç oda, mutfak, banyo ve tuvaletin bulunduğu öğretmen lojmanına giriş ise kuzeydoğudadır (Şekil 3.38.). Yapının cephelerinde açılan pencerelerin sayısı iç mekân fonksiyonuna paralel olarak arttırılmıştır. Öğretmen odası pencereleri hariç diğer bölümlerde pencere ölçüleri aynıdır. İlkokulun çatısı kırma çatı olup Marsilya kiremidi ile kaplıdır (Şekil 3.39.).

a) Doğu cephesi

b) Batı cephesi

c) Sınıf

d) Okul giriş holü

Şekil 3.39. Toprakcuma Köyü İlkokulu ve Lojmanı fotoğrafları.

Günümüzde, Toprakcuma Köyü İlkokulu, jandarma arşivi olarak kullanılmaktadır. Çatısının sağlam olması nedeniyle iç mekânda rutubet kaynaklı küf ve kabarmalar bulunmamaktadır. Ahşap doğramalarda ve özellikle kapılarda kırıklar ve yıpranmalar mevcuttur. Dış cephede, beton sıvalarda dökülmeler vardır.

3.3. SAFRANBOLU KÖY İLKOKULLARI VE LOJMANLARININ KORUMA SORUNLARI

Sanayileşmenin etkisiyle köylerde yaşayan nüfusun çoğunluğunun düzenli geliri olan bir işte çalışma, köye kıyasla daha iyi şartlarda eğitim ve sağlık hizmetinden faydalanma gibi kaygılarla şehirlere yerleşmeleri, köyde kalanların ise sağlık, haberleşme gibi ihtiyaçlarını şehirde gidermeleri neticesinde köye ait kamu yapılarına olan ihtiyacı azaltmıştır. Özellikle köylerde okul çağı öğrenci sayısının azalmasıyla Milli Eğitim Bakanlığı Kurum Açma Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliği, Kapatma

Esasları madde 13'de ifade edilen, toplam öğrenci sayısının okul öncesi ve ilkokullarda 10, ortaokullarda, imam hatip ortaokullarında ve yatılı bölge ortaokullarında 40, Anadolu, fen, güzel sanatlar, sosyal bilimler ve spor liselerinde 80, diğer orta öğretim kurumlarında 40'ın altına düşmesi gereği köy okulları kapatılmıştır. Bu çalışma ve Safranbolu kırsalında yürütülen çalışmalar kapsamında Safranbolu ilçesine bağlı köylerde tesbiti yapılan 40 adet köy ilkokulu ve öğretmen lojmanından Yukarı Çiftlik Köy İlkokulu sosyal tesis, Harmancık Köy İlkokulu ve Lojmanı köy odası olarak kullanılmakta olup, geri kalan 38 okul âtıl durumdadır.

Köy ilkokulları ve öğretmen lojmanlarının bozulma nedenleri ve koruma sorunlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- Erken Cumhuriyet Döneminde yerel ve doğal yapı malzemeleriyle geleneksel tarzda imece usülü ile işin ehli olmayan ve yeterli teknik bilgisi ve ekipmanı olmayan köylü tarafından inşa edilmeleri,
- Yıkılan eski okulların yerlerine 1950'li ve sonraki yıllarda modern malzemeler ve yapım teknileriyle inşâ edilen okullarda, mevcuttaki arazinin problemlerine çözüm üretilmemeden kullanılması,
- Boşaltılan okul ve lojmanların kendi kaderlerine bırakılarak terk edilmesi,
- Okul ve lojmanların gerekli bakım onarım işerinin yapılmaması, özellikle bol yağış olan köylerde yalıtımdan yoksun inşâ edilen bu yapıların çatı yıpranmalarından kaynaklı yağmur ve kar sularının iç mekân tavan ve taşıyıcı duvarlarda nem ve küf oluşumuna neden olması (Şekil 3.40),
- Köylerde meydana gelen yangın, sel, deprem gibi afetler,
- İlgili valiliklerce köy ilkokullarının ve öğretmen lojmanlarının kiralama yoluyla geçici kullanıma verilmesi sonucu kullanıcının yapıda özgün olmayan eklemeler veya eksiltmeler yapması,
- Köy yollarında iyileştirme amacıyla yapılan düzenlemelerle yol kotunun yükseltilmesi sonucunda yol kotu altında kalan okulların ve lojmanların cephelerinin kapanması, yağışların eğimle yapıların içlerine kadar ulaşması.

a) Gündoğan Köyü İlkokulu

b) Kalecik Köyü İlkokulu / Ulus

c) Kuzyaka Köseler Köyü İlkokulu

d) Karaağaç Köyü İlkokulu / Karabük

Şekil 3.40. Safranbolu ve yakın çevresinde korunamamış köy ilkokulları (Özköse vd.).

3.4. İLKOKUL BİNALARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

Öncelikle sanayi devriminin etkisiyle köylerin boşalması ve daha sonra 1998 yılında taşımalı eğitime geçilmesiyle âtıl kalan köy ilkokul ve lojmanlarının koruma kapsamının dışında yer alması, bugün bu yapıları atıl duruma getirmiştir. Doğal ve beşeri müdahaleler neticesinde malzeme kayıpları ve yapı strüktürlerinde hasarlar tespit edilen bu yapılar, yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çeşitli büyüklüklerde ve yapım tekniklerinde inşa edilen köy ilkokullarının 1920-1990 yılları arası köylerdeki eğitimin mimari üzerine yansımasının somut örnekleri olmaları ve köy belleğinde önemli bir yere sahip olmaları nedeniyle korunmaya değerdir.

Yapılan çeşitli çalışmalarla köy ilkokul ve lojmanlarının da çoğu köyde âtıl durumda olduğu ve yıkılma sürecine girdiği tespit edilmiştir. Köy okul ve lojmanlarının, geniş

bahçe içerisinde yer almaları, köy içerisinde bulundukları konum itibariyle çevre köylere de yakın mesafede olmaları düşünüldüğünde, köylerin ihtiyaç duydukları sosyal ve kültürel mekân ihtiyacının bu okullarda planlanabilecek yeni kullanımlar ile giderilebileceği açıktır.

Köy ilkokul ve lojmanlarının yeniden kullanıma açılmasıyla ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2018 yılı Şubat ayında yayımladığı genelgenin 10. Maddesi'nin 2. Fıkrası'nda aşağıdaki ifade yer almaktadır.

"Taşınmazların fiziki yapısında değişiklik yapılmadan bakım onarımının yapılması, işletim giderlerinin karşılanması, üçüncü şahıslara kullandırılmaması, taşınmaz üzerine herhangi bir yapı yapılmaması kaydıyla, okul ve müştemilatının sosyal ve kültürel faaliyetlerde kullanılmak amacıyla geçici kullanım işlemleri doğrudan Valiliklerce yürütülecektir. Taşınmaz üzerinde yapılacak inceleme sonucu Valilik Onayı ile işlem gerçekleştirilecektir".

Aynı genelgenin devam eden fıkralarında köyün ortak kullanımına tahsis edilen bu okullar; öğrenci artışının olması durumda bakanlıkca gerekli protokol işlemlerinin ardından tahsislerinin sonlandırılarak yeniden okul olarak kullanılacağı da belirtilmektedir.

1960'lardan sonra nüfusları giderek azalan köylere, son yıllarda kent hayatının yoruculuğu, hava ve çevre kirliliği, salgın hastalıklar gibi nedenlerle geri dönüşler başlamıştır. Yeni çağın getirdiği bazı gereksinimleri köyde mevcut bulunan mekânların karşılayamacağı ve çoğunun bakımsızlık nedeniyle zaten yıkılma sürecine girdiği bilinmektedir. Özgün işlevlerini devam ettiremeyen köy ilkokul ve lojmanlarının gerekli bakım-onarımı yapıldıktan ve tekrar kullanıma ilişkin gerekli teknik alt yapı oluşturulduktan sonra 2018 tarihli genelgede geçen hükümler de dikkate alınarak ihtiyaç duyulan mekânlar olarak yeniden köy yaşamına katılmaları sağlanabilir.

Köy ilkokul ve lojmanlarının yeni işlev kazandırıldığı örneklerin sayıları son yıllarda, onarımların nitelikleri tartışılır olsa da, çeşitli kurumların ve şahısların girşimleri ile artmaktadır. Örneğin; Safranbolu ilçesine bağlı Harmancık, Yukarıçiftlik ve İnceçay

(Nağza) köylerinde, köy İlkokullarının sosyal tesis ve köy konağına dönüştürüldüğü görülmüştür (Şekil 3.41.).

a) Yukarı Çiftlik köyü sosyal tesisi

b) Harmancık köyü köy odası

c) İnceçay (Nağza) köyü köy odası

Şekil 3.41. Safranbolu'da yeniden işlevlendirilen bazı köy ilkokulları.

Âtıl durumdaki köy ilkokullarının yeniden köye kazandırılması (revitalizasyonu[3]) için Mimarlar Odası tarafından da 2016 ve 2018 yıllarında çalışmalar yürütülmüştür. Rize'nin Fındıklı ilçesine bağlı Gürsu ve Paçva köylerinde bulunan ilkokullar mimarlık öğrencileri ve diğer disiplinlerden öğrencilerin de katılımıyla gerekli bakım ve onarımları yapılarak, köylülerin sosyal ve kültürel aktiviterini gerçekleştirebileceği mekânlar haline dönüştürüldü (Şekil 3.42.; Şekil 3.43.).

[3] Revitalizasyon: Kaybolan ya da kaybolma tehlikesi içerisinde bulunan kentsel bir bütünün, çevrenin ya da bir yapının özgün şekli ile yeniden canlandırılması, işlevselliğinin devam ettirilmesidir (Özköse, 1987)

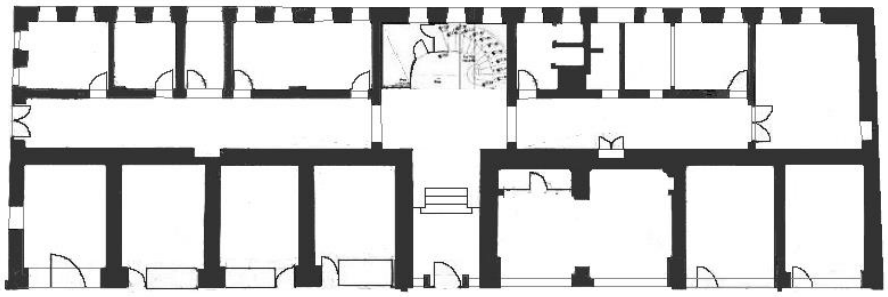
Şekil 3.42. Paçva Taş Mektep cephesinde özgün olmayan sıva kaldırma işlemi (İnternet-11).

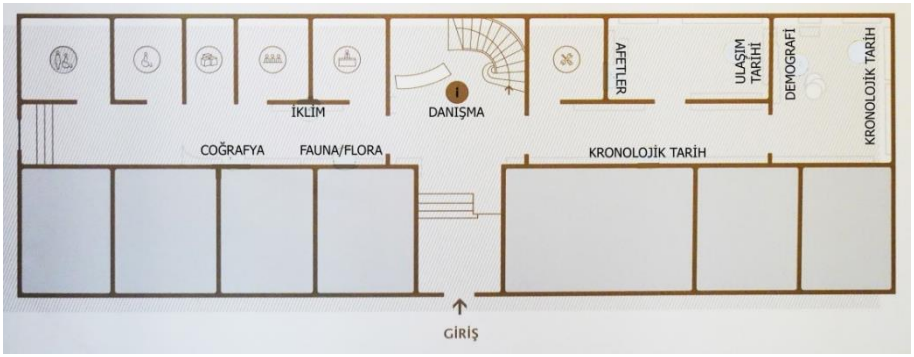
a) Restorasyon öncesi b) Restorasyon sonrası

Şekil 3.43. Gürsu Taş Mektep (a):İnternet-12; b):İnternet-13).

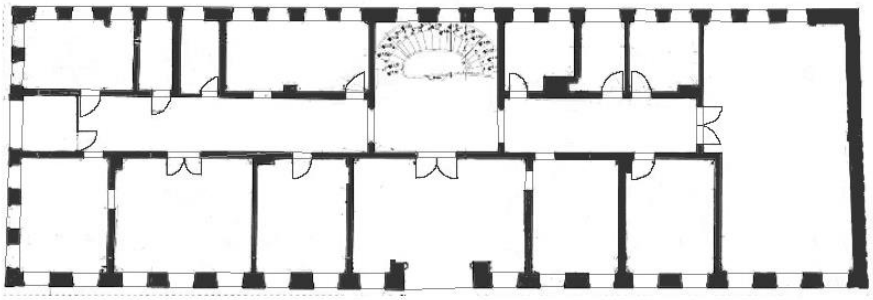
Bugün Bartın'da, kent merkezinde yer alan Bartın Kent Müzesi binası eğitim yapılarının yeniden işlev kazandırılmasıyla ilgili örnek olabilir. Osmanlı döneminde Mektebi İptidai olarak kullanılan bina, 1924'te ilkokul olarak kullanılırken, 1953'te farklı bir işlev verilerek Belediye Hizmet Binası olarak kullanılmaya başlanmıştır (Anonim, 1967). Yapı, 2018 yılında restore edilip Kent Müzesi olarak yeniden işlevlendirilmiştir (Şekil 3.44). Yapının tarihi önemi göz önüne alınarak müze olarak işlevlendirilmesi olumlu bulunmaktadır. Ancak bütün bu süreç içerisinde yapının özgün plan şemasına ve iç mekân özelliklerine fazlaca müdahalelerin olduğu görülmektedir (Şekil 3.45).

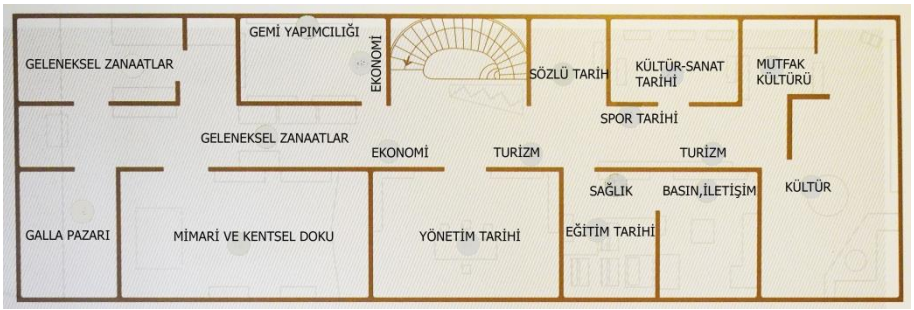
a) Bartın İlkokulu zemin kat rölövesi (KKVKBKM arşiv belgesinden düzenleme).

b) Bartın Kent Müzesi zemin kat planı.

c) Bartın İlkokulu birinci kat rölövesi (KKVKBKM arşiv belgesinden düzenleme).

d) Bartın Kent Müzesi birinci kat planı.

Şekil 3.44. Bartın Kent Tarihi Müzesi olarak işlevlendirilmiş Mektebi İptidai yapısı.

a) Güneydoğu görünüşü

b) Kuzeydoğu görünüşü

c) Turizm bölümü

d) Kültür bölümü

e) Eğitim bölümü

Şekil 3.45. Bartın Kent Tarihi Müzesi olarak işlevlendirilmiş Mektebi İptidai yapısı fotoğrafları.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte köylerde sayıları artan köy ilkokulları ve lojmanlarının yeniden kullanımına ilişkin işlevlendirmede, yapının mevcut durumu, arazi şartları, köyün şuanki ve ilerleyen yıllarda doğabilecek ihtiyaçları, verilecek işlevin yapıya uygunluğu gibi kriterler baz alınmalıdır. Çalışma kapsamında yapılan Safranbolu ilçesine bağlı Kadıbükü Köy İlkokulu ve Lojmanı'nın yeniden işlevlendirilmesine ilişkin örnek çalışma, Bölüm 4'te yer almaktadır.

BÖLÜM 4

SAFRANBOLU KADIBÜKÜ KÖYÜ İLKOKULU VE LOJMANI'NIN KORUMA SORUNLARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN RESTORASYON ÖNERİLERİ

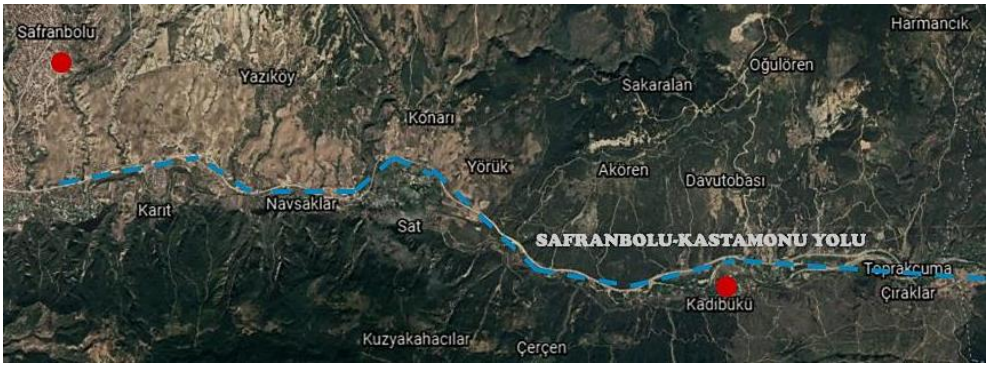
İdari olarak Karabük ilinin Safranbolu ilçesine bağlı Kadıbükü köyü; Safranbolu-Kastamonu karayolu üzerinde bulunmakta olup, ilçe merkezine 18 km, il merkezine ise 26 km uzaklıktadır. Rivayete göre Kadıbükü köyü adını, Kastamonu'ya giden bir kadının "Kadıbahçesi" denilen yerde mola vererek araziyi beğenmesi ve araziyi büklerden temizleterek tarımın yapılmasını sağlaması üzerine köye yerleşenler tarafından "kadı" ve "bük" kelimelerinin birleştirmesiyle almıştır (İnternet-14).

Şekil 4.1. Kadıbükü köyü genel görünüş (Özköse vd.).

Kadıbükü köyünün tarihçesiyle ilgili bilinen kaynaklar, anlatılardan ibarettir. Ancak köyün Safranbolu–Kastamonu kervan yolu üzerinde bulunması, köyü tarihsel açıdan önemli kılmaktadır (Şekil 4.2). Köyde bir han yapısının bulunması da bu durumun kanıtı olarak gösterilebilir. Ayrıca köyün geleneksel konut dokusu, tarihi çamaşırlıkları ve 1800'lü yılların başlarına tarihlenen camisi, köyün Osmanlı döneminin önemli bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra köy

yakınlarında bulunan antik kalıntıların varlığı, köyün antik geçmişinin de olduğunu kanıtlar (Şekil 4.1; Şekil 4.3).

Şekil 4.2. Kadıbükü köyü uydu görüntüsü (İnternet-2).

a) Değirmen

b) Çeşme

c) Cami

d) Han

Şekil 4.3. Kadıbükü köyünde bulunan tarihi kamusal yapılardan bazıları.

Kırsal yerleşimler genellikle dışa kapalı bir sosyolojik yapı sergileseler de Kadıbükü köyünün ticaret yolu üzerindeki konumu, bu köyü dışarıyla ilişki kuran bir yapıya kavuşturmuştur. 1950'li yıllara kadar sadece Kastamonu ve Safranbolu gibi bölge kentleriyle sürdürülen yakın ilişki, bu yıllardan sonra ulaşım imkânının artmasıyla özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerle de kurulmuştur. 1950'li yıllardan sonra "ırgatlık zamanı" denilen yaz mevsiminin ardından, köyün erkekleri İstanbul'a gider ve özellikle fırın işçiliği yaparak para kazanırdı. Mevsimlik yapılan bu geçici göçler 1970'li yıllarda, Safranbolu'ya bağlı diğer köylerde olduğu gibi, köyün terk edilerek kentlerde yerleşik düzene geçilmesine sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak da Safranbolu'nun diğer köylerinde ve Kadıbükü köyünde kırsal yozlaşma başlamıştır (Karataş, 2019).

Günümüzde, merkez mahalledeki 2-3 hane dışında köyde sürekli kalan insan bulunmamaktadır. Köyde sürekli bulunan hanelerde ise emekli ve yaşlı nüfus yaşamaktadır.

Kadıbükü Köyü İlkokulu, incelenen örnekler içersinden aşağıda verilen gerekçeler sebebiyle seçilerek üzerinde sürdürülebilirlik önerileri geliştirilmiştir;

- Kadıbükü köyünün tarihsel olarak önemli bir konumda bulunması,
- Köyün, işlek bir ana yol olan Karabük-Kastamonu yolu üzerinde bulunması sebebiyle ulaşımının kolay olması,
- Ziyaretçi çekme potansiyeli yüksek, tarihi dokunun büyük ölçüde korunduğu, yakınlarında kaya mezarı vb. antik kalıntıları da barındıran bir yerleşim içerisinde bulunması,
- Günümüzde tarihi ve doğal güzellikleri dolayısıyla turistik bir merkez haline gelen Yörük köyü, Konarı köyü ve Dipsiz Göl gibi merkezlere yakın ve bu merkezlerle aynı yol aksı üzerinde bulunması,
- Okulun Cumhuriyet'in erken döneminde yapılmış olması,
- Safranbolu kırsalında rastlanmayan bir tipolojide olması,
- Vernaküler mimarlığın ürünü olması,
- Geleneksel olarak Safranbolu'da yaygın şekilde kullanılan, yığma taş duvar üzeri ahşap karkas yapım sistemiyle inşâ edilmiş olması sebebiyle bu yapım

sisteminin yöre için yeni bir yapı türü olan modern dönem okullarında nasıl uygulandığının incelenmesine imkân vermesi,

- Basit müdahaleler olmasına karşın, özgün plan kurgusunu ve yapım tekniğini koruyor olması,
- Fazla sayıda öğrenciye hizmet etmesi sebebiyle anı değerinin yüksek olması.

4.1. YAPININ TANIMI VE RÖLÖVE PROJESİ

4.1.1. Konumu

Kadıbükü Köy İlkokulu 122 ada 11 parselde, Merkez ve Yukarı mahalle arasında konumlanmıştır. 2.548 m^2'lik alan içerisinde, uygulama bahçesi, ilkokul ve öğretmen lojmanı bulunmaktadır. Ayrıca bu alan dışında öğrencilere ve köylüye tarım derslerinin verildiği, öğretmenin de yararlanabildiği ilkokul yakınında, yol kenarında bulunan 10 dönümlük bir tarım arazisinin de olduğu bilinmektedir (Şekil 4.4).

Şekil 4.4. Kadıbükü Köyü İlkokulu ve yakın çevresi (İnternet-2).

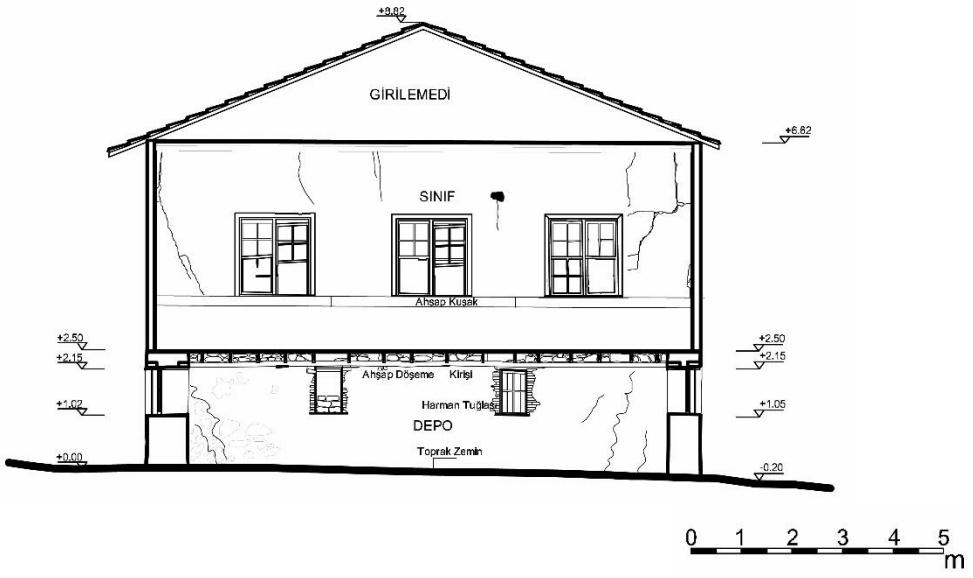
İlkokul bahçesine giriş, arazinin kuzeyinden geçen yoldan sağlanmaktadır (Şekil 4.12). 1924 yılında açılan ilkokul, bahçenin kuzeyinde, yola yakın kısmında yer alırken 1950'lilerden sonra inşa edildiği tahmin edilen öğretmen lojmanı ise ilkokulun güneybatısında bulunmaktadır.

Erken Cumhuriyet döneminde tek sınıflı olarak inşâ edilen ilkokulda öğretmenin görev yaptığı, Safranbolu'nun diğer köylerinde aynı dönemde açılan okullarda ise o dönemlerde eğitmenlerin görev yaptığı bilinmektedir. Akören, Gündoğan, Davutobası gibi çevre köylerden de öğrencilerin bu ilkokulda eğitim aldığı ve öğrenci mevcudunun en yüksek 202 öğrenciye ulaştığı dönemlerde sınıf sayısını arttırmak için iç mekâna özgün olmayan eklemeler yapıldığı bilinmektedir. Köy nüfusunun azalması ile birlikte Kadıbükü Köyü İlkokulu'ndaki toplam öğrenci sayısı dörde düşmüştür. İlkokul, okulun açık kalmasını sağlayacak 10 öğrenci sayısının bulunamaması nedeniyle 1982-1983 eğitim öğretim yılında okul kapanmıştır (Bknz Ek Açıklamalar C).

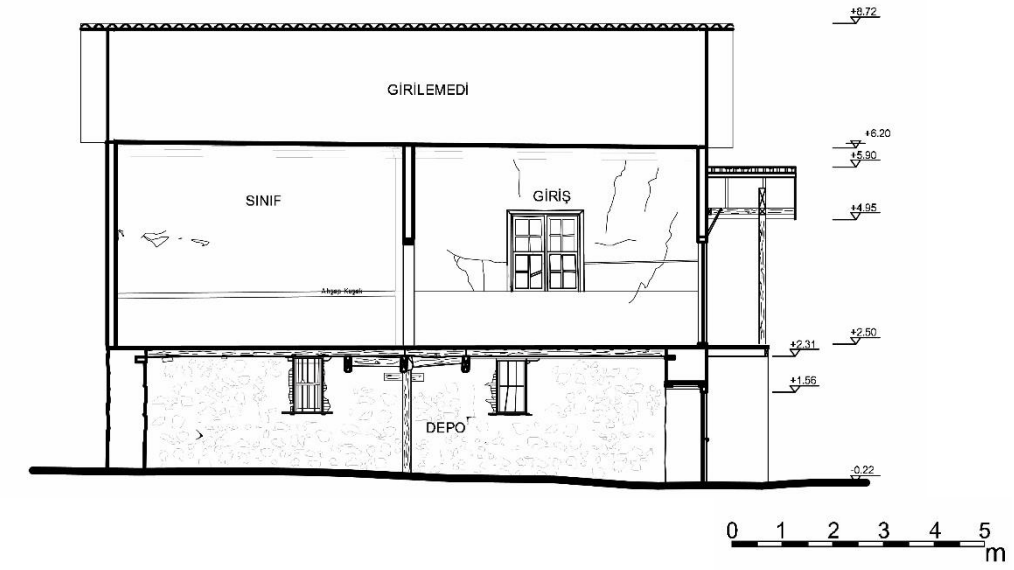
4.1.2. Yapım Teknikleri

Okul, zemin kat yığma moloz taş, birinci kat ahşap karkas sistem arası taş dolgu şeklinde iki katlı olarak inşâ edilmiştir. Zemin kat girişi bahçe kotunda iken, birinci kata giriş çift yönlü taş merdiven ile sağlanmıştır. Merdivenin strüktüründe moloz taş kullanılırken, basamakları kesme blok taştır (Şekil 4.6.).

Erken dönemlerde kümes, ahır gibi amaçlar için kullanılan, daha sonra öğrenci mevcudu arttığında yemekhane olarak işlev gören zemin katın zemini topraktır. Sınıf ve öğretmen odası gibi asıl mekânların bulunduğu 1. kat döşemesi ise ahşaptır (Şekil 4.5.). Ahşap döşeme kirişleri zemin katta merkezde toplanan ahşap dikmeler üzerinden geçen ahşap kirişler tarafından taşınmaktadır. İlkokulun pencere ve kapı doğramaları ahşaptır. Çatı Marsilya kiremidiyle kaplı olup çatıda yer yer çökme ve bozulmalar mevcuttur.

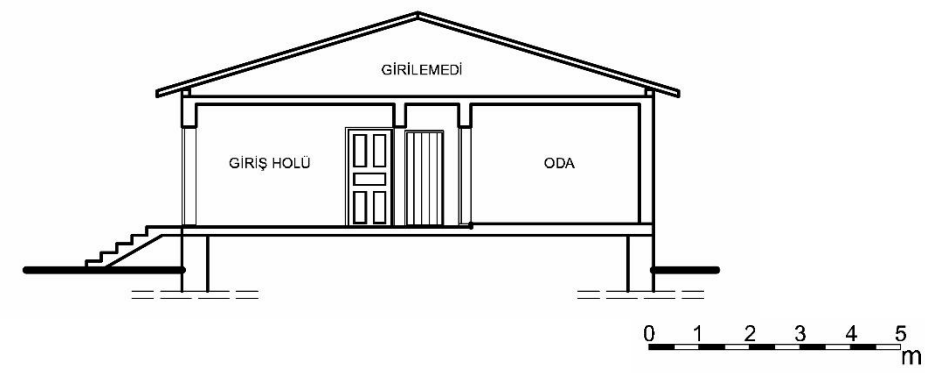

Şekil 4.5. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi A-A kesiti (Özköse vd.).

Şekil 4.6. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi B-B kesiti (Özköse vd.).

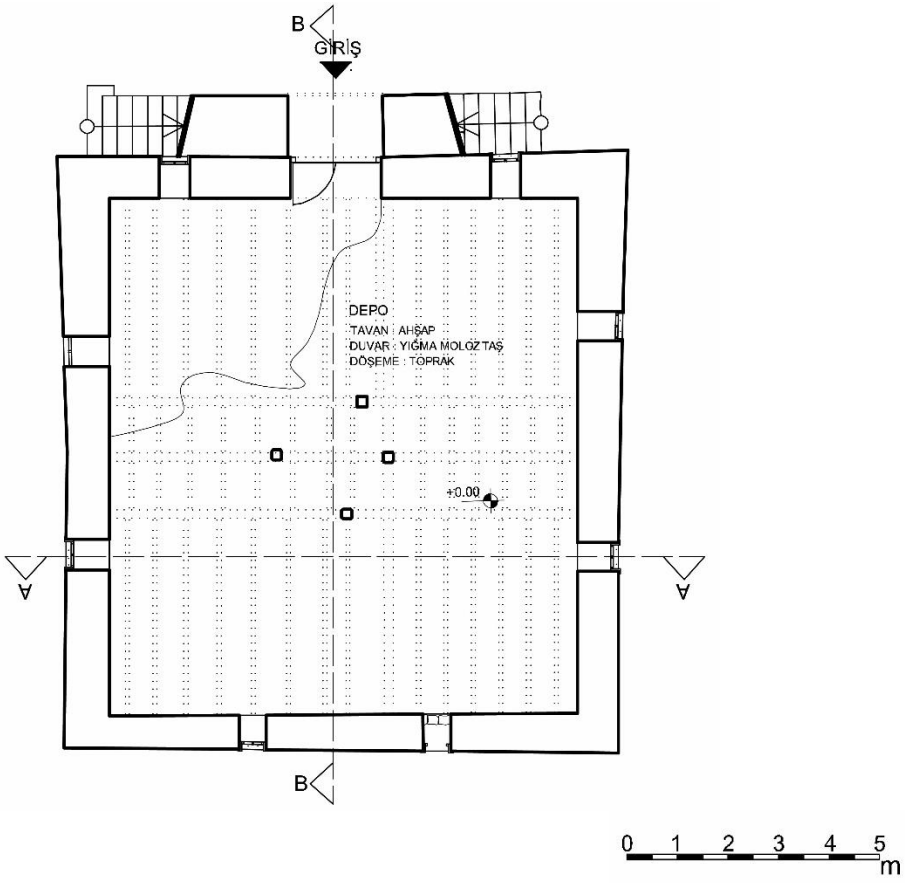
Öğretmen lojmanı; 80 cm'lik taş subasman üzerine briket kullanılarak yığma sistemde tek katlı inşa edilmiştir. Lojmanın oda zeminlerinde ahşap parke kullanılırken diğer ıslak hacimlerde zemin betondur. Kirişli plak döşeme üzerine oturtulan kırma çatı Marsilya kiremidi ile kaplanmıştır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7. Kadıbükü Köyü İlkokulu Lojmanı rölövesi C-C kesiti (Özköse vd.).

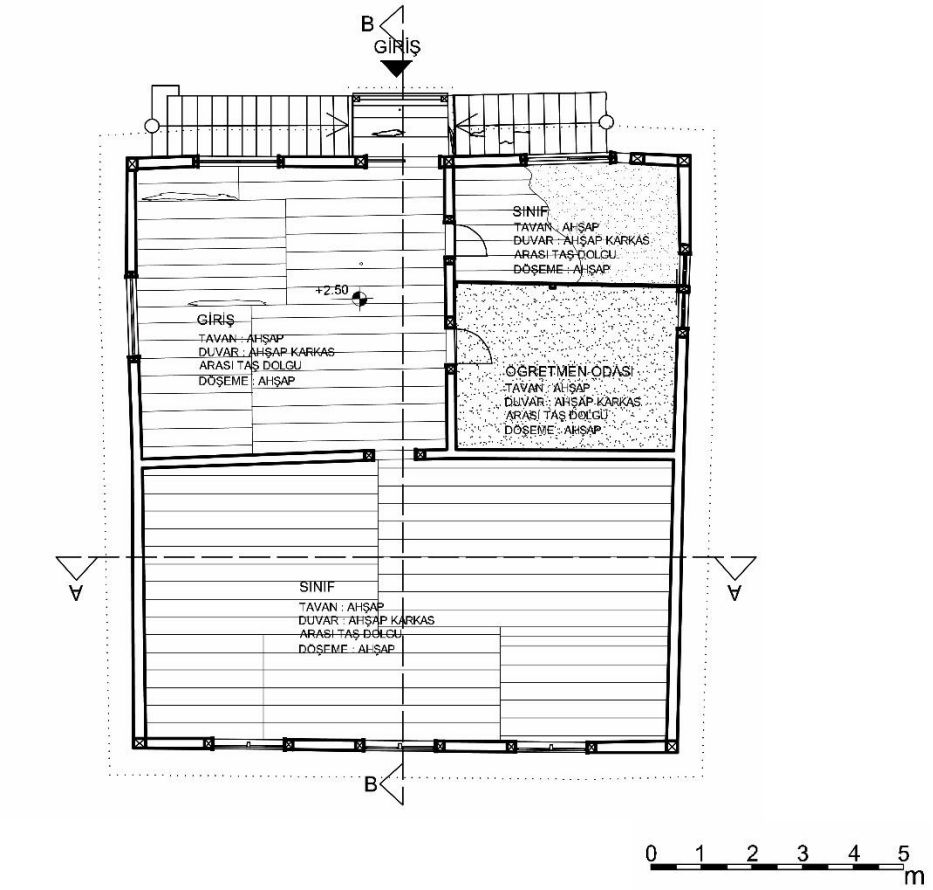
4.1.3. Plan ve Cephe Özellikleri

Kareye yakın plan şemasına sahip ilkokul iki kattan oluşmaktadır. Bu örneğe yakın dönemde yapılan bazı örneklerde işlik için ayrı bir yapının kullanıldığı görülse de, bu örnekte zemin katın erken dönemde işlik olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir. Yapılan sözlü görüşmelerden bu katın kümes, ahır, depo ve yemekhane gibi işlevlerde kullanıldığı öğrenilmiştir. Zemin kat girişi bahçe kotunda olup, giriş 1. kata ulaşan taş merdivenin sahanlığı altından verilmiştir (Şekil 4.8).

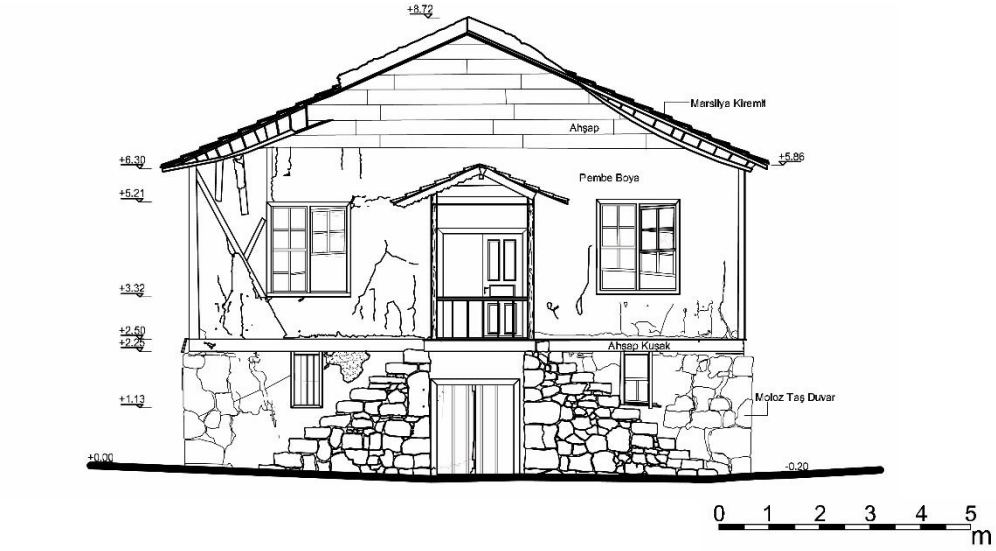
Şekil 4.8. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi zemin kat planı (Özköse vd.).

Girişine merdivenlerle ulaşılan 1. kat, plan düzleminde doğu-batı doğrultusunda geçen bir aksla ikiye bölünmüştür. Yapının güneye bakan yarısı sınıf olarak tasarlanmıştır. Kuzeye bakan yarısında ise özgün olarak giriş ve öğretmen odası yer almaktaydı. 1924 yılında tek sınıflı olarak düzenlenen 1. katta öğrenci sayısındaki artışla birlikte bir sınıfa daha ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç öğretmen odasının ahşap bölücü tahtalarla ikiye bölünmesiyle karşılanmıştır (Şekil 4.9.; Şekil 4.17.).

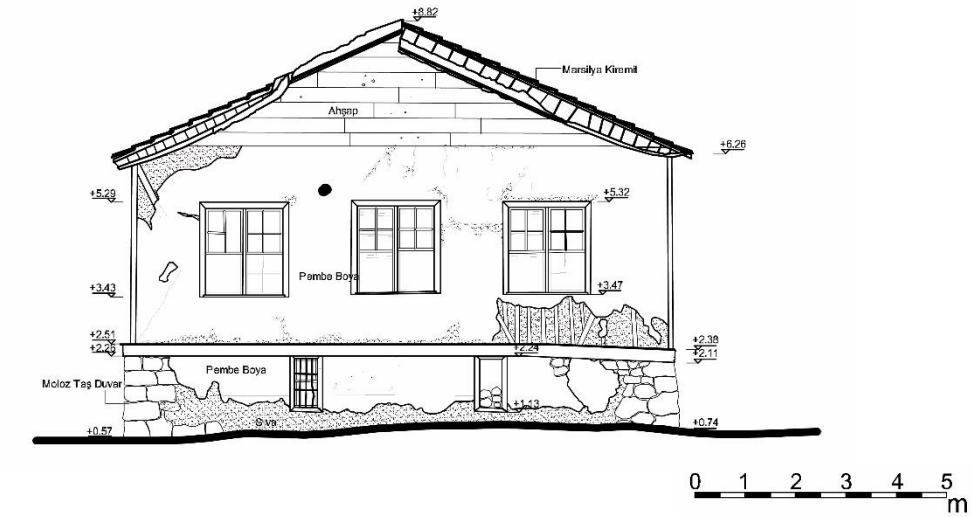

Şekil 4.9. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi birinci kat planı (Özköse vd.).

Her iki katın girişi de ilkokulun kuzey cephesinden sağlanmaktadır. Kuzeyde yer alan yapının giriş cephesi dönemin bir çok kamu yapısında da görüldüğü gibi anıtsal olarak tasarlanmıştır. Giriş iki kollu simetrik taş merdiven ve ahşap markiz kullanılarak vurgulanmıştır (Şekil 4.10.; Şekil 4.13.).

Şekil 4.10. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi kuzey cephesi (Özköse vd.).

Şekil 4.11. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi güney cephesi (Özköse vd.).

Şekil 4.12. Kadıbükü Köyü İlkokulu bahçe girişi.

a) Kuzey cephesi

b) Güney cephesi

c) Batı cephesi

d) Batı cephesi

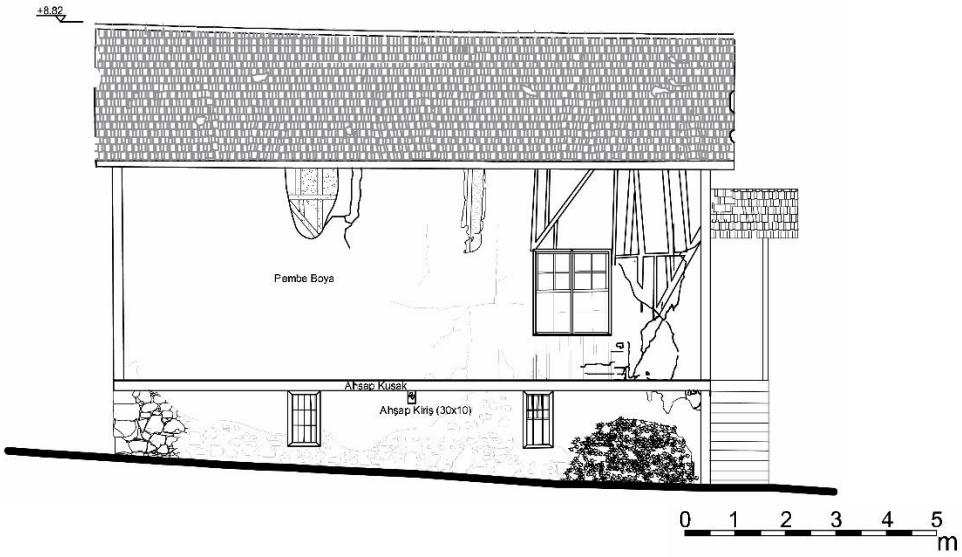
Şekil 4.13. Kadıbükü Köyü İlkokulu cephe fotoğrafları.

Diğer cephelerde pencereler, iç mekân ihtiyaçları göz önünde bulundurularak uygun boyutlarda tasarlanmıştır. Sınıfların bulunduğu güney cephede zemin kat pencereleri belirli aralıklarda, sınıf pencereleri ile şaşırtmalı konumlandırılmıştır. Zemin kat pencereleri tavandan başlayarak yaklaşık 110 cm aşağıya sarkar (Şekil 4.11-4.14). Bu pencereler tek kanatlıdır ve geleneksel konutların zemin katlarında yer alan tömekleri (küçük penceresiz açıklık) andırır. Okulun doğu ve batı cephesi de birbirinin simetriğidir (Şekil 4.15.; Şekil 4.16.). Bu cephelerde, birinci katta kuzey cephesine yakın konumlanmış 1 adet pencere, zemin katta ise eşit aralıklarla konumlandırılmış iki adet nispeten küçük pencere bulunmaktadır.

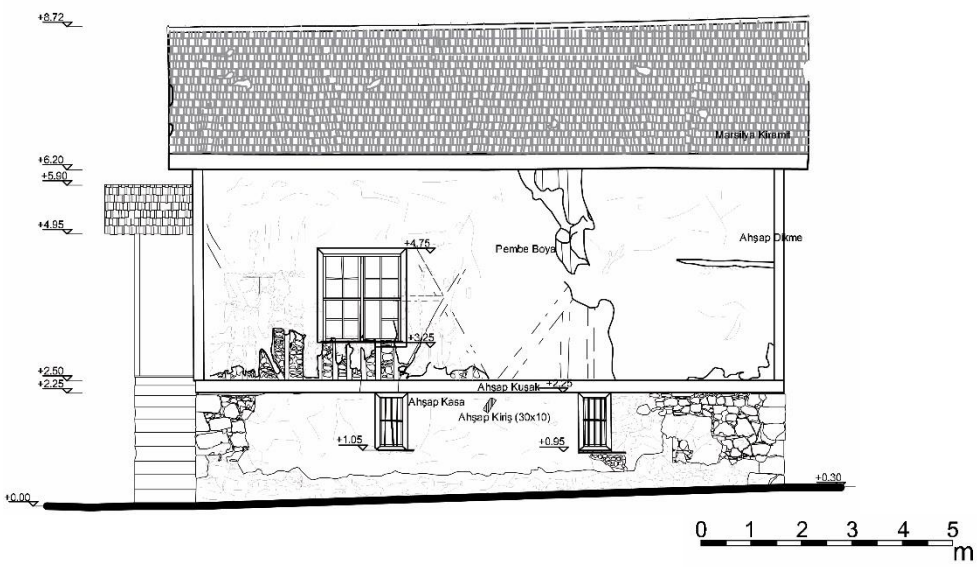

a) Öğretmen odası penceresi b) Sınıf penceresi c) Zemin kat penceresi

Şekil 4.14. Kadıbükü Köyü İlkokulu pencere fotoğrafları.

Şekil 4.15. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi doğu cephesi (Özköse vd.).

Şekil 4.16. Kadıbükü Köyü İlkokulu rölövesi batı cephesi (Özköse vd.).

İlkokul cephelerinde kat silmeleri mevcuttur ve okulun köşeleri geleneksel Safranbolu evlerinde de görülen ahşap kuşaklarla çevrelenmiştir. Beşik çatının kuzey ve güney cephelerindeki alınlıklarda ahşap kaplama kullanılmıştır. Yapı, mevcut durumunda tamamen sıvanmış ve toz pembe renkteki boya ile boyanmıştır (Şekil 4.13).

a) Giriş b) Öğretmen odası

Şekil 4.17. Kadıbükü Köyü İlkokulu iç mekân fotoğrafları.

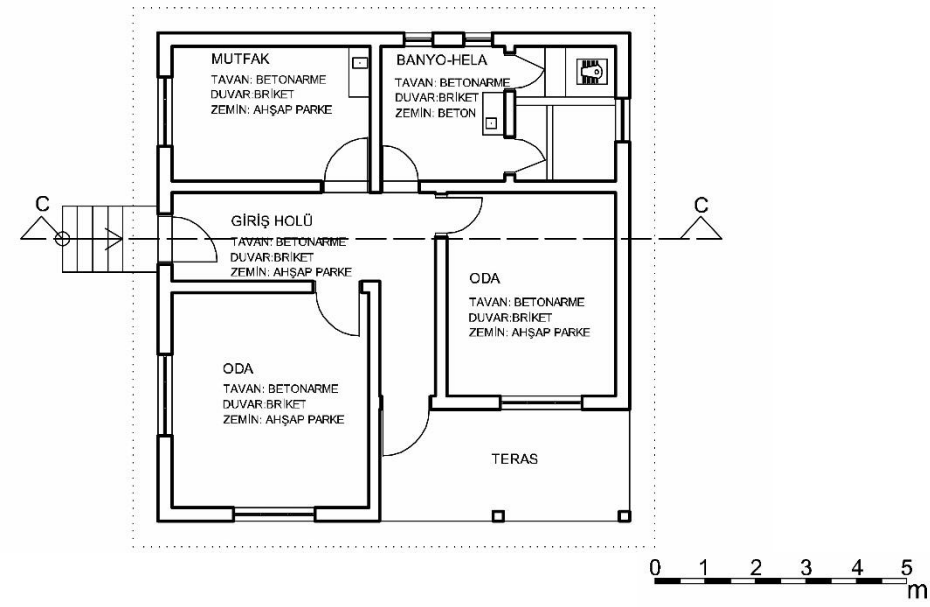
c) Sınıf

d) İşlik (zemin kat)

Şekil 4.17. (Devam ediyor).

1950'li yıllardan sonra inşa edildiği düşünülen öğretmen lojmanı kare plan şemasına sahiptir. Lojmana giriş doğu cephesinden sağlanmaktadır. Lojmanda iki oda, mutfak, banyo tuvalet ve zemin terası bulunmaktadır. Zemin terası kuzey cephede dış duvarların girinti yaptığı yerde, formu dörtgene tamamlayacak şekilde tasarlanmıştır (Şekil 4.18.; Şekil 4.19.). Kırmızı delikli tuğla kullanılarak yapılan korkuluk, beyaz boyalı yapıyla kontrast oluşturmaktadır. Pencereler odalarda aynı ölçülerde kullanılırken diğer mekânlarda mekânın ışık ihtiyacına göre boyutlandırma yapılmıştır. Kırma çatı, zemin terasının üzerinde betonarme kolonlar ile taşıtılmıştır (Şekil 4.20.).

Şekil 4.18. Kadıbükü Köyü İlkokulu Lojmanı rölövesi kat planı (Özköse vd.).

Şekil 4.19. Kadıbükü Köyü İlkokulu Lojmanı rölövesi doğu cephesi (Özköse vd.).

a) Kuzey cephesi b) Kuzeydoğu görünüşü

Şekil 4.20. Kadıbükü Köyü İlkokulu Lojmanı fotoğrafları.

c) Oda

d) Giriş holü

Şekil 4.20. (Devam ediyor).

4.1.4. Koruma Sorunları

Kadıbükü Köyü İlkokulu 1983 yılından itibaren kullanılmamaktadır. İnsan hareketliğinin son bulduğu yapının, korunmasını sağlayacak bakım onarımlardan yoksun kalması nedeniyle zaman içerisinde yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Yapının bulunduğu arsa güneyden kuzeye eğimli bir yamaçtır. Zamanla yapının güneyinden yapıya doğru gelen sel suları yapının zemininde ve özellikle temelin daha sığ olduğu tahmin edilen kuzey cephe dış duvarlarının köşelerinde bozulmalara neden olmuştur. Zemin ve bina oturması nedeniyle taşıyıcı taş duvarlarda derin çatlakların meydana geldiği görülmüştür. Yine kuzey cephede birinci kat taşıyıcı ahşap dikmelerin kırıldığı, yerinden koptuğu, duvar dolgu malzemelerinin boşaldığı tespit edilmiştir. Yağmur, kar, rüzgâr, güneş gibi doğal etkenler sonucu özellikle ahşap malzemelerin çürüdüğü görülmüştür (Şekil 4.13.; Şekil 4.17.).

İlkokulun kullanımda olduğu zamanlarda onarım gördüğü, cephelerdeki sıva ve çatıdaki izlerden ve iç mekan kurgusunda yapılan değişikliklerden anlaşılmaktadır. Yapı, bu tarz müdahaleler olmasına karşın, büyük oranda cephe, plan ve tasarımda özgün halini korumaktadır.

Lojman yapısında da zemin oturmasından kaynaklı olarak taşıyıcı duvarlarda çatlaklar görülmektedir. Ayrıca çatı, sıvalar, kapı ve pencere doğramaları da zamanın ve doğa şartlarının tahrip edici etkisiyle büyük hasar almıştır. Buna rağmen yapı, bütünlüğünü hâlâ büyük ölçüde muhafaza etmektedir (Şekil 4.20.).

4.2. RESTİTÜSTON ÖNERİSİ

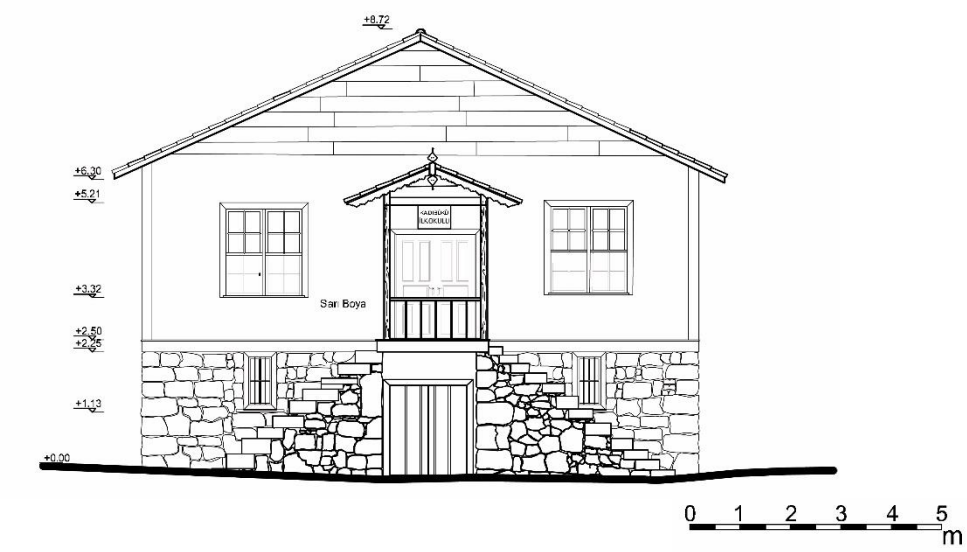
Kadıbükü Köyü İlkokulu ve Öğretmen Lojmanı'nın yapıldığı dönemdeki durumu ve tarihi süreç içerisinde gelişen ihtiyaçlar sonucu ilkokul ve lojmanın tasarımında yapılan değişikliklerin saptanabilmesi için ilkokula ve lojmana ait İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde arşiv taraması yapılmıştır. Ancak okulla ilgili herhangi bir bilgi veya belgeye ulaşılamamıştır.

Okulun yapıldığı tarihten sonraki yıllarda öğrenci sayısının artması nedeniyle plan şemasında değişiklik yapılsa da, özgün tasarımını büyük ölçüde koruduğu tespit edilmiştir. Mevcut durumdaki lojmanın, kullanılan yapı malzemesi ve yapım tekniğinden 1950'li yıllardan sonra yapıldığı düşünülmektedir.

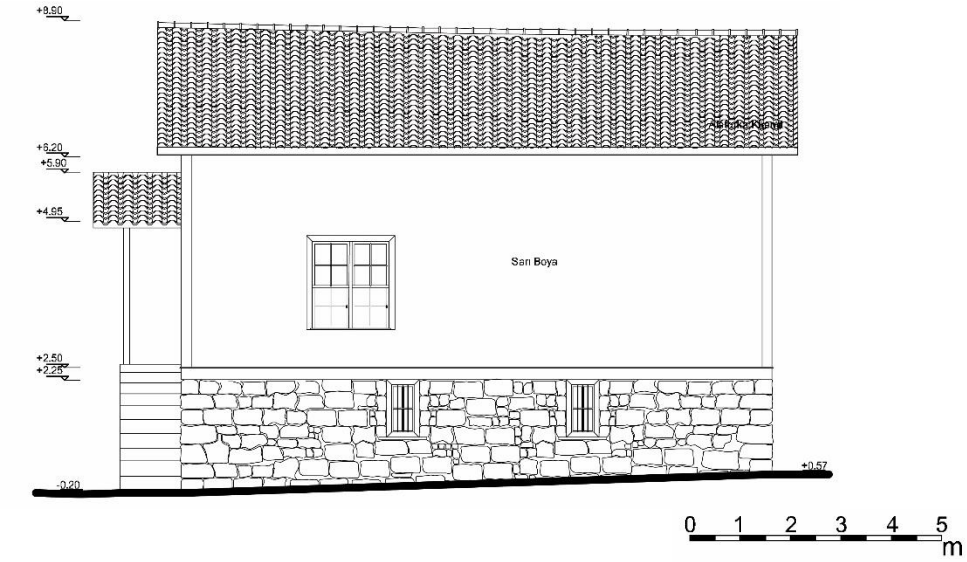
Kadıbükü Köyü İlkokulu'nun ve lojmanının restitüsyonu oluşturulurken, 1979-1983 yılları arasında ilkokulda öğretmenlik yapmış Safranbolu Emekli Öğretmenler Derneği başkanı Hüseyin Akyol ile yapılan röportajdan, yapı üzerindeki mevcut izlerden ve yapıldığı tarihlerde inşa edilen benzer örneklerden yararlanılmıştır. İlkokul ve lojmanın restitüsyon projesi oluşturulurken, yapılara ait rölöveler altlık olarak kullanılmıştır.

Kadıbükü Köyü İlkokulu'nun kullanımda olduğu zamanlarda onarıldığı tüm cephelerde uygulanan çimento esaslı sıva ve çatı kaplama malzemesi olarak kullanılan Marsilya kiremidinden anlaşılmaktadır. Dönemin mimari anlayışına ve malzemelerine uygun olarak; zemin kattaki taş duvarın sıvasız olduğu, birinci kat duvarlarının ise çamur ve kireç esaslı sıva ile sıvalı olduğu, çatı kaplama malzemesinin de oluklu kiremit olduğu düşünülmektedir. Yapıdaki izlerden ve yakın dönem örneklerinden yola çıkarak yapının cephe renginin özgün halinde 76ari olduğu kanaatine varılmıştır. Zemin ve birinci kat dış kapılarının ve pencerelerinin özgün olarak günümüze kadar

geldiği düşünülmektedir. Yapının ahşap kuşaklarının ve diğer ahşap elemanlarının da özgün olduğu düşünülmektedir (Şekil 4.21.; Şekil 4.22.).

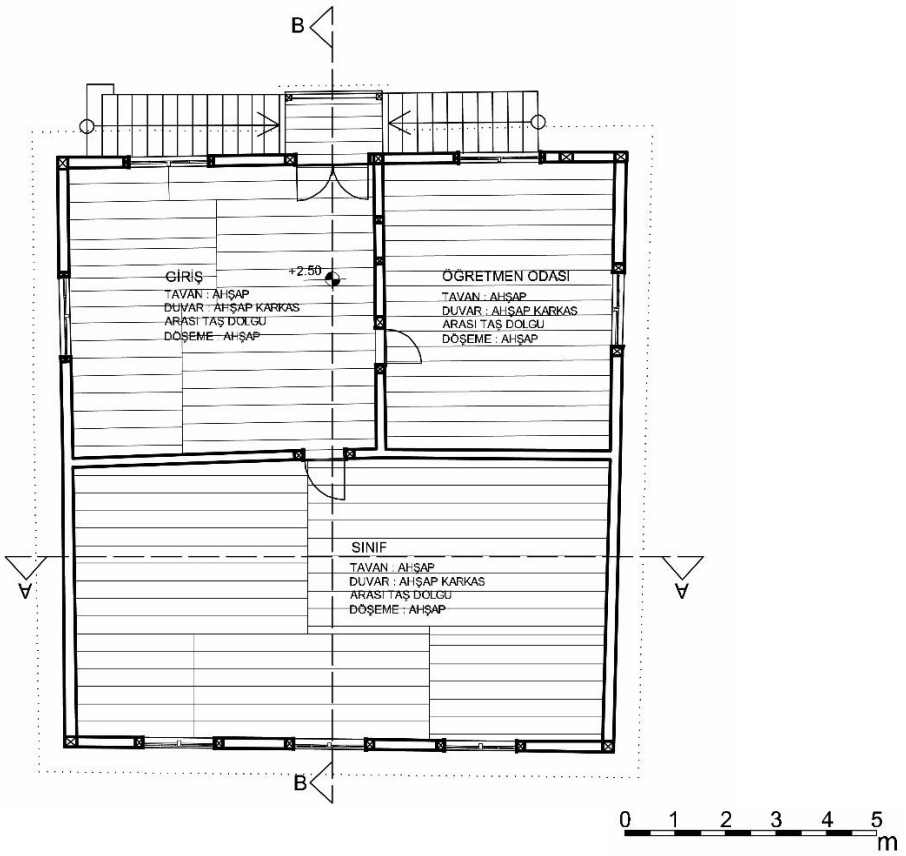

Şekil 4.21. Kadıbükü Köyü İlkokulu restitüsyonu kuzey cephesi (Özköse vd.).

Şekil 4.22. Kadıbükü Köyü İlkokulu restitüsyonu batı cephesi (Özköse vd.).

Yapının iç mekânında ise öğrenci sayısının artmasıyla birlikte kapasiteyi artırabilmek için öğretmen odasının ahşap elemanlarla ikiye bölündüğü tespit edilmiştir. Restitüsyon projesinde bu ahşap elemanlar ve odaya sonradan eklenen bir kapı kaldırılmıştır (Şekil 4.23.).

Şekil 4.23. Kadıbükü Köyü İlkokulu restitüsyonu birinci kat planı (Özköse vd.).

Öğretmen Lojmanı'nda ise cephelerin ve plan kurgusunun genel olarak özgünlüğünü muhafaza ettiği düşünülmektedir.

4.3. RESTORASYON ÖNERİSİ

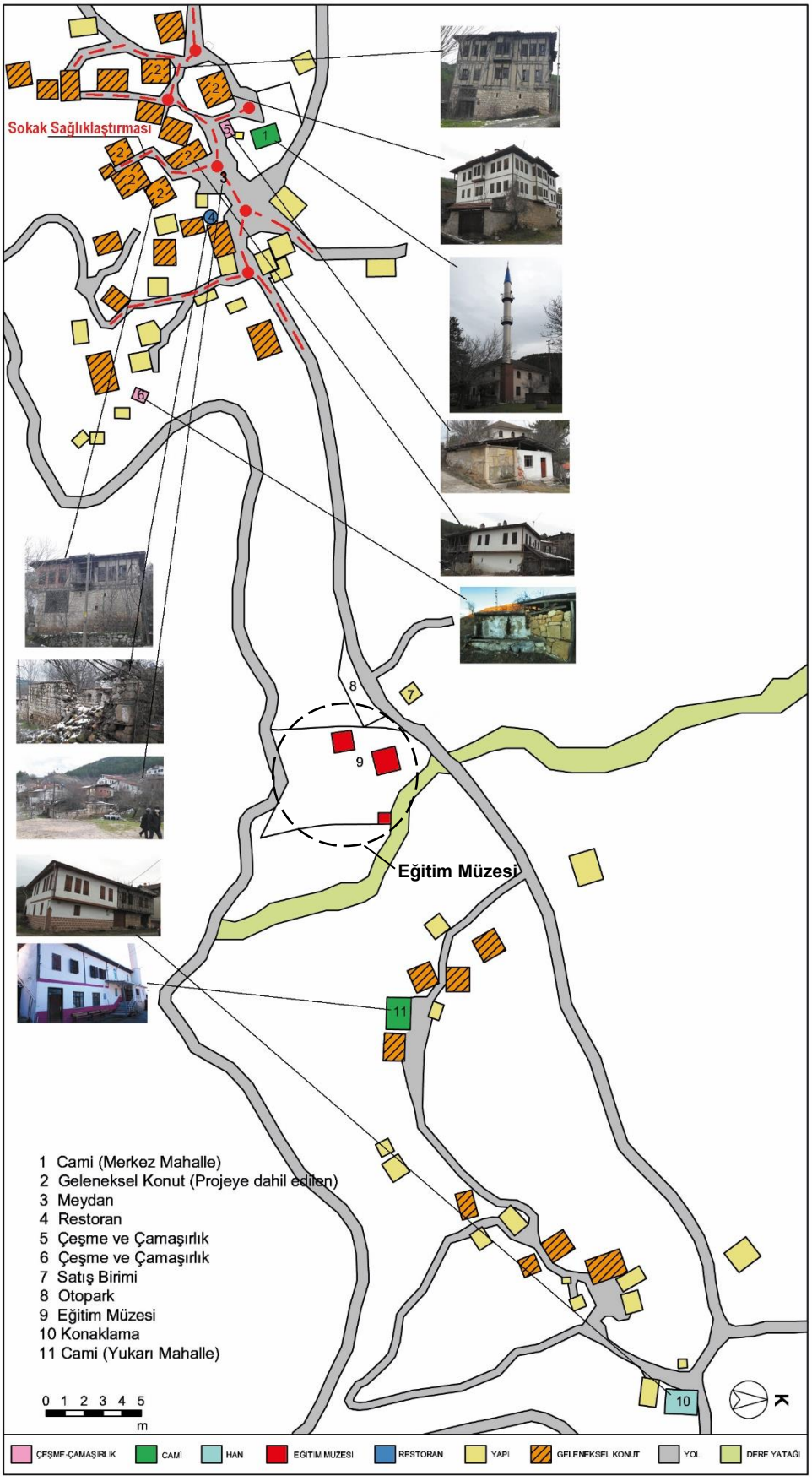
Kültür miraslarının özgün plan kurgusu ve bezemesi değiştirilmeden verilecek güncel işlevle tekrar canlandırılacağı, bu sayede kullanımdan doğan bakım onarımlar yapılarak yapıların sürdürülebileceği, Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesinde şöyle yer almaktadır (Ahunbay, 2009):

"*Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaşabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir"*.

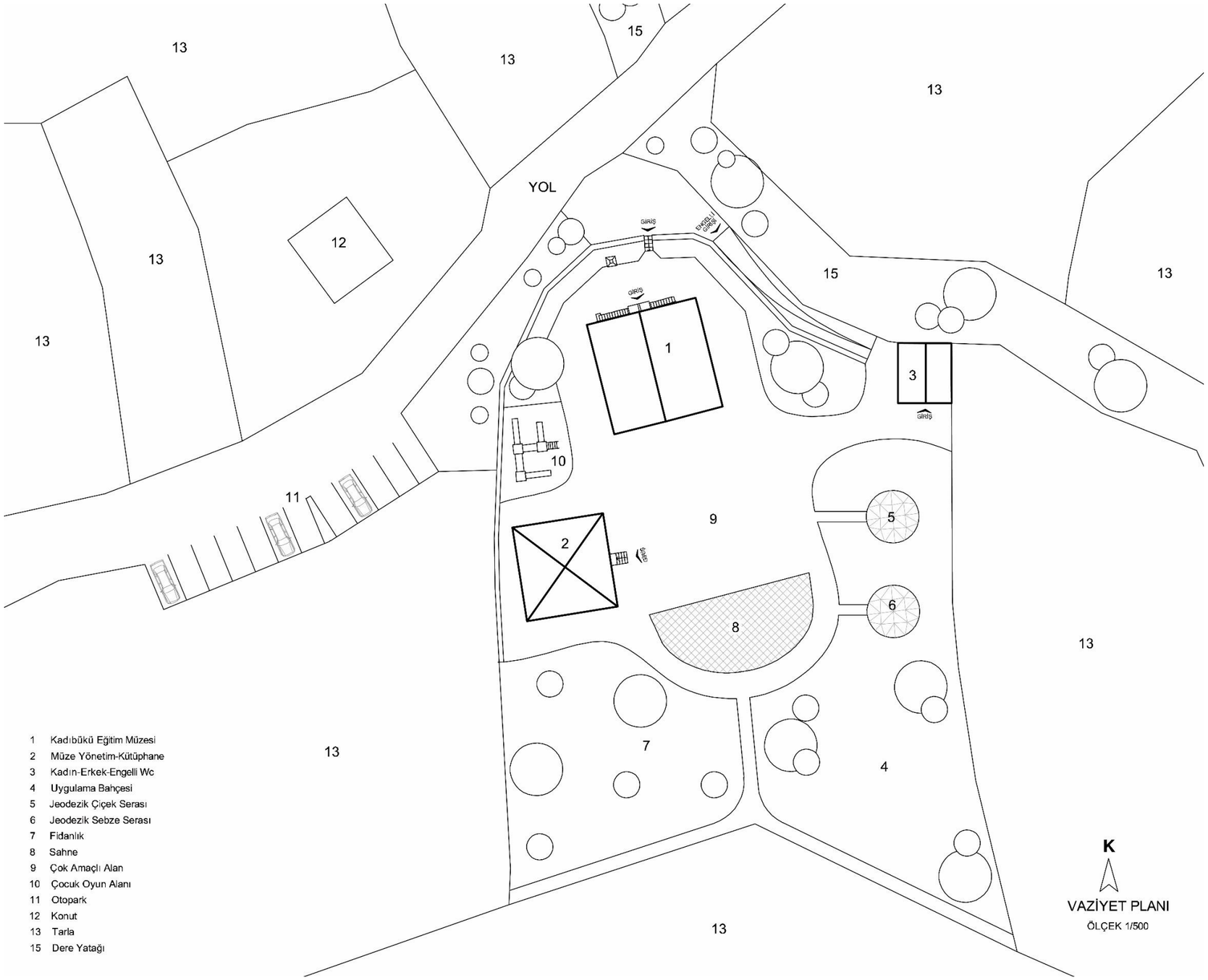
Çalışmada köy dokusu için getirilen canlandırma önerisiyle birlikte (Şekil 4.24.; Çizelge 4.1.), Kadıbükü Köyü İlkokulu ve Öğretmen Lojmanı için hem Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesinde yer alan özgün halini koruması ilkesine hem de 2018 yılında MEB tarafından yayımlanan genelgenin 10. maddesinde "ilkokulun fiziki yapısını bozmayacak şekilde sosyol kültürel faaliyetler için kullanılması" şartına uygun olarak yeni bir işlev önerilmiştir. Restorasyon önerisi oluşturulurken ilkokulun plan kurgusuna sonradan eklenen kısımlar çıkarılırken, özgün olduğu düşünülen bölümler korunmuştur. İlkokulun mevcut durumunda aslına uygun olmayan müdaheleler tespit edilmiş olup, ilk işlem bu müdahalelerden yapıyı arındırmak olmuştur. Bu hususta cephelerde uygulanan çimento esaslı sıvalar raspa işlemiyle kaldırılarak cephelerin temizlenmesi önerilmiştir. İlkokulun taşıyıcı sistemini oluşturan taş duvar ve ahşap iskelet sisteminde zaman içerisinde çeşitli sebeplerle meydana gelen çatlakların, kopmaların ve kırılmaların yapıdaki izlere göre onarılması önerilmiştir.

Arazi eğimi nedeniyle yağış sonrası zemin kata su girdiği görülmüştür. Bina ve parsel çevresine drenaj çalışması yapılarak, olası su baskınlarının önüne geçilmesi önerilmiştir. İlkokul bahçesi, köy halkı ve köye gelen misafirlerin sosyal ve kültürel aktivitelerinin düzenlenebileceği şekilde düzenlenmiştir. İlkokul arkasında kalan ve lojman girişinin bulunduğu alan açık havada düzenlenecek toplantı, eğlence, sinema gibi faaliyetlere imkan veren çok amaçlı alan olarak düşünülmüştür. Bahçe içerisinde yer alan yeşil alanlar özgün vaziyet planında var olduğu düşünülen fidanlık, uygulama alanı olarak bölümlendirilmiştir ve jeodezik seralar kullanılarak köylülerinde yararlanbileceği hobi alanları oluşturulmuştur. İlkokul ve lojman dışında mevcutta bulunan tuvaletler özgün işlevinde yeniden kullanılmıştır (Şekil 4.25.).

İlkokul uygulama bahçesi içerisinde 1950'li yıllarda inşa edildiği düşünülen öğretmen lojmanı dönem eki olarak düşünülerek, restorasyon kapsamına dahil edilmiştir.

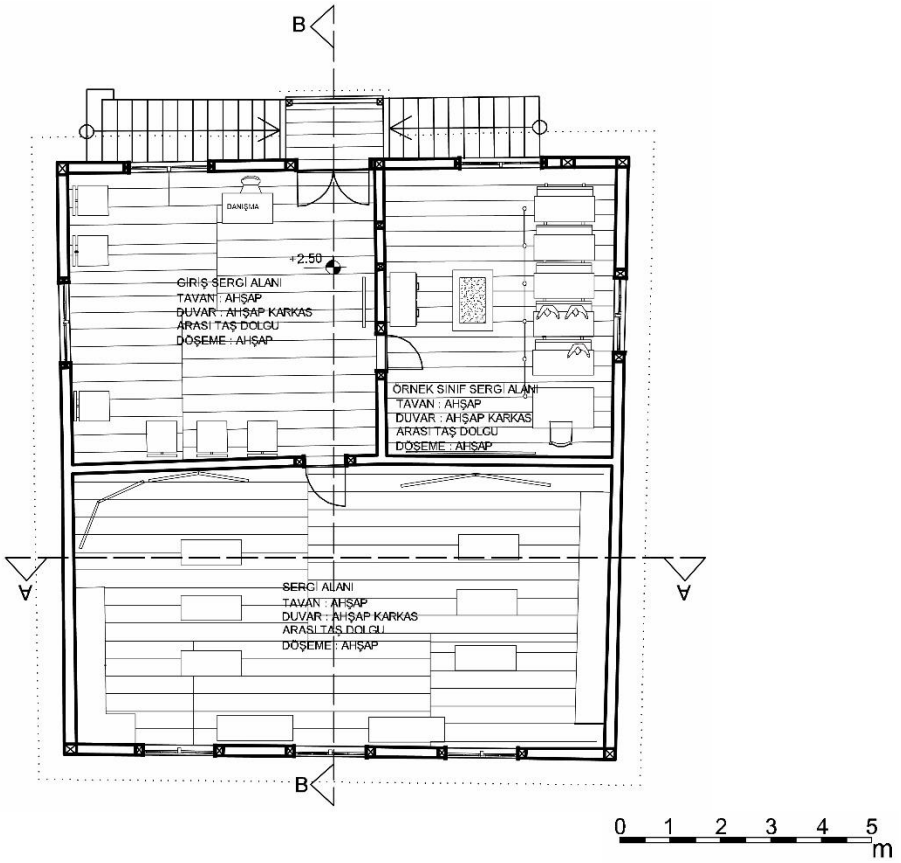

Şekil 4.24. Kadıbükü köyü canlandırma önerisi.

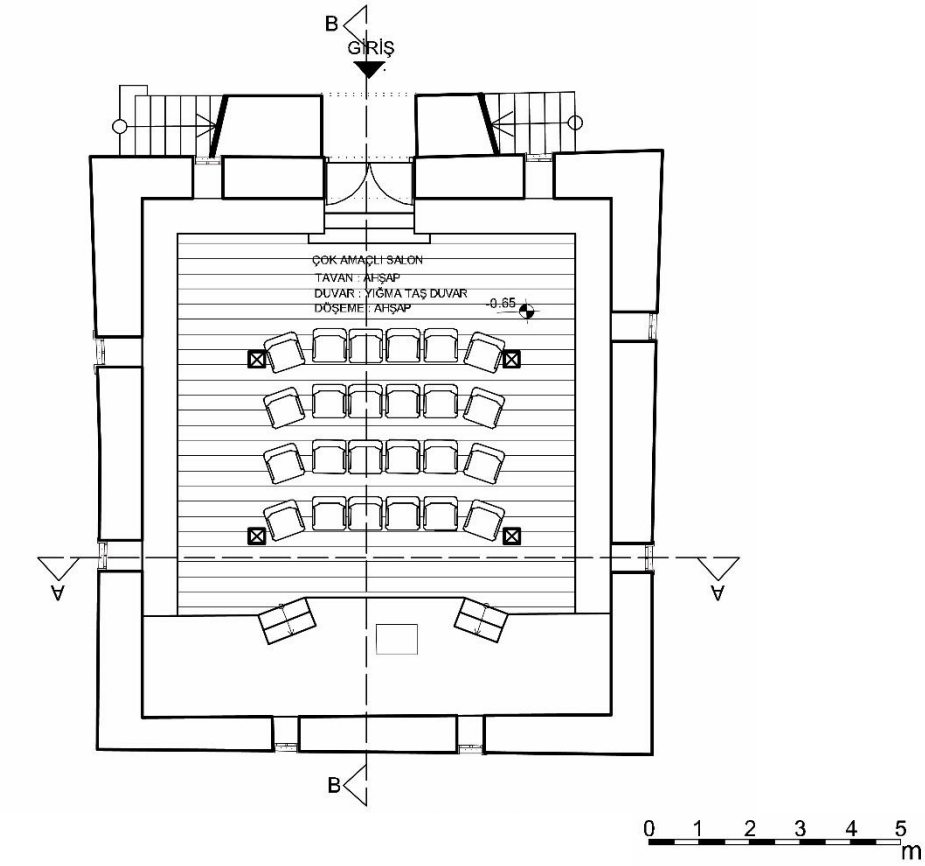
Şekil 4.25. Kadıbükü Köyü Eğitim Müzesi vaziyet planı.

İlkokulun birinci katı; erken Cumhuriyet döneminden başlayarak 1998 yılına kadar geçen süre içerisinde Safranbolu köylerindeki eğitimi sergileyen bir eğitim müzesi olarak tasarlanmıştır. Giriş mekânı, Safranbolu köylerinde tespit edilen köy ilkokullarının maketlerinin ve fotoğraflarının sergilendiği alan olarak; öğretmen odası, örnek köy ilkokulu sınıfı olarak düzenlenmiştir. Sınıf ise köy ilkokullarında kullanılan materyallerin sergilendiği ve eğitim kronolojisinin gösterildiği alan olarak düşünülmüştür (Şekil 4.26.).

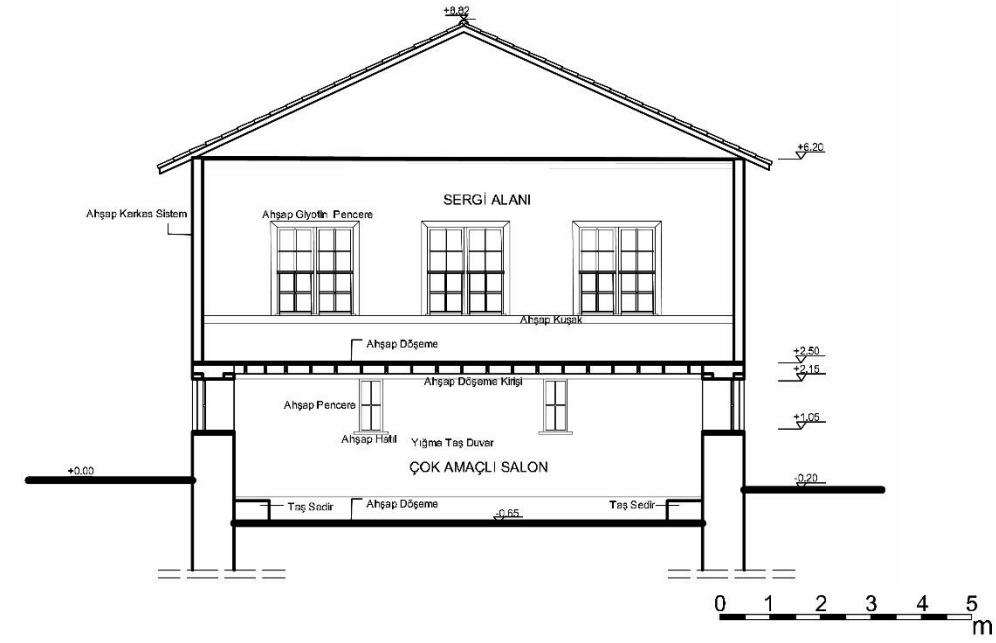

Şekil 4.26. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu birinci kat planı (Özköse vd.).

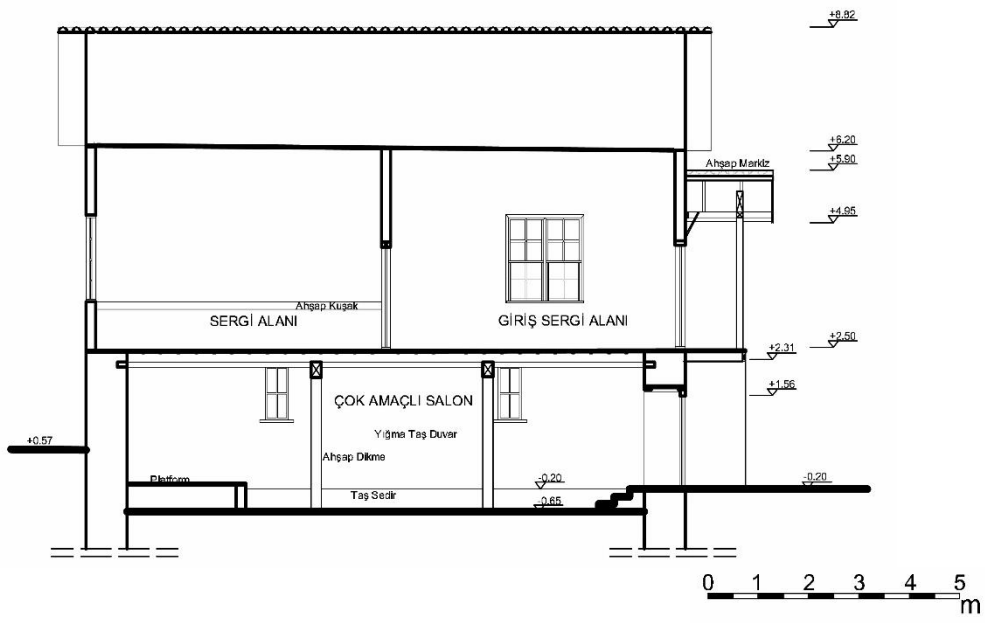
Zemin katta ortada yer alan ve döşeme kirişlerini taşıyan ahşap dikmelerin kesitleri büyütülerek yapı statiğini bozmayacak şekilde kenarlara yerleştirilmiştir. Çok amaçlı salon olarak kullanılacak olan bu kat her türlü toplantı, kültürel ve yerel etkinlik gibi sosyal organizasyonların düzenlenebileceği mekân olarak düşünülmüştür (Şekil 4.27.). Özgün halinde basık olan kat yüksekliği, gerekli temel sağlamlaştırma işlemleri uygulanarak, zeminin 45 cm kazılmasıyla yükseltilmiştir (Şekil 4.28; Şekil 4.29.).

Şekil 4.27. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu zemin kat planı (Özköse vd.).

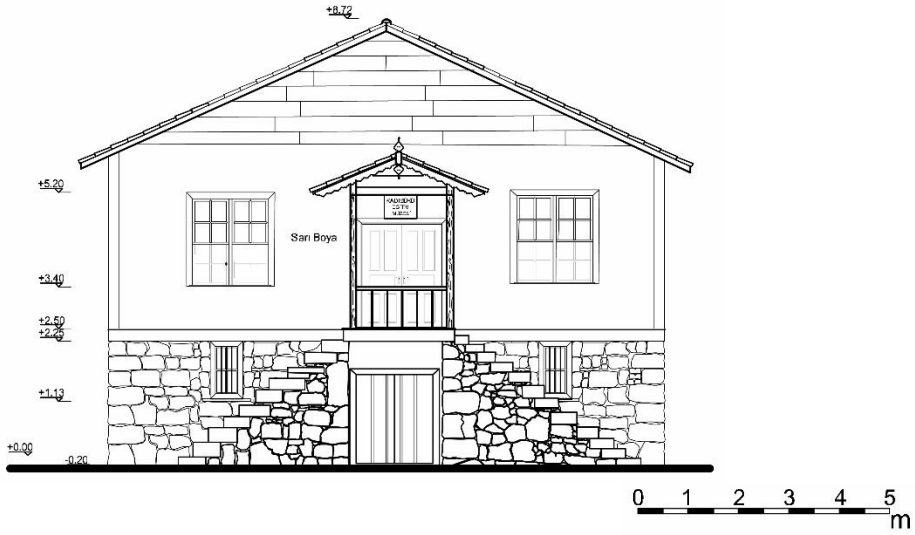

Şekil 4.28. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu A-A kesiti (Özköse vd.).

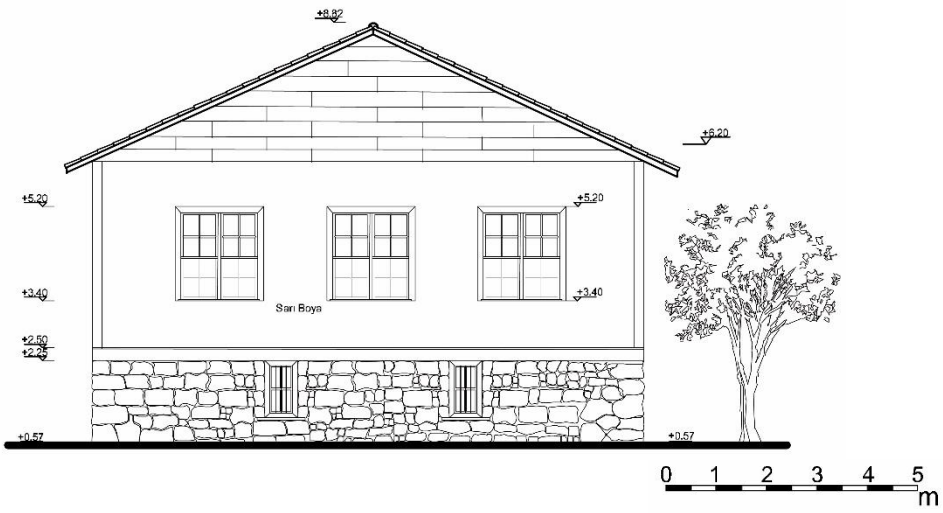

Şekil 4.29. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu B-B kesiti (Özköse vd.).

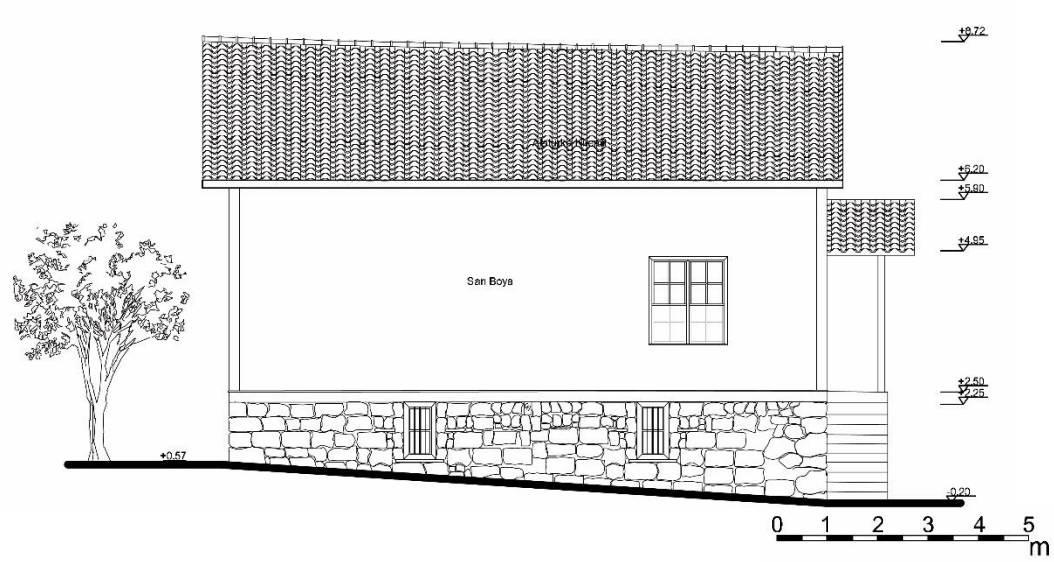
Restorasyon projesinde Kadıbükü Köyü İlkokulu'nun cepheleri, özgün hali olduğu düşünülen biçimine (zemin kattaki taş duvarların sıvasız ve 1. kat duvarlarının da sarı renk ile boyalı olduğu) getirilmesi önerilmiştir. (Şekil 4.30.; Şekil 4.31.). Çatıda da kaplama malzemesi olarak alaturka kiremit önerilmiştir (Şekil 4.32.).

Şekil 4.30. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu kuzey cephesi (Özköse vd.).

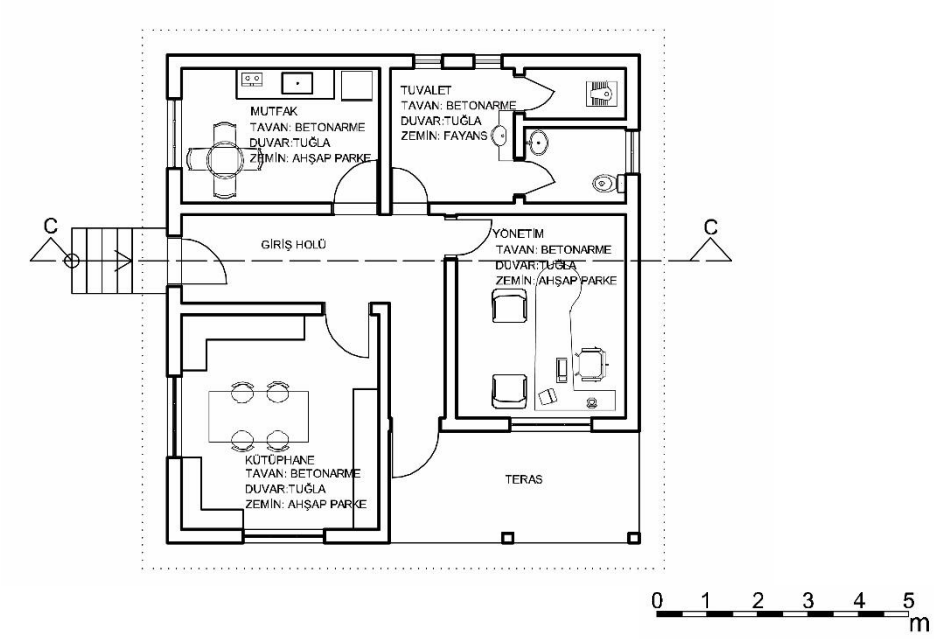

Şekil 4.31. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu güney cephesi (Özköse vd.).

Şekil 4.32. Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyonu batı cephesi (Özköse vd.).

Öğretmen Lojmanı, müzenin idari kısmını oluşturmuştur. Özgün plan şemasında mutfak ve tuvalet olan kısımlar korunmuştur. Lojmandaki bir oda yönetim işlevi için ayrılırken, diğer oda ise kütüphane olarak tasarlanmıştır (Şekil 4.33).

Şekil 4.33. Kadıbükü Köyü İlkokulu Lojmanı restorasyonu kat planı (Özköse vd.).

Bu çalışmada yer alan Kadıbükü Köyü İlkokulu restorasyon önerisiyle köye kazandırılmaya çalışılan ziyaretçi potansiyeli köyde yer alan konutlar, çeşme, han, değirmen ve çamaşırlık gibi tarihi doku için hazırlanacak koruma ve onarım kararlarıyla istenilen seviyeye ulaşacaktır. Burada temel olarak önerilen tek bir yapı için alınacak koruma ve onarım kararları değil, bütün bir yerleşim dokusunun korunmasıdır. Okulun korunup gelecek nesillere aktarılması çevresindeki dokunun da korunup gelecek nesillere aktarılmasıyla anlam kazanacaktır (Şekil 4.24.).

Kadıbükü köyü turizm potansiyelini artırmak amacıyla geleneksel doku ve mevcuttaki kültür miraslarına ilişkin oluşturulan koruma ve sürdürülebilirlik önerileri aşağıdaki tabloda verilmiştir (Çizelge 4.1.).

Çizelge 4.1. Tasarım için kullanılan yapıların işlev tablosu.

NO	MEVCUT İŞLEVİ	ÖNERİLEN İŞLEV	NİTELİK
1	Cami (Merkez)	Cami olarak kullanılmaya devam etmesi önerilmiştir.	Kâgir sistemle inşa edilen cami restore edilmiştir.
2	Geleneksel Konutlar (Projeye dahil edilen)	Yapı cephelerinde sağlıklaştırması yapılarak konut olarak kullanılmaya devam edilmesi önerilmiştir.	Geleneksel tarzda yığma taş üzeri ahşap karkas sistem ile inşa edilen yapılar, günümüzde genellikle yazlık konut olarak kullanılmaktadır.
3	Boş alan	Boş alan meydan olarak işlevlendirilirken, meydan çevresindeki sokaklarda sağlıklaştırma yapılması önerilmiştir.	Cami, çeşme ve geleneksel konutların kesişiminde yer almaktadır.
4	Yıkılmış Metruk Yapı	Restoran	Yığma taş sistemde tek katlı olarak inşa edilmiştir.
5	Çeşme-Çamaşırlık	Çeşmenin özgün işlevini koruması, çamaşırlığın ise köy kahvesi olarak işlevlendirilmesi önerilmiştir.	Çeşme kesme taş kullanılarak yapılmıştır. Çamaşırlık özgün haline uygun olmayan şekilde restore edilmiştir.
6	Çeşme-Çamaşırlık	Çeşme-Çamaşırlığın sergi mekanı olarak kullanılması önerilmiştir.	Çamaşırlık yığma taş sistemde tek katlı olarak inşa edilmiştir.
7	Yeni Yapı	Müzenin satış birimi olarak kullanılması önerilmiştir.	Betonarme sistemde inşa edilmiştir.
8	Boş Arsa	Otoprak	
9	İlkokul ve Lojman	İlkokul binası eğitim müzesi olarak, lojman ise müzenin idari birimi olarak öneri projesi hazılanmıştır.	İlkokul yığma taş üzeri ahşap karkas sistemli ve iki katlı olup, lojman kâgir sistemde tek katlıdır.
10	Han	Butik otel olarak kullanılması önerilmiştir.	Yığma moloz taş üzeri ahşap karkas sitemde iki katlıdır. Günümüzde konut olarak kullanılmaktadır.
11	Cami	Cami olarak kullanılmaya devam edilmesi önerilmiştir.	Yığma moloz taş üzeri ahşap karkas sitemde iki katlıdır.
12	Değirmen	Değirmen müzesi olarak işlevlendirilmesi önerilmiştir.	Yığma moloz taş üzeri ahşap karkas sitemde iki katlıdır.

Köyün merkez mahallesi olan Bağcılar mahallesinde geleneksel sistem ile inşa edilen konutların (2) yoğun olarak bulunduğu alanın (3) meydan olarak işlevlendirilmesi

önerilirken, sokak ve yapı cephelerinde sağlıklaştırma yapılarak tarihi sokak dokusunun korunması ve tekrar canlandırılması önerilmiştir. Merkez Caminin (1) özgün işlevinin devam edilmesi önerilmiştir. Cami (1) yakınında bulunan ve meydanın içerisinde bulunan çeşme ve çamaşığın (5) çeşme özgün işlevini koruması, çamaşırlığın ise köy kahvesi olarak işlevlendirilmesi düşünülmüştür. Merkez mahallede bulunan bir diğer çeşme ve çamaşırlık (6) ise aslına uygun restore edilerek çamaşırlığın sergi mekanı olarak kullanılması önerilmiştir.

Meydanda (3) yıkılmış olarak bulunan kâgir sistemde tek katlı olarak inşa edilmiş metruk yapı (4), restoran olarak kullanılması önerilmiştir.

Kadıbükü köyü ilkokul binası (9) eğitim müzesi olarak, öğretmen lojmanı ise müzenin idari birimi olarak işlevlendirilirken, bitişiğinde, yol kenarında bulunan boş alan (8) müze ziyaretçileri için otopark olarak düşünülmüştür. İlkokulun karşısında betonarme sistemle inşâ edilen konut (7), müzenin satış birimi olarak işlevlendirilmiştir.

Yukarı mahallede bulunan ve günümüzde özel mülk (konut) olarak kullanılan hanın (10), butik otel olarak, yine aynı mahallede bulunan ve yapım yılı 1800'lü yıllara dayanan caminin (11) ise özgün işlevine devam edilmesi önerilmiştir. Köyün merkez mahallesine yaklaşık 3 km uzaklıkta bulunan değirmenin (12) ise restore edilerek, değirmen araç-gereçlerinin ve bahçe içerisinde yer alan değirmen taşlarının sergilendiği bir müze olarak işlevlendirilmesi düşünülmüştür.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Safranbolu tarihi kent dokusu, dünyada en iyi korunan şehirler arasında yer almaktadır. 1970'li yıllardan sonra akademisyenlerin ve mimarların çalışmaları ve gayretleri neticesinde tarihi şehir merkezinde yer alan geleneksel yapım tekniğiyle inşa edilmiş evler, dükkânlar, han, hamam, cami, arasta gibi kamu yapıları gerekli restorasyon teknileri uygulanarak yaşatılmıştır (Kuban, 2011). Ayrıca tarihi Şehir yerleşmesi, Kıranköy ve Bağlar yerleşmeleri içerisinde yer alan pek çok kültür mirası tescillenerek belgelendirilmiştir. Safranbolu'da mimari restorasyon ve mimarlık alanında eğitim veren önlisans ve lisans programlarının açılmasıyla, kent ve yakın çevresinde bulunan mimari miras hakkında yapılan akademik çalışmaların sayısı artarken, kentin gelenek-görenek, dini inanış, sosyal yaşam gibi kültürel değerlerinin mimarinin şekillenmesindeki etkilerinin incelenmesi de sağlanmıştır.

Safranbolu'nun geniş kırsal alanlarını kapsayan akademik çalışmalarla, Safranbolu'nun köylerinin de zengin mimari birikime sahip olduğu ve mimari kültür açısından kent ile etkileşim içerisinde bulunduğu tespit edilmiştir (Özköse vd,; Karataş, 2019). Ancak Safranbolu kent merkezi ve yakın çevresinde bulunan eserler için sürdürülebilirlik kaygısıyla devam eden koruma kararları, Safranbolu kırsalı için henüz alınmamıştır. Sadece Yörük ve Bulak gibi kente yakın köylerin sit alanı olarak ilan edilmesi, diğer köylerde ise az sayıdaki tek yapılar için alınan koruma kararları kırsal alanlardaki mimari dokuların korunamamasına neden olmaktadır. Kırsal alanlardaki geleneksel yerleşim dokularının ve eski eserlerin bakımsızlık, doğal afetler veya insan eliyle yapılan tahribatlar sebebiyle belgeleme fırsatı bile bulunamadan yok olduğu görülmektedir. Son yıllarda köylere mevsimlik olarak yaşanan geri göçlerin artmasıyla birlikte bu yıkımın da artarak hızlandığı görülmüştür. Alınacak koruma kararları ve kırsal alanlardaki dokularda gerçekleştirilecek koruma ve restorasyon projeleri ile halkın bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda köy dokuları

içerisinde yer alan ve köylülerin anılarında yer tutan köy ilkokul ve lojmanları başta olmak üzere cami, değirmen, çamaşırlık gibi mülkiyet sorunu olmayan kamu yapılarının köylere kazandırılması ilk aşamada gerçekleştirilmesi gereken önemli bir adım olarak görülmektedir.

Çalışma alanında tespit edilen ve koruma kapsamına alınmamış köy ilkokulları; ülke nüfusunun çoğunluğunun köylerde yaşadığı 1900'lü yıllarda yetişkinlerin ve çocukların bilgi ve kültür düzeylerini artırmak gibi önemli bir amaç için açılmaları ve özellikle erken cumhuriyet dönemine rast gelen örneklerin imece usulü ile geleneksel teknik ve yerel malzeme kullanılarak inşa edilmeleri, bu ilkokulları değerli kılmaktadır. Mimari özellikleri ve yapım teknikleri yapıldıkları dönemlere göre farklılıklar gösteren bu yapılar, milli eğitim tarihimiz açısından da önemli somut örneklerdir.

Safranbolu'daki köy ilkokulları yapıldıkları dönemlere göre mimari tasarımları ve yapım sistemleri açısından farklılıklar göstermektedir. 1920 - 1930'lu yıllarda yapılan okulların, imece usulü ile halk tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu yapılar genellikle geleneksel mimarinin yerel ustaları tarafından geleneksel yapım tekniğiyle zemin katı yığma taş, üst katı ahşap karkas sistemle iki katlı olarak yapılmıştır. Yöredeki konut mimarisinde olduğu gibi bu okullarda da zemin kat dışa kapalı ardiye – depo veya işlik mekânı olarak kullanılırken, üst katın sınıflar ve öğretmen odası gibi ana mekânlara ayrıldığı görülmektedir. Bu yapılar, geleneksel konut mimarisinde kullanılan yapım sisteminin, 20. yüzyıl başlarında kırsal alanlarda farklı tür bir yapıdaki tasarım esaslarını ve değişen işlevlere göre geleneksel anlayışın nasıl şekil aldığını inceleme fırsatı vermektedir. 1950'li yıllardan sonra yapılan okulların yığma taş ve harman tuğlası kullanılarak tek katlı olarak yapıldıkları görülmüştür. Dönemin şartları, devletin eğitime ayırabileceği bütçe, amaçlanan hedefi en kısa sürede gerçekleştirme isteği göz önüne alınarak hızlı ve basit inşaat teknikleri ile yapılan bu yapıların birçoğu, dönemin tip projeleri ile benzerlikler göstermektedir. Dolayısıyla tasarlanan tip projelerin iklime ve araziye uydurularak inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu binalarda yerel mimari teknik ve biçimlerden ziyade dönemin anlayışına da uygun işlevselci bir yaklaşımın öne çıktığı söylenebilir. Ayrıca, bazı köylerde Osmanlı döneminde mevcut olan veya Cumhuriyet döneminin başlarında

yapılan köy okullarının zamanla yıkıldığı ve yıkılan eski okulların yerine devlet tarafından tekrar okul ve lojman binasının yaptırıldığı anlaşılmıştır.

Sanayileşmenin sebep olduğu hızlı kentleşme Safranbolu'nun köylerini 1970'lerden sonra köhneleşmeye itmiştir. 1980'li yıllarda nüfusun azalmasıyla birlikte okullarının birer birer kapanmasıyla merkez köylerdeki okullara toplanan öğrenciler, 1998 yılında taşımalı eğitim sisteminin yaygınlaştırılmasıyla şehirdeki okullara gitmiştir. Zamanla terk edilip unutulan köy okullarında koruma sorunları ortaya çıkmıştır. İncelenen birçok ilkokulun, günümüzde yapısal bütünlükleri açısından kritik bir zaman diliminde bulundukları görülmüştür. Çatılarının bozulması sebebiyle yıpranan duvarların yakın zamanda çökme tehlikesi ile karşılacağı açıktır. Günümüzde yağmur, kar gibi doğal etkenler, terk edilme, afetler, geleneksel ahşap karkas sistemle inşâ edilenlerde kulllanılan doğal malzemenin usulüne uygun kullanılmaması ve insanların kasıtlı olarak zarar vermeleri gibi nedenlerle bu yapılar yıkılmak üzeredir. Tespiti yapılabilen köy ilkokulların taşıyıcı duvarlarında zemin ve bina oturmasından kaynaklı yapı strüktürünü bozacak çatlaklar meydana geldiği görülmüştür. Ayrıca ahşap malzemelerin; tekniğine uygun imal edilmemesi nedeniyle çatladığı, doğal etkenler sonucu çürüdüğü, böceklendiği görülmüştür.

Köy ilkokulları; I. Dünya Savaşı'nın ve Kurtuluş Savaşı'nın yeni sona erdiği 1920'li yıllardan 1990'lı yıllara kadar olan tarihi süreç içerisinde okur-yazar oranının artırıldığı, üretici nüfusa modern tarım tekniklerin ve aletlerinin öğretildiği, ülkenin ihtiyaç duyduğu öğretmenin, sağlıkçının, teknisyenin, ziraatcinin yetiştirildiği birimler olması nedeniyle Türk eğitim ve mimarlık tarihimiz açısından oldukça önemlidir.

Aşağıda Safranbolu köylerinde bulunan okullar içerisinden çalışmaya en iyi katkıyı sağlayabilecek 9 adet okulun genel bilgilerini özetleyen tablo bulunmaktadır (Çizelge 5.1.).

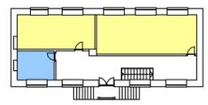
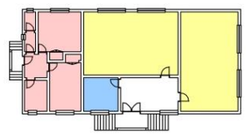
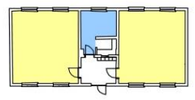
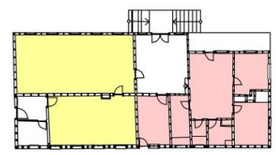
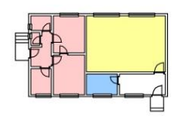
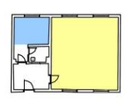
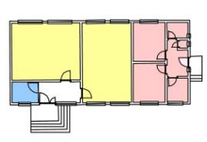
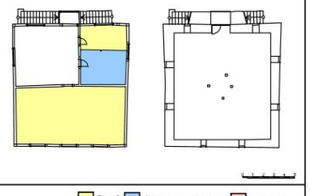
Bu kapsamda köy ilkokularının korunmaları ve restorasyonlarını kolaylaştıran unsurlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- Tespit edilen ilkokulların birçoğu zamanla doğa şartlarının yıpratıcılığından, zemin iyileştirilmesi yapılmadan temel atılması ve yanlış yapım tekniklerinden kaynaklanan sorunlardan etkilense de, kamu mülkiyetinde bulundukları için insan tahribatına uğramamışlardır. Bu okulların hemen hemen tamamı özgün mimarilerini muhafaza edebilmiştir.
- Köylülerle yapılan mülâkatlarda okul yapılarının halkın hafızasında önemli bir yer tuttuğu, bu yapıların harap durumda bulunmasından halkın rahatsız olduğu ve bu yapıların köy için faydalı bir amaçla kullanılmasını desteklediklerini görülmüştür.
- Yapıların geniş mekânlar içeren mimari yapısının farklı kullanımlara ve işlev önerilerine elverişli olduğu görülmektedir.
- Okulların genellikle birkaç mahalle arasında bulunan geniş arazilere sahip olması sebebiyle açık alan kullanımı gerektiren işlevlere uygun olmaları.
- Köyün ortak kullanımı için ayrılmış, köy halkının sosyalleşebileceği yeterli kapalı ve açık alana sahip yapıların genellikle köyler içerisinde bulunmaması.
- Köyde yeterli sayıdaki öğrencinin var olması halinde, mevcut mevzuat hükümlerinin köyde bir okul bulunmasını zorunlu kılması.

Bugün Türkiye nüfusunun yaklaşık %90'ı şehirlerde yaşamaktadır. Dolayısıyla ülke nüfusunun büyük çoğunluğu tarımsal üretimden uzaklaşıp salt tüketici haline gelmiştir. Uzun bir süreç içerisinde bozulan üretim-tüketim dengesi, içinde bulunduğumuz zaman diliminde dönem dönem yaşanan kuraklık vb. doğal afetler, plansız ekim çalışmaları, iç pazar doyuma ulaşmadan yapılan ihracat, tarımda kullanılan ithal ürünlerin artması ve emek-ücret dengesinin kurulamaması gibi sebeplerle kendisini hissettirmektedir. Bunun yanısıra son yıllarda sıkca yaşanılan salgın hastalıklarla birlikte, geldiğimiz noktada kentlerin yoğun insan yükünü sürdürülebilir biçimde kaldıramayacağı açıktır. Bu durum, bunalan insanların plansız bir biçimde kırsal alanlara yönelmesine yol açmaktadır. Geçmiş kuşakların oluşturduğu bilgi birikiminden kopmuş bu insanların kırsal alanlara entegre edilmesi için hazırlanacak yol haritalarına ihtiyaç vardır. Kırsal dokular ve yapılar için hazırlanacak koruma ve restorasyon projeleriyle geleneksel kırsal kültürün önemli bir parçası olan mimari kültür, bu entegrasyonu sağlamak için kullanılan önemli bir araca dönüşebilir. Bu çalışmanın da konusu olan köy ilkokulları, bu mimari mirasta önemli

bir yere sahiptir. Dolayısıyla bu çalışma ve kırsal alanlardaki mimari mirasın sürdürülebilirliği için yapılacak benzeri çalışmalarla birlikte kültürel yozlaşmanın önüne geçilerek kırsal alanlarda sürdürülebilir uygulamaların önü açılmış olacaktır.

Çizelge 5.1. İncelenen köy ilkokullarının karşılaştırmalı bilgi tablosu.

SAFRANBOLU KÖY İLKOKULLARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ						
KÖY ADI	YAPIM YILI	KAPANIŞ YILI	SINIF/ ÖĞRENCİ SAYISI	LOJMAN DURUMU	ŞUANKİ İŞLEVİ	PLAN ŞEMASI
Ağaçkese Köy İlkokulu 	1946	1980'li Yıllara Kadar	2 / 70	Öğretmen Lojmanı uygulama bahçesi içerisinde ayrık nizamdadır.	İlkokul ve öğretmen lojmanı kullanılmamaktadır.	
Akören Köy İlkokulu 	İlk yapılan İlkokul 1926 1950'li yıllarda aynı yerde tekrar inşa edilmiştir.	1974	2 / 80	Öğretmen Lojmanı bitişik nizamdır. Girişi batı cephede yer almaktadır.	İlkokul ve öğretmen lojmanı kullanılmamaktadır.	
Cabbar Köy İlkokulu 	1963	1980'li Yıllar	2 / 91	Öğretmen Lojmanı bulunmamaktadır.	İlkokul kullanılmamaktadır.	
Çerçen Köy İlkokulu 	1945	1970'li Yıllar	2 / 50	Öğretmen Lojmanı bitişik nizamdır. Girişi güney cephede yer almaktadır.	İlkokul ve öğretmen lojmanı kullanılmamaktadır.	
Harmancık Köy İlkokulu 	1962	1974	1 / 15	Öğretmen Lojmanı bitişik nizamdır. Girişi kuzeydoğu cephede yer almaktadır.	2004 yılında köy muhtarı tarafından onarılmıştır. İlkokul misafirhane, öğretmen lojmanı ise konut olarak kullanılmaktadır.	
Navsaklar Köy İlkokulu 	1978	1990'li Yıllar	1 / 15	Öğretmen Lojmanı bitişik nizamdır. Girişi kuzey cephede yer almaktadır.	İlkokul ve öğretmen lojmanı kullanılmamaktadır.	
Oğulören Köy İlkokulu 	1962	1974	1 / 15	Öğretmen Lojmanı uygulama bahçesi içerisinde ayrık nizamdadır.	İlkokul köyün ortak kullandığı bir depo olarak kullanılmaktadır.Öğretmen lojmanı kullanılmamaktadır.	
Toprakcuma Köy İlkokulu 	İlk yapılan İlkokul 1933 yıllında yapıldığı bilinmektedir. 1950'li yıllarda aynı yerde tekrar inşa edilmiştir.	1974	2 / 126	Öğretmen Lojmanı bitişik nizamdır. Girişi kuzeydoğu cephede yer almaktadır.	İlkokul köyün ortak kullandığı bir depo olarak kullanılmaktadır.Öğretmen lojmanı kullanılmamaktadır.	
Kadıbükü Köy İlkokulu 	1923-1924	1982-1983	1 / 40	Öğretmen Lojmanı uygulama bahçesi içerisinde ayrık nizamdadır. Yapı malzemesi ve tekniği incelendiğinde 1950'lerden sonra yapıldığı düşünülmektedir.	İlkokul ve öğretmen lojmanı kullanılmamaktadır.	
						Sınıf Öğretmen Odası Lojman

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., "Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon", ***YEM Yayın,*** İstanbul, (2009).

Akmaydalı, H., "Zonguldak Safranbolu Vakıf Eserleri ve Cinci Hanı ", ***Vakıf Haftası Dergisi,*** 255-279, (1991).

Aşkın, B., "Maarif Vekaletin Kuruluşu ve Çalışmaları (1920-1940)", ***Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, Eskişehir, (1993).

Aykut, A., S., "İbn Battuta Seyahatnamesi", ***Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.***, (2010)

Başaran, M., "Köy Enstitüleri Özgürleşme Eylemi", ***Cumhuriyet Kitapları***, İstanbul, (2014).

Boy, A., "Medreselerin Kısa Bir Geçmişi ve Kayseri Medreseleri", ***Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, Eskişehir, (1993)

Efe, A., "Köy Enstitüleri Neden Kurulmuştu? Nasıl Çalışmıştı? Niçin Kapatılmıştı?", ***Karabük Kültür Sanat Derneği Tay Dergisi Yayınları*** , Karabük, (2007).

Erdem, A., R., vd., "Birleştirilmiş Sınıfları Okutan Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar: Denizli Örneği", ***Eğitimde Kuram ve Uygulama***, 1 (1-2): 3-13, (2005).

Günay, R., "Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri", ***YEM Yayın***, İstanbul, (1998).

İnternet-1: Eskimeyen Köy İçililer, "Akören Köy İlkokulu Fotoğrafı", ***https://www.facebook.com/Eskimeyen-Köyiçililer 355601934477923/photos/3396743410363745,*** (2020).

İnternet-2: Google Earth, "Uydu görüntüleri", ***https://earth.google.com.tr***, (2020).

İnternet-3: Eskimeyen Köy İçililer, "Kalealtı İlkokulu 1940'lı Yıllar", ***https://www.facebook.com/Eskimeyen-K%C3%B6yi%C3%A7ililer-355601934477923/photos/2048398401864926,*** (2020).

İnternet-4: Ters Çıta, "Gümüş İlkokulu 1924-1925 Yıllarındaki Fotoğraf", ***http://terscita.blogspot.com/2013/04/,*** (2020).

İnternet-5: Eskimeyen Köyiçililer, "1930'lu Yıllar Gümüş İlkokulu", ***https://www.facebook.com/355601934477923/photos/a.355606597810790/3059003404137749/***, (2020)

İnternet-6: Eskimeyen Köyiçililer, "Gümüş İlkokulu 1937", ***https://www.facebook.com/Eskimeyen-K%C3%B6yi%C3%A7ililer-355601934477923/photos/1576804535690984***, (2020)

İnternet-7: Safranbolu Akören Köyü, "Akören İlkokulu 1929-1930 Yıllar Öğretmen Ömer Lütfü AKYOL ve Öğrencileri", ***https://www.akoren.com/photos/tarihifotograflar/images/original/okul-fotografi.jpg,*** (2020).

İnternet-8: "Yörük Köyü Yatılı Okulu, 1937", ***https://www.facebook.com/355601934477923/photos/a.355606597810790/2980839468620810/,*** (2020).

İnternet-9: Eskimeyen Köy İçililer, "Bulak Köy İlkokulu, 1930-1931", ***https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2980840455287378&id=355601934477923***, (2020).

İnternet-10: Safranboluakoren, "1952 Yılında Akören Köyü İlkokulu", ***https://www.instagram.com/p/CJWkrgwMxpM/***, (2020)

İnternet-11: TMMOB Mimarlar Odası Eskişehir Şubesi, "Paçva Taş Mektep cephesinde özgün olmayan sıva kaldırma işlemi", ***https://www.mimaresk.org.tr/sayfa.asp?tur=galeridetay&fototur=112***, (2020).

İnternet-12: Gazete Duvar, "Gürsu Köy İlkokulu Restorasyondan Önce Fotoğrafı", ***https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2017/09/11/23-yildir-kapali-okulu-imece-ile-actilar***, (2020)

İnternet-13: Twitter, "Gürsu Köy İlkokulu Restorasyondan Sonra Fotoğrafı", ***https://twitter.com/tezcandan/status/1167450217127600128/photo/2***, (2020).

İnternet-14: Kadıbükü Köyü Web Sitesi "Kadıbükü Köyü Tarihçesi", ***https://kadibuku.wordpress.com/category/koy-tarihcesi/***, (2020).

Karabük Valiliği, "Karabük İl Yıllığı" , ***Tşof Plaka Matbaacılık***, Ankara, (1999).

Karataş, E., "Safranbolu Kırsalındaki Geleneksel Çantı Evlerin Tespiti, Korumaları ve Restorasyonları İçin Öneriler: Akkışla, Cabbar, Cücahlı ve Gökpınar Köyleri Örneği", ***Karabük Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,*** Karabük, (2019).

Kuban, D., "Türkiye'de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri", ***Tarih Vakfı Yurt Yayınları***, İstanbul, (2011).

Kul, F., N., "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları", ***Mimarlık 360***, 66-71, (2011).

Kul F. N., " Ernst Egli ve Yeni İlkokul Modelleri", ***Mimarlık 360***, 67-71, (2016)
Karabük Valiliği, "Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir Çelik Sempozyumu", ***TBMM Basımevi***, Ankara, 286-287-288-289, (2010).

MEB., "İlköğretim Genel Müdürlüne Bağlı Şehir, Kasaba, Köy İlkokulları ve Bu Okullara ait Bazı Bilgiler", ***Milli Eğitim Basımevi***, İstanbul, (1966).

Özköse A., vd., "(Safköy) Safranbolu Köylerindeki Yöresel Mimari Mirasın Araştırılması Belgelenmesi ve Yayınlanması", ***Yayınlanmamış Bilimsel Araştırma Projesi.***

Özköse, A., "Eski Iskalyon Mektebi Rölövesi", (2002)

Sakaoğlu, N., "Türkiye Eğitim Tarihi 11-20. Yüzyıllar", ***Alfa***, İstanbul, (2018).

Sarıhan, Z., "1921 Maarif Kongresi", ***Tarihçi Kitabevi***, İstanbul, (2019).

Tunçözgür, Ü., "Dünden Bugüne Safranbolu." ***Karist***, Karabük, (2012).

Turan İ. ve Kılıç H., "Heyet-i İlmiye Toplantıları ve Milli Eğitim Şuralarında Öğretmenlik Mesleği ile İlgili Alınan Kararlar ve Bu Kararların Uygulamalara Yansıması.", ***Uluslar Arası Öğretmen Eğitimi ve Akreditasyon Kongresi*** , ***E-book***, İstanbul, 76-85 , (2017).

Yazıcıoğlu, H. ve Al, M., "Safranbolu, Safranbolu-Karabük-Ulus-Eflani" , ***Özer Mabaası***, Karabük, (1982).

Zonguldak Valiliği, "Zonguldak İl Yıllığı", ***Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii***, Ankara (1967).

EK AÇIKLAMALAR A.

İNCELENEN İLKOKULLARDAKİ DONATILAR, EĞİTİM MATERYALLERİ VE MOBİLYALAR

a) Çeşme / Kadıbükü Köyü

b) Çeşme / Akören Köyü

c) Havuz / Akören Köyü

Ek A.1. Köy İlkokullarının Bahçelerindeki Su Öğeleri.

a) 4 yüzlü dolap / Ağaçkese Köyü

Ek A.2. Köy İlkokullarda Donatı Olarak Kullanılan Dolaplar.

b) Dolap / Ağaçkese Köyü c) Yüklük / Akören K. İO. Lojmanı

Ek A.2. (Devam ediyor).

a) Abaküs / Ağaçkese Köyü b) Abaküs / Ağaçkese Köyü

Ek A.3.Köy İlkokullardaki Ders Materyalleri, Resim ve Tabelalar.

c) Kum yazı tablası / Kadıbükü Köyü

d) Kum yazı tablası / Kadıköy (Karabük)

e) Yazı tahtası / Saitler Köyü (Karabük)

f) Resim ve tabela / Akören Köyü

e) Okul tabelası / Akören Köyü

f) Okul tabelası / Toprakcuma Köyü

Ek A.3. (Devam ediyor).

a) Dolap / Ağaçkese Köyü

b) Dolap / Ağaçkese Köyü

c) Dolap / Akören Köyü

d) Dolap / Kadıbükü Köyü

e) Dolap / Kadıbükü Köyü

f) Dolap / Oğulören Köyü

g) Dolap / Bulak (Karabük)

h) Dolap / Bulak (Karabük)

Ek A.4. Köy İlkokullarındaki Ders Materyalleri, Resim ve Tabelalar.

ı) Sıra / Akören Köyü j) Sıra / Akören Köyü k) Sıra / Kadıbükü Köyü

Ek A.4. (Devam ediyor).

EK AÇIKLAMALAR B.

ALİ EFE İLE (MİLLİ EĞİTİM EMEKLİ MÜFETTİŞİ) RÖPORTAJ / 2019

Röportör 1: Aysun ÖZKÖSE, Röportör 2: Emre KARATAŞ, Röportör 3: Merve KARATAŞ

Röportör 1: Görevinizden kısaca bahseder misiniz?

Ali EFE: 1964 yılında Sinop ilinden Zonguldak iline geldim. Bölge merkezim Safranbolu olduğu için Safranbolu'da oturuyordum. Yani Safranbolu memuru değildim. Buranın protokolünde adımız olmadı bizim. Biz il memuruyuz (1964 yılında Safranbolu, Zonguldak iline beğlı bir ilçe idi). İlköğretim müfettişi olarak görev yaptım. Ben Safranbolu'lu değilim. 1964 yılında buraya geldim. Sebebini soranlara cevabım olmuyor, çünkü bilmiyorum. 1964 yılından beri burada oturuyorum.

Röportör 1: Kaç tane köye gidebildiniz? Müfettişliğiniz sırasında Safranbolu'nun hangi köylerine gidebildiniz?

ALİ EFE: Safranbolu'nun (köylerinin) hepsine, Eflani'nin (köylerinin) hepsine, Ulus'un (köylerinin) bir kısmına, Karabük'ün (köylerinin) bir kısmına Ereğli'nin (köylerinin) bir kısmına, Kilimli'nin (köylerinin) bir kısmına ama Safranbolu ile Eflani'nin (köylerinin) tamamına gittim.

Röportör 2: Aslen nerelisiniz?

ALİ EFE: Ben Alaplı'lıyım (Zonguldak). Sinop ilinde çalışıyordum. Naklen buraya geldim. Zonguldak iline nakloldum. Özel vasıtam vardı. Köylere gidip gelme kolaylığı vardı. Çünkü köylere gitmek için özel vasıta tutamazsınız. At rayici vardı, katır rayici vardı. Her yerde atta bulunmuyor. Şimdi kendi köyünüzü düşünün. Şu an at yokta, o zamanlar zordu. Ben bu köylere gitme gelme görevini daha rahat yaptım daha rahat çalıştım ve bildiklerime kolaylıkla sahibim. Fakat ben emekli olalı çok oldu. 40 sene oldu. 40 seneden bu yana..., gerçi köyler çok değişti de o da ayrı bir konu.

Röportör 2: O dönemde müfettişlik vazifesi yaparken ne gibi görevler üstleniyordunuz? Bunun dışında sosyal bir vazifeniz var mıydı?

ALİ EFE: Köy muhtarı ile temas kurmak, köy imamıyla temas kurmak, köylerde bir zamanlar kurslar vardı. Bu kurslar sırasında kızlara tezgâh verildi. Bu tezgâhları denetlemek, köylerde hemşire varsa onları denetlemek, izlemek, köylerde okuma yazma öğretiliyor mu - öğretmenin bu görevi var - eğer yapamıyorsa onu ve köylüyü toplayıp onları hazırlamaya çalışmak, ihtiyaç varsa rehberlik yapmak gibi görevlerimiz vardı. Yani bugünkü bildiğimiz halk eğitimi işini - o zaman halk eğitimi yoktu – öğretmenle birlikte müfettiş ve muhtar bu şekilde yürütmeye çalışırdı.

Röportör 2: 1960' tan sonra mı başladınız göreve?

ALİ EFE: Ben 1961'de başladım.

Röportör 2: Kaç yılına kadar devam ettiniz?

ALİ EFE: 1961'den 1964'e kadar Sinop'ta kaldım. 1964' te buraya (Safranbolu'ya) geldim. 1976' ya dek 12 yıl burada çalıştım.

Röportör 2: 12 yıl çalıştınız. O dönemde köylülerin sosyal hayatını nasıl buluyordunuz?

ALİ EFE: Birazcık derinine gireceğim size yardımcı olmak için. Çok iyi bilirsiniz ki veya bilmelisiniz ki Türkiye 6 -7 coğrafi bölgedir. Bu coğrafi bölgelerde ki köylerde oturan yaşayan insanların bir başka bölgede yaşayan insanlara benzemesi mümkün değil. Hemen kısa bir yoldan örnek vereyim: Çankırı'nın, Yozgat'ın köylerinde yaşayan insanların durumu Ege'de Antalya'da köylerde yaşayan ya da Trakya'da köylerde yaşayan insanların durumuna benzemez. Mesela ben Trakya' da 15 gün halk eğitim çalışması yaptım; ilköğretim müfettişi olarak görevliydim. Trakya'da gördüğüm şeylerin hiçbirini Anadolu'da görmedim. O nedenle ben hemen bizim bulunduğumuz yerdeki kısmı ayıracağım. Şimdi biz Batı Karadeniz'deyiz, Zonguldak'ta (Safranbolu o dönem Zonguldak'a bağlı bir ilçe idi). bulunuyoruz şu anda. Yani Zonguldak dediğimiz zaman artık Bartın, Karabük aynı şey demektir. Aslında Karabük biraz ayrılır. Karabük daha çok Çankırı havası içinde; Eskipazar'la, Ovacık'la ve Aktaş (şuan Karabük ili mekez ilçesi sınırları içerisinde kalan eski nahiye merkezi) dediğimiz kısımla birlikte, onlar Yeniceler'e benzemez. Niye benzemediğini şimdi söyleyeceğim. Türkiye' de ve İstanbul'da ünlü şekerciler var; Hacı Bekir ve Osman Nuri adında. Kim Hacı Bekir? Hacı Bekir bir şekerci. Kim bu? Bu memleketin köyünde bulunan insanlar yaz işini bitirdikten sonra, yani buğdayını ambarına koyduktan sonra para için 3-4 aylığına iş aramaya giderlerdi o zamanlar. Benim yaşadığım zamanlar. Nereye gidecek bu insanlar? Şimdi İstanbul'da Sirkeci'de, Kadıköy'de herhangi bir yerde iki insana rast gelin, "-Sen ne iş yapıyorsun? – İnşaatçılık" Nerelisin? diye sorma, Rizeliyim der. Çünkü onlar bu taşeronluğu inşaat kalfalığını… Yozgatlı ise "ne iş yaparsın?" diye sorma, hamam tellağıdır. Taşköprü, Boyabatlıyım derse "ne iş yaparsın?" diye sorma, hastanelerde hizmet erbabıdır. Safranbolu, Eflani'nin bu havalinin insanlarına "ne iş yapıyorsun?" diye sakın sorma ya fırıncıdır ya şekercidir. Neden? Çünkü bu Hacı Bekir Araçlı, Osman Nuri Safranbolulu; Safranbolu eskiden Kastamonu'ya bağlı, Eflani'de Kastamonu'ya bağlı, bunlar sonradan Zonguldak'a geçmişlerdir. Kastamonulu ve Safranbolulu'ların bir

kısmı genellikle iş olarak fırınlarda şekercilerde çalışmışlardır. Bugün köylerde emekli olan insanlar -tabi fabrika emeklisinin dışında- genellikle fırın işçiliğinden emeklidirler. Bunların konuştuğu şey köylerde mesela; ben bir gün böyle gidiyorum hava yağacak. İki tane çiftçi var Eflani'nin bir köyünde, hızlı hızlı çift sürüyorlar saban ile. Üzerinden yırttırıp yırttırıp gidiyor, hiç toprak kaldırmıyorlar. Bir bağırdım bunlara. Şimdi bunlar bendeki yeşil jipi de görünce, kaymakam ya da hükümet yetkilisi zannediyorlar beni. Hepsi birden durdular. "Buğday kışta kar yağacak, hafif çıktığı zaman karın altında kalacak, Eee siz ne yapıyorsunuz? Bu nerden çıktı?" dedim. "Bu ne yapar falan" dedim. Onlar bunu konuşmazlar. Bunlarla ilgilenmezlerdi. O iş biter. "İstanbul'da nerede çalıştı? Patron kimdi? Ne kadar para verdi? Oradan nereye geçti?" Aile efradı çocuklar oluyor ya para lazım. "Babam İstanbul'da falan fırında çalışıyordu. Bu ay para alamamış." Onların konuştukları şey bunlardı. Yani sosyal hava böyleydi.

Röportör 2: Yani şöyle; yaz boyunca, ekip biçilirken köyde duruyorlar. Ekinlerinin ambara koyduğu zaman…

ALİ EFE: İşlerini bitirdikleri zaman para lazım şimdi. Onlar para etmez bizim bu memlekette ne buğdayı satabilirsin ne fasulyeyi. Bizim burada bundan para kazanan kimse yok. Para lazım. O zaman ki beş altı yüz lira şimdiki üç beş yüz lira onun için gider İstanbul'a. Onun geçen seneden bildiği yerler vardır. Onun fırınının birinde arkadaşı vardır. Ona orda yer bulur, iş bulur. Yatağında yatırır önce. Bu memleketin insanı…

Röportör 2: Şu anda biz köylere gittiğimizde gördüğümüz şey insanlar İstanbul'a göçmüş. Yani demek ki o dönemde yazın gittikleri yere bir süre sonra tamamen göç etmişler.

ALİ EFE: Bunlardan dönmeyende olmuştur. Ben şöyle biliyorum bunu; gide gele, gide gele artık mesela orada o patronun aradığı insan olmuştur, patron bırakmaz. O geçici işçilikten çıkmıştır. Bunu böyle zannediyorum.

Röportör 2: Çok var ve 1970'lere kadar canlı bir hayatın olduğunu gördük. Geçen sene insanlarla konuştuk, baya muhabbet ettik.

ALİ EFE: Nasıl bir canlı hayat?

Röportör 2: Yani 1970'lere kadar sanki o köy kültürü devam etmişte, artık 70'lerden sonra insanlar göç etmeye başlamış. Köylerin eski canlılığı kalmamış gibi geldi bize. Doğru mudur bu?

ALİ EFE: Çok doğru. Şimdi her köyün iyi kötü evleri var. Her evde insanlar vardı. Şimdi 800 nüfuslu Yazıköy ’de 180 kişi var şu anda. Niye? Dedeler torunlarını alıyorlar, okullarda okutuyorlar; şehir ya da kasabada. Karabük’ün fabrika bağını bahsetmedik. Eskiden Ulus’a kadar servis vardı. 60 - 80 km. fabrikanın servisi vardı. Şimdi o servisten yok. Ne oluyor? Baba, hanımını alıyor ya gecekondu yapıyor ya da ev kiralıyor orada kalıyor. Bu da dahil. Sadece bu fırın işinde değil, bu durum da çok. Bir kısmı da, dedelerin ninelerin çocuk okutma itibari ile onlarda ev tutuyorlar. Gerçi minibüsler var, minibüslerle gidip gelenler de var çeşitli okullar için. Artık çocuk okuyor diye kiralayanlar da var 5-6 aylığına.

Röportör 2: Peki. Bugün köylerde gördüğümüz okullar 1950‘lerde, 1960’larda yapılmış okullar mı? Kesin bilgi alamadık bu konuda. Siz ne dersiniz?

ALİ EFE: Sen epey bir bilgi sahibi olabilirsin, fakat ben de bu konuları çok iyi bilen bir insanım. 40.000 köy olarak söylenir köylerimiz. 1940’a kadar 35.000 köyde okul diye bir çatı, bunun altında öğretmen diye bir insan yoktu. 5000 tanesinde vardı ama o da ayrı. O 5000’in 3000 tanesinde 5 sınıflı değil 3 sınıflı okul vardı. Yani köy okulundan mezun olan bir çocuk ortaokul ve dengine gidemezdi. Gitmesi için 5 sınıfı olan bir yerde 2 sene daha öğrenim görmesi lazımdı. 1938 yılında Hasan Ali Yücel milli eğitim bakanı oldu. Meclisten kanun çıkarmayı başardı. İşte onların bir köy enstitüsü olayları var. 1939 yılında o 5000 köyün hepsinde mevcut olan okullar 3 sınıftan 5 sınıfa çıkarıldı. Yani onların hepsinden mezun olan bir çocuk orta dereceli okula gitmeye hak kazanmıştı. Ondan sonra 1940’ta Köy enstitüleri açıldı. O da bir politika iç siyasetine kurban oldu gitti. 1946 sonuna kadar 18000 öğretmen yetiştirildi. Yani o 5000’i 7000-8000’e hatta 10.000-15.000’e çıkardık köylerde. Şimdi bu kadar hızlı giderken, okul binaları o zaman bir kanunla köylerde bir öğretmenli okul iki öğretmenli okul diye planlar verildi ve bunlarda ödenekli değil, köy imecisi usulüyle yaptırıldı. Hükümet, devlet ödenek vererek o okulları yaptırmıyordu. Köylü bunu köy yolunu, köy çeşmesini, köy çamaşırhanesini nasıl yapıyorsa okulları da öyle yapıyordu. Bir öğretmenli okul bir çatı altında öğretmen evi yarısı dershane, iki öğretmenlide iki dershane, iki de küçük öğretmenevi yapıldı.

Röportör 2: Peki Safranbolu’da köy enstitülerinden itibaren başlayan şekilde mi yapıldı bunlar? Yoksa o zamanın sonrasına mı denk geliyor?

ALİ EFE: Şimdi onlar köy imecesi usulüyle yapıldığı için sağlam olamadılar onlar ömürsüz binalar oldu. Onların artık enkazlarını görüyoruz, köylerde gittiğimiz zaman,

hiçbir işe yaramayan, eğer şimdi okul varsa ondan sonra devlet tarafından yaptırılan okullardır. Mesela Cabbar'da okul var, o okul işte. Naza'da okul var, öyle okul. Kırıklar'da okul var, öyle okul, bunlar köy enstitülerindeki havası içinde, köy imecesi usulüyle yaptırılmış değil yani onlar ömürsüzdü.

Röportör 2: Ama o yıllarda da yani 1940'da köy enstitülerin başlangıcı dediğimiz yıllarda, 1940'larda yapılan okullarda vardı değil mi?

ALİ EFE: Vardır var. Mesela Dere köyü diyoruz Ovacuma'dan 3 km. sonra falan hemen yolun sonunda, biraz düzeltilmiş galiba, başka amaçla kullanılıyor herhâlde şuan.

Röportör 2: Daha sonra ki okullarda 1960'larda falan yapılmış o zaman.

ALI EFE: Evet.

Röportör 2: Sizin çalıştığınız dönem içerisinde okullar yapılmaya devam ediyor muydu?

ALİ EFE: Hayır etmiyordu, çünkü yurdumuzda çok partili hayat başlamıştı.1946 yılında yapılan genel seçim sonuçları CHP'nin tutucu kanadına köy enstitüleri çalışmalarında biraz tavizler vermeyi düşündürmüştü. İçlerinde Kazım Karabekir'in de bulunduğu, 1940 yılında çıkartılan 3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası'nın karşıtı olanlar etkili yerlere geldiler. Recep Peker başbakan, R. Şemsettin Sirer milli eğitim bakanı oldu. 2 sene boyunca yasa, genelgeler ve köy enstitüsü programlarında değişiklikler yapıldı. Cumhuriyetimizin en büyük kazanımlarından biri ortadan kalktı. 1950 yılında başlayan DP iktidarı da bunu sürdürdü. İsmet Paşa'nın gücü bunu durduramadı.

Röportör 2: Ama aynı geleneğin devam ettiğini söyleyebilir miyiz? Anlayış açısından, yetişen öğretmenler açısından, o geleneğin sürdürüldüğünü; yani köy enstitüleri dönemindeki geleneğin sürdürüldüğünü söyleyebilir miyiz?

ALI EFE: Hayır mümkün değil. Köy Enstitüleri'nde çalışmaların % 50'si kültür, %25'i iş ve teknoloji, ve %25'i de tarım dersi olarak verilirdi. Öğrenci iş ve tarım aletleri ve elbisesi ile çalışır ve öğrenirdi. Bu gün dahi kravatlı olarak bir öğrenciyi, bu konularda yetiştirmek mümkün değildir. Ekin hasadı, kiremit ve taş taşıma eğitimi tarif ile olmaz. Ancak yaparak ve yaşayarak olabilir. 1946 yılı sonunda enstitü programı sona ermiştir. Aslında "enstitü" adı resmi olarak tabelalarda yazıyor idiyse de artık o öğrenci yetişmiyordu. Çünkü köy enstitüleri sadece bir okul konumunda değildi. Yurdumuzun okulsuz ve öğretmensiz köylerine sadece öğretmen değil, köy hayatına

göre bir öğretmen yetiştiriyordu. Yani öğretmenin görevi okuma ve yazma öğretmek, sanat öğretmek ve imece ile köye lazım olanları kazandırmak idi. Ayrıca halk sağlığı, hayvan sağlığı ile tarım ve ormancılık çalışmaları da vardı. Sonuç itibari ile köyler kalkınacaktı. Bu işe ilk Köy Enstitüleri mezunları başlayacaktı. Daha sonrakiler ise daha iyilerini yapacaklardı. Sonuç olarak köylüler köylerinde kalabilecekler başka yerlere gitmeye mecbur olmayacaklardı. Ancak DP iktidarında imece ile okul yapımına dahi karşı çıkıldı. DP'liler dedi ki "ilçede Bağlar okulunu devlet yaptı. Eğer biz iktidara gelirsek köy okullarını da devlet yapacak". Bunun için köylü imeceyi bıraktı. Yani köy enstitüleri sadece Ankara'da durmadı. Köyde de durdu. Sonraları o hava yok, kayboldu. İşte karşı taraf bunu yanlış kullandı. Halbuki sen köyde doğdun, köyde yaşıyorsun bu okulu alıp götürecek değiller. Bu öğretmen evi, bütün öğretmenler orda kalacaklar. Bütün çocuklar orada okuyacak. Bunu imece ile yapmakta ne var. Yani kimse bunu alıp götürmeyecek. Bulgaristan'a ya da Yunanistan'a gitmeyecek Türkiye'de kalacak bu. Bitti. Köy Enstitüleri yanlış işlendi aslında cumhuriyetin kazanımlarından biriydi. 1954 yılında 10 senelik program vardı. 1954 yılında o dediğim 40.000 köyün 40.000'inde de bir bina var. Yeşiltepe köyü diyorsun, orada bir öğretmen var. İsmail Yılmaz. Orda bahçesinde bayrak direği Türk bayrağı var. Burada okul var. Orada imam söz konusu değil. Köy kanununa göre öğretmen köyün tabi üyesi. Köy bütçesini yaparken öğretmen imza ediyordu. Her şeyi öğretmen konuşuyor, imam değil. İmam camide. Ama şimdi köyde her şeyi imam konuşuyor. İmam caminin dışında. Şimdi köyler bu duruma sokuldu. Bu bizim Kardemir de KİT'ten çıkarıldı. Özel sektöre geçildi. Demir-Çelik fabrikası, bunu küçümsemeyin. Bugün Demir-Çelik fabrikasının köylerde yaşayanlardan emekli yaptığı 50 bin insan falan vardır. Şimdi Batı Karadeniz'de 50 bin insana emekliliğin verdiği sosyolojiyi ve ekonomiyi küçümsemeyelim. Yani çok büyük bir şey. Bizim bu fırıncılık Hacı Bekir veya Osman Nuri'nin buralara tuttuğu ışık eskiden yarıyı teşkil ederken şimdi dörtte bire düştü. Osman Natıroğlu diye burada bir iş adamı vardı. "Ya sıkıştık burada, ben bir Arçelik'e kaldım. Ben başka bir iş yapmak istiyorum" dedi. Ben de "Osman Bey bu memlekette dere boyu elma yetiştir. Kaç zamandan beri bu memlekete köylere elma yardımı, fidan, ağaç dikme yardımı yapılıyorsa sizde bir endüstri kurarsanız. Bu dediğim İtalya'da çok. İtalya'ya gidin bunu bir inceleyin İtalya'nın kuzeyinde. Bu büyük bir iş. Vehbi Koç gibi olursunuz" dedim. Bu düşünce bende halen var. Eee niye yok? İhtiyaç yok ki. Fabrika, emeklisine istenileni

verebiliyor. Fırıncılık halen devam ediyor. Bu emeklilik ekonomisiyle dede, nine, torunlarını alıyor. Kasabada veya şehirde kirada oturuyor, köyünü bırakıyor. Bir şey kalmadı. Ovacuma'nın üstünde Sarıköy falan vardır o arazilerde o insanlar Uluyayla'ya doğru Akcakese'ye ya da daha yukarıya doğru her evin bir çift öküzü değil birden çok öküzü vardı. Çünkü onların işi hayvan beslemek. Çok besliyorlardı. Evde 20 kişi var. İki çift - üç çift öküz beslerler. Yani arazilerine çift sürme zamanı iki çift - üç çift sokarlardı. O bayırlar buğday ekilirdi, mısır ekilirdi. Şimdi hepsi çamlık olmuş. Çam yetişmiş. Ben o arazileri göremiyorum, yani neden gereksinim yok? Çünkü dediğimiz gibi. Ovacuma'dan birçok insan İstanbul'da. Neden? Çünkü fırın işçiliği var. KİT (Kamu İktisadi Teşebbüsü) zamanı Karabük'te 17 bin kişi devlet bütçesinden yardım yapılırdı. Şimdi 3500 bu memleketi onlar beslediler bugün ekonomiyi değiştirdiler bugün burası onun sonucu.

Röportör 2: Peki o dönemde köylerdeki eğitim hayatından bahsedebilir misiniz?

Röportör 1: Kaç okul var, kaç müdür var, kaç öğretmen var?

ALİ EFE: Her köyde bir okul vardı. Genellikle köylerin ilkokulundan mezun olanlar, şehir ortaokuluna geldikleri zaman başarısız olmazlardı. Mesela Safranbolu'nun en uzak köyü Harmancık. Harmancık İlkokulu'ndan mezun olan çocuk dahi Safranbolu'daki orta dereceli okullarda, kız-erkek sanat okullarında başarısız olmazlardı. Bu ne demektir? Köylerde de o zaman ciddi olarak öğretmenler vardı, ciddi olarak çocuklar, okullar, müfredat vardı. Şimdiki gibi değil yani. Şimdi yok, okullar kapalı.

Röportör 1: Örnek verebilir misiniz?

ALİ EFE: Şuradan belli oluyor. Birçok insanla, mesela köylerde toprak sahipleriyle pek yakın ilişkim var benim. Öğretmen olup görüştüklerim bu konuları benimle konuşabiliyorlar. Benim devrem, bir arkadaşım 1945 mezunu orda öğretmenlik yaptı. Beş tane öğretmen var Toprakcuma'da diyorlar. Biz o zaman ilkokuldan mezun olduk. Ortaokul Safranbolu'da yeni açılmıştı. Gittiğimiz zaman biz onlardan iyiydik. Her köyde bulunan her okul ciddi olarak okul olmanın icraatını yapardı. Ben köye gittiğim zaman bir muhtarı çağıracağım, muhtar gelemeyecek. Böyle bir şey yok. Sonra 4274 Sayılı Kanunun 16. Maddesi; ilkokul bedava ve mecburidir der. Bir ailenin 6 yaşını bitirmiş bir çocuğunu sen okula kayıt ettirme hadi bakalım. Köyde o çocuğu okula getirmezsen orada senin hakkında kanun uygulanıyor. Mecburi çocuğun okula devamı söz konusuydu. Öyle ben çocuğumu okula göndermeyeceğim çünkü kardeşine

bakıyor. Yok öyle bir şey. Tabi bunları da yüzde yüz söylemiyorum. Bazı istisnalar olmuş olabilir.

Röportör 2: Köylerde bir ya da iki öğretmen vardı değil mi?

ALİ EFE: Bir, iki, üç köyüne göre değişir. Ovucuma da köydü ama 5 - 6 tane öğretmen vardı.

Röportör 2: Bazı köylerde iki sınıflı okullar falan görüyoruz. Hatta tek sınıfı var bazı okulların. Orada nasıl eğitim yapılıyordu?

ALI EFE: "Müfredat programı" diyorum yani bir yıl içinde hangi konular ne başlığı içinde çocuklara verilecek? Mevzuat der ki "Tek öğretmenli okullarda müfredat programı uygulaması; birleştirilmiş sınıflar müfredatı olacak". Yani ders programında 4. ve 5. sınıflara öğretmen matematik dersi yaparken, 2 ve 3. sınıflara bir imla ya da tahrir görevi veriyor. 1. sınıflardan tahtaya yazdığı bir şeyi, bir sayfa dolusu, el alışkanlığı için yazmasını istiyor. Bu birleştirilmiş sınıfların idaresidir. Onun ayrı bir metodu, bir uygulaması var. Onu öğretmenler bilirlerdi. Şimdikiler buna şaşırır kalırlar. Biz televizyonlarda bir kadın görüyoruz. Kız öğrencilerini koklayıp öpüyor. Öğretmen öğrencilerini koklayıp öpmez. Koklamak öpmek gizlidir. Sevgi açığa vurulmaz. O zaman öğretmen öğrenci bağı kurulamaz. O yanlış. Çocuk psikolojisinde öyle bir şey yok. Öğretmen - öğrenci havası o okul içinde, o bahçeden içeriye girdiğiniz zaman, inanınki onlar o gün vardı. Size bunu övünerek söylemiyorum. Ben o günkü köy okullarında iyi bir öğretim, iyi bir çocuk yetiştirme, iyi bir okul havası ve köylü - öğretmen ilişkisinin olduğunu çok rahat söyleyebilirim.

Röportör 1: Tek öğretmenli okulda ayrıca müdür var mıydı?

ALİ EFE: Müdürlük ile ilgili 1960 yılında 222 sayılı bir kanun çıktı. Tek öğretmenli okulda müdür olur mu? Orada öğretmen olur. 1960 yılında 27 Mayıs'ta bir askeri olay oldu Türkiye'de. İdarelerde bir sürü değişiklik yapıldı. Herhangi bir okulun bir müdürü olsun denildi. Öğretmenle müdür bağdaşmaz. Müdürlük sert bir makam, öğretmenlik yumuşak bir makamdır.

Röportör 1: Öğretmenler idari olarak nereye bağlıydı?

ALİ EFE: İlçedeki milli eğitime bağlıydı.

Röportör 2: Köylünün okula öğretmene bakışı nasıldı?

ALİ EFE: Öğretmen itibar görürdü. Yani her şeyde öğretmen vardı. Düğün olacak öğretmen çağırılırdı. Güreş olacak öğretmen çağırılırdı. Zaten o 222 Sayılı Kanun'a göre öğretmen köyde 24 saat bulunmak zorundaydı. Mesela o kanun kalktıktan sonra

şurada Naza köyü var. O virajda okul var. Ben görevden emekli olduktan sonra oranın öğretmenini Kıranköy' de görürdüm. Sabahleyin 8' de 9'da. 8:30 – 9:00'da Kıranköy'den Bartın otobüsüne binerdi. Naza'da inerdi. Yarım saat – bir saat geç inerdi. Bir öğretmen 8:30'da okulu açacak. Sobayı yakacak. Islak çocuk gelirse onu yerine oturtturmayacak, onu kurutacak köy öğretmeni budur. Köyde öğretim böyle olur. Onu ıslak elbiseyle oturtamaz, çünkü o çocuk seni dinlemez ayağı üşürken. Bu 222 Sayılı Kanun'dan sonra gevşemeye başladı. Halbuki olması gereken; İncikaya'da öğretmensen 30 gün orda durmandır. O kanuna göre tek öğretmenli okulda öğretmen aynı zamanda müdür olur kendi maaşının üzerine 12 lira makam maaşı alır.

Röportör 1: Ayrıca okul dışında Sağlık Ocakları olmayan köylerde vardı değil mi?

ALİ EFE: Bazı okulların yakınlarında bir yerde Sağlık ocağı vardır her köyde sağlık ocağı mümkün değil.

Röportör 1: Öğretmenler çok acil vakalarda sağlık derslerini bilmek zorunda mıydı?

ALI EFE: 1941 - 1942 yılında Çapa mezunu iki bayan öğretmen Alaplı okuluna atanıyor. Geliyorlar. Bir eve yerleşiyorlar. Bir gece petrol lambasını söndüremiyorlar. Bilmiyorlar. İnsan çağırıyorlar. Bunlar İstanbul'da petrol lambasıyla büyümüyor ki. Şimdi Alaplı'da otobüs yazıhanesinin sahibi Faik Özçelik diye bir adam var. Onu bulun. Köydeki evlerini yaparken annesinin taşlar arasında eli ezilmiş. Onun elini kim düzeltti sorun bakalım. Öğretmen Ali Efe diyecek mi demeyecek mi? Köy enstitülerinde önce sağlık bilgisi dersi verildi. İlk yardım değil. Daha da ileri uyuz, sıtma gibi hastalıklar için. Sıtmalıyı imama götürüyor pamuk bağlatıyor, biz bağlatmıyoruz, sağlık memurunu çağırıyoruz, kil dağıttırıyoruz mesela. Bir bağrış oldu, hemen koştum. Ahşap evlerin küçüğü büyüğü 16 direk üzerine kurulur, 15 değil. Küçüğü büyüğü 16 direk üzerine kurulur. Çünkü bağlama sırasında öyle denk gelir alttan. 16 direk altına 16 en büyük taş konulur imece usulü. İşte orda kadın yardım ederken elleri eziliyor. Ben hemen getiriyorum bizim sağlık çantasını. İşte o zaman yanık için oksijen, rivanol sargı bezi pamuk vs. bir sürü. Ben olmasam bu kadının eline taze hayvan gübresi sürecekler, bağlayacaklar ben bu eli açtım, düzelttim. Baktım 2 - 3 gün açma dedim, 9 gün de pansuman yaptım ve bu eli ben iyileştirdim. Tek değil bu benim yaptığım. Başka öğretmenler de böyle köyde hayvan sağlığı ve insan sağlığı ile ilgilenirdi.

Röportör 2: Zirai faaliyetler nasıldı?

ALİ EFE: Ben onların derslerini gördüm. Ben köy enstitüsü mezunuyum. Köy enstitüsünde program; %50 kültür, %25 iş ve teknoloji, %25 tarım ve hayvancılıktı. Bu 18 bin köy enstitüsü mezunu 1946'ya kadar bunları yaptı, çalıştı. 1946'dan sonra 1954'e kadar okulun üzerinde Hasanoğlan Köy Enstitüsü Okul Müdürlüğü yazardı. Ama program uygun değildi ki. Ben 1954'te Kastamonu'ya gittim. Gölköy'e gittim. 30 - 40 tane beyaz gömlekli, lacivert pantolonlu elinde kazma olan öğrenci gördüm. "Bunlar kim" dedim? Bunlar öğrenci. "Ne yapıyor bunlar"? "Bahçeye tarım dersine gidiyor". Tarım aleti aynı tüfek gibidir. Bizi devletin verdiği postalla sokmazlardı tarlaya. Çarık giyeceksiniz. Öyle bahçıvan, böyle yetişir. 1950' de gördüm ben bunu. Adı yine köy enstitüsü. Nasıl köy enstitüsü o? Burada tanıyor Aysun Hanım. Mustafa Acar diye çok değerli biri vardı. Şuan da Alzheimer, çıkamıyor. Daha başka arkadaşlarımız var. Bunların hepsi köy enstitüsü mezunuyuz derler. Doğru, onların diplomalarındaki mühre bakarsan Kastamonu Köy Enstitüsü Müdürlüğü yazıyor. 1946'dan sonra değişti. Onların müfredatı o değil ki, tabi her köy birbirine de benzemez. Hepsi de Batı Karadeniz ama oraların sosyolojisi, ölüm olayları, doğum olayları, düğün olayları, evlenme olayları ve gündüz beslenme durumları bunların hiçbiri bu tarafa benzemez onlar farklı.

Röportör 1: Köylerde, okul olarak mevcut binaların da kullanıldığı oldu mu? Bazı binalar epey tarihi gözüküyor.

ALİ EFE: Tabi mevcut binalar da kullanıldı. Ben öğretmen olduğum zaman köyümde köy enstitüsü mezunu olarak; imece usulüyle yapılmış bir okulda değil, köyde daha önceden yapılmış bir okul da çalıştım. Bundan şunu anlamamız lazım; Toprakcuma'da eskiden kalma okullar vardı. Onun için köy enstitüleri zamanında imece usulüyle olmayan yerlere okul yapılmıştır. Olan yerlerde devam ettirilmiştir.

Röportör 1: Osmanlı zamanında hem Rum cemaati var, hem Müslüman cemaati var bunların mektepleri ayrı mıydı köylerde?

ALİ EFE: Safranbolu'nun her köyünde Rum yok ki. 3 - 5 tane için bir okul yapılır mı? Bir öğretmen verilir mi? Rum da tutamaz o öğretmeni. Safranbolu'da yasayan 3 bin kişi hiçbir sorun yaşamamışlar, aynı okula gidiyorlardı. Tabi ki Yunus Sayın diye bir öğretmen var. Yakınında Rum mezarlığı var. Orada aynı yerde doğuyorlar, beraber büyüyorlar 7 yaşına kadar okulda gidiyorlar. Bunlar çok normal. Ayrılık yoktu. "Cafer Ağa" Rum'dan kalma sülalesi, yazı köylü hiç kimse Cafer Ağa'ya Rum'dan kalma demezdi ki. Safranbolu'da böyle olmuş Türkiye'nin başka illerini bilmiyorum.

Röportör 1: Köylerden bahsedelim birazda. Ağaçkese köyüne hiç gittiniz mi?

ALİ EFE: Ağaçkese köyü enteresan bir köy. Ağaçkese'nin 3 km batısında Safranbolu ile biraz daha fazla ilişki halinde Kırıklar köyü var. Fakat Ağaçkese köyü Kırıklar köyüne benzemez. Çok eskiden Ağaçkese köyü en iyi öküz arabası yapan köy olarak anılırdı. O köyde en iyi öküz arabası yapılır. Yani onların meşgalesi ayrı, onlar ormandan öyle yararlanmışlar. Ama Kırıkların beheri katıra odun yüklemiş. Safranbolu'da odun satmaya gelmiş, ihtiyacını onunla almış. Kırıklar Safranbolu ile ilişki kurmuş fakat Ağaçkese köyü bambaşka bir sosyoloji ekonomi içindeymiş ve tabi sizler işitmemiş olabilirsiniz fakat radyo eskiden Ankara'da Şekerci Osman Nuri diye ilan yapardı. Aynen Hacı Bekir gibi. Bu Osman Nuri de Ağaçkeseli idi.

Röportör 1: Akören köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALI EFE: Akören'e eskiden Akveren denirdi. Nasıl Agaçkese'ye enteresan dedimse. Burası da enteresandır. Akören'de Hacı Şevki diye, namlı bir adam vardı. Hacı Şevki'nin oğulları vardı. İstanbul'da, Beyazıt'ta, fırınları vardı. İstanbul'da bir fırına sahip olmak önemli. Hem de yerini söyleyeyim size; eski üniversite lokalinin altında idi. Bir oğlunun Ayvansaray'da un değirmeni vardı. Çok ünlü insanlardı. Bunlar bu memleketten en az 20-30 kişiyi istihdam edebilirlerdi. Ünlü bir köydü, çok eskiden beri okul vardı. Hemde 2 öğretmenli, kalabalıktı. 5 -6 köyden çocuk vardı okulda. Eskiden bir saatlik mesafeden başka köydeki okula gidilebilirdi. Rıfat Ilgaz'ın İnek Şaban diye adlandırdığı bir insan vardı ya hani. Ahmet Demiralp diye öğretmen işte. İnek Şaban oradan teşbil edilmiştir. Ahmet Demiralp aslen Üçbölüklü, Ilbaratlı. Akören'de öğretmenlik yapar. Bir gün Cuma namazına gider. İmam hutbede yanlış bir şey söyler. Öğretmen Ahmet Demiralp ayağa kalkar; "İn oradan sen yanlış konuşuyorsun" der ve halka doğrusunu anlatır. Akören'in böyle bir adı vardır.

Röportör 2: Ağaçkese'de okul var mıydı?

ALİ EFE: Hayır. Kırıklar da büyük, devletin yaptığı 3 - 4 dershaneli okul vardı, yıkıldı o. O çevrenin köyleri Yukarıçiftlik, Ağaçkese falan oraya giderdi.

Röportör 1: Akkışla köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Oraya okul, köy enstitüsü zamanında bile yapılamadı. 1960 yılından sonra geçici bir okul yapıldı. Oraya geçici öğretmenler verildi. O uzak köyün yolu da yoktu. Oranın enteresanlığını ben hiç bilmiyorum. Uzak bir yer. Bir insan çamurlu ayaklarla filan geldi ise, o gelince. "Ne bu hal Akkışla'dan mı geldin"? derlerdi. Onlar yürürlerdi

bir kaç saat falan Ovacuma ’ya kadar oradan minibüsle vasıtayla gidilirdi. Uzaktır orası, yukarıdadır.

Röportör 1: Alören köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALI EFE: Alören’den, İstanbul’da fırın sahibi en az 3 - 5 kişi vardı. Bir zamanlar Safranbolu’da otobüsçülerin bir kısmı o köylüydü. Orası da İstanbul'da İhsan Ay’ı yetiştirmişti. Hepsi vasıtaya sahipti zengin bir köydü. Okuluda çok eskidir. İstanbul'la çok ilgisi olan 3 - 5 köyden birisidir. Ünlü Haşim Ağa; Konuksallar oralıdır.

Röportör 1: Alören zenginliğini neye borçlu?

ALİ EFE: İstanbul'da isçilik ve fırın sahipliği yapmışlar. Bir tane fırın sahibi 5 - 10 kişiyi besler. Orada emlak sahibi oluyor buraya yansıyor. Ünlü isim de Haşim Konuksal.

Röportör 1: Aşağıçiftlik köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Aşağıçiftlik köyü çok küçük bir köydür. Safranbolu’ya pek yakındır. İnsanlarının hiçbiri esnaf olamamıştır. Hep Safranbolu'da günlük iş yapmışlardır, günlük para kazanmışlardır. Akşam olunca köylerine gitmişlerdir. Tabi sonuçta Safranbolu'ya yerleşmeye çalışmışlardır. Bir okul var orada, küçük. Okulda 8 öğrenci varmış. Ben Müfettişken oraya gittim. Bizde bir şey vardır. 10 öğrenci yoksa okul açılmaz ben bir rapor verdim. Aşağıçiftlik’ te okulu kapattılar. Aşağıçiftlik‘in söz sahipleri “Ne yaptın Müfettiş Bey” dediler. “Kapatmışsın okulu”. Bende “Eee sizin okulda 8 çocuk var. Burada öğretmen tutulmaz, bunun için kanun var” dedim. Hemen Safranbolu'da oturan 3 - 5 kişi çocuğunu köye getirdi. 11 - 12 kişi valiliğe gitmişler. Yanlışlık oldu. Bakıyorlar, 12 kişi var. Öğretmen yeniden gönderiliyor. Aşağıçiftlik çok küçüktür. Yukarıciftlik ondan biraz daha iyidir.

Röportör 1: Aşağıdana köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Aşağıdana, onlarda günlük Safranbolu'da odun satan esnaf idi. Eskiden çok ünlüydü bu. Bir sürü kişi odunlarını yüklerlerdi ardından bunlar, Safranbolu’da Kazdağı caminin etrafında sıralanırdı. Orada yüzlerce hayvan sıralanırdı. Şehirli öğleden sonraya kadar odun almaz ucuzlar diye. O hayvanlar da atlar da, katırlar da odunlar böyle durur. Sen - ben baktığımız zaman vah vah diye acırız, onlar farkında bile değillerdir. Şehirli öğleden sonra ucuzlamıştır diye gelir. Odundan satın alırlar. Aşağıdana köyü ve Yukarıdana köyü böyleydi.

Röportör 1: Okul var mıydı?

ALİ EFE: Aşağıdana köyü, orada okulu ben açtım. İlk defa okulu ben yaptırdım.

Röportör 2: İlk açılışını siz mi yaptınız?

ALİ EFE: Şöyle ki; müfettiş toplantılarında ihtiyaç gösteriliyor. Bu il idare kurulundan geçiyor. Oranın Pire Hasan diye bir muhtarı vardı. Çok saygılı bir adamdı. Ben evden çıktım mı, çıkmadım mı diye beni gözlerdi. Ben evden çıkınca bana hemen "Gel çay içelim, kahve içelim, sana bir şey ısmarlayayım falan, illa bize bir okul, illa bize bir okul" derdi. Bende orda bir şey yaptım. Doğru mu, değil mi hala bilmiyorum. Burası önemli dedik. Zamanı gelmeden Aşağıdana'ya bir okul yaptırdım. Adam bunun farkında olduğu için ölünceye kadar beni görünce tazim ederdi, okulu sen yaptırdın falan diye….

Röportör 1: Köy konakları var mıydı?

ALİ EFE: Hiçbir köyde köy konağı görmedim. Ancak benim doğup büyüdüğüm köyde cami var, okul var, köy konağı var, muhtara ait. Muhtarın defterleri oradadır. Toplantılar orada yapılır. Ben o dönemler de bu memlekette köy konağına rastlamadım. Şimdi eski okulları köy konağı haline getiriyorlar, değiştiriyorlar.

Röportör 1: Sizin yaşadığınız eski donemde köye yabancı misafir gelince birinin evinde mi kalıyordu?

ALİ EFE: Köy odası vardı. Köylerin yarısından fazlasında köy odası vardır. Köy odası köye gelen yabancı misafir içindir. Yabancı misafir genellikle eve alınmaz. Tanıdığı varsa zaten haberli gelir. Onun altında hayvanı vardır. Bir yere gidiyordur. O gece orada kalır. Köyde bir nöbet vardır. Köy odasında misafir varsa yemek verme sırası kimde ise yemeği o verir. Tanımaz, bilmez, yemek verdiği kimdir. Misafir de bilmez bana yemeği kim getirdi, böyle bir usül vardı. Onlarda yok şimdi.

Röportör 1: Bağcığaz köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALI EFE: Orasıda enteresan bir yer. Şöyle ki uzak bir yer, hiç yolu yoktur. Orada da bir geçici okulda bir öğretmen bulunurdu. Hep vekil öğretmen olurdu. Bağcığaz yolu olmayan köydür, gitmek zordur. Eskiden Eflani'den oraya ulaşım daha kolaydı. Ovacuma'dan gitmek zordu.

Röportör 1: Bağcığaz'da okul var hatırlıyor musunuz?

ALİ EFE: Geçici bir okul var diye anımsıyorum. Sonradan yapılmış olabilir.

Röportör 1: Bürnük köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Bürnük Karabük'ün, çok eski bir köy. Eskiden beri bir okul var. Padişah zamanından kalma bir okul olan bir köy ve oranın çevresinde okul olmadığı için

Bürnük‘teki çocuk ve öğretmen sayısı eskiden beri fazlaydı. Çevresiyle beraber yüzün üzerinde öğrencisi olan bir okuldu.

Röportör 1: Bostanbükü köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Bostanbükü şu anda artık köy değil, kasaba gibi bir şey oldu. Eskiden o derenin karşısı yoktu. Şimdi orda çedar zeytinler var derenin karşısında. Eskiden Bostanbükü‘nün içinden Kastamonu yolu geçerdi. Şimdi ki büyük yol yoktu. Orada dükkân gibi, kahve gibi, köyün gözünü açan hareketler, ticaret vardı.

Röportör 1: Cabbar köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE. Cabbar'ın okulu 1980’li yıllar da yapıldı. Yeni, devlet tarafından yapılan bir okuldur.

Röportör 1: Kadıbükü köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: O da güzel bir yer. İlerde, sağda. Güzel bir köydür. İnsanları da iyidir yani.

Röportör 1: Karacatepe?

ALİ EFE: O uzakta, onlar pek bilinmez yani.

Röportör 3: Çatak köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Çatak’ın önemi şu; Çatak’ta bir su var. Halk oraya çok itibar ediyor, İçmek için uzak yerlerden sadece Safranbolu değil çevreden de geliyorlar. Çatak’ın önemi oradan geliyor. Çatak Sine’nin mahallesiydi, oradan ayrıldı. Eflani hududunda. Şu anda orada okul yok, eskiden de yoktu çünkü o Sine’den ayrılma. Okulları Sine’deydi. İstanbul ile ilişkileri yoktur. Onlar, çiftçilik, hayvancılıkla filan uğraşırlardı. Valilik her ne kadar o suyu zaman zaman yasak ettiyse de köye gittiğiniz zaman orada görürsünüz.

Röportör 3: Çavuşlar köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Çavuşlar köyü ise Karabük’e yakındır. Burada da İstanbul ilişkisi yok. Tamamen fabrika ve Karabük. Çavuşlar silik bir köy, öyle ünlü insanlar yok, ünlü bir şeyi yok, tarımı kıt, hayvancılığı kıt. Bütün onların sosyal ekonomik durumu Demir - Çelik Fabrikaları ile ilgili.

Röportör 2: Okul var mıydı?

ALİ EFE: Hayır yoktu, eskiden de yoktu. Onların okulları Bürnük’te ve Hacılarobası’ndaydı. Bürnük Karabük’ün köyü, Hacılarobası ise Safranbolu’nun.

Röportör 3: Çerçen köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Çerçen, bir zamanlar Safranbolu'nun ününü yayan Çavuş üzümünün büyük bir kısmı buradaydı. Üzüm bakımından Safranbolu'da başta gelen bir köydü. Bunların da yarısı da aşığı yukarı İstanbul'la ilişkilidir. Çerçen'de okul vardı, eskiden de vardı.

Röportör 3: Evet, Karataş Mahallesi'nde biz tespit etmiştik. Peki, Çıraklar?

ALİ EFE: Bu da enteresan. Çıraklar şimdiki Toprakcuma'nın adı. Ayrıldı onlar, o Çıraklar olarak devam ediyor tepede, okul yoktur. Onların okulu tamamen Toprakcuma'da. Artık Toprakcuma diye bir muhtarlık meydana geldi. Toprakcuma diye bir köy var bugün yani, muhtarlık var.

Röportör 3: Davutobası köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Davutobası, Safranbolu'da minibüslerde şöför ve muavinlik yapan insanların bir kısmı Davutobalı'dır. O köyde böyle bir adet meydana gelmiş. Onun minibüsü var benim de olsun, ya sen de gel benim minibüsü çalıştır filan diye. Davutobası bir zamanlar safran ekilen yer şimdi yok. Aynı diğer safran ekilen diğer köyler gibi orada da eken hemen hemen kimse yok yani. Onlar safran köyleri idi. Eskiden de okul vardı Davutobasında.

Röportör 3: Değirmencik köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Değirmencik iki tane anılır. Bir Değirmencik yoktur, Aşağı Değirmencik, Yukarı Değirmencik diye iki köydür o. Eskiden de okul vardı. Değirmencik'in insanlarının da İstanbul ile ilişkisi vardır. Yani daha çok tarımdan hayvancılıktan fazla fırıncılık işi ile uğraşırlardı.

Röportör 3: Dere köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Dere, Ovacuma'yı 3 km geçince içinden geçtiğimiz köydür. Okul ve öğretmenevi hemen yolun kenarındaydı. Geçende geçiyordum, bir restorasyon görmüş başka şeyler için kullanıyorlar galiba. Okul halinden çıkmış. Ovacuma köylerinin, Safranbolu köyleri gibi fırıncılıkla İstanbul ile bağları çok yok, az. Onların İstanbul bağı çok önemli, fırıncılık işi çok önemli. Bir defa ekonomisi düzeliyor. Bu ekonomi yaşamı, giyim kuşamı, görgüyü, çocuğu okutmayı etkiliyor.

Röportör 3: Düzce köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Dün konuştuk onu Düzce ve Kirpe olarak iki adı vardır onun. Yazıköy'ün üzerinde önemi olmayan bir köydür. Eskiden okulu vardı.

Röportör 3: Geren köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Bakın, bu Geren'le Gündoğan aynı köydür.

Röportör 3: Onlar ayrılmış şimdi.

ALİ EFE: Öyle mi?

Röportör 3: Evet ayrılmış. Gündoğan, Geren'in biraz daha yukarısında. İki sene önce gittik biz, öyleydi. Geren'in okulu varmış da imama vermişler. Gündoğan'ınki de yanmış. Yanlış mı hatırlıyorum acaba?

Röportör 2: Gündoğan'da okul var bir tane.

Röportör 3: Hacılarobası köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Hacılarobası'na gelince, hakkında şöyle bilgilerimiz var; bunlar belgelere dayanmıyor ama buralarda böyle konuşuyor herkes. Safranbolu'ya 3 tane oba gelmiş Hacılarobası, Davutobası ve Yörük. Bunlar Safranbolu'ya yerleşmişler, böyle anlatılır. Hacılarobası'ndan fırın işçileri ve hatta Konuksallar gibi fırın sahibleri çıkmıştır. Hacılarobası'ndan İstanbul'a işçi çekerlerdi, fırıncılık işçiliğine. Eskiden böyle idi. Çok eski okulları vardı. Zaten bütün çevresine, Sallar gibi mahallelerine ışık tutan bir köydü. Büyük bir köydü, ünlü bir köydü. Bugün tek başına kalmış, isimsiz bir köy haline gelmiş Hacılarobası.

Röportör 3: Harmancık köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Harmancık, Toprakcuma'dan 8-10 km daha ileridedir. Çok eskiden okulu yoktu. Safranbolu ile sıkı ilişkisi olmayan öbür taraftan fırın işçiliği olmadığı için sosyoloji de iyi sayılmayan vasat, orta bir köy olarak bilgim.

Röportör 3: İncekaya köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Gayza dediğimiz şurda hemen tepenin arkasında, Safranbolu'nun şimdiki kurulu yeri ile arasında 100 metre mesafeli bir köy yani. Eskide Türkiye'ye gelen yabancı turistler Cidde ile Cide'yi ayılamıyorlar, bunun gibi de Gayza ile Gazze'yi ayıramıyorlardı. Bir anektot daha anlatayım. Eskiden radyo yıllarında, yazdırma servisi diye bir program vardı. Yazdırma servisinde Anadolu gazetelerine belirli saatte belirli sürede bilgiler yazdırılırdı. İşte bir zaman, spiker, "Gazze" diyecekken "satırbaşı Gayza" demiş yani söylemiş söylemiş cümleyi bitirmiş, "satırbaşı Gayza" demiş. Bunlar da o cümleyi yakalamışlar. Çok ünlü olmuş buralar insanlar arasında, gelenekleşmiş. İnsanlar bir lafa başlarken "satırbaşı Gayza" demişler. Yani insanların bir zamanların bilinçsizce kullandığı ama buranın sosyolojisine kök olmuş bir cümleydi. Bugün tamamen silinmiş çünkü köy bomboş. İçinden geçiyorsunuz kristal terasa giderken, insan yok içinde. Köpek – kedi bile yok. Eskiden okul vardı çok eskiden.

Röportör 3: Kadıbükü köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Kadıbükü bu da enteresan sayılır. Toprakcuma'nın yakınında durur, bunların da aynen Hacılarobası gibi fırın işçiliği ve İstanbul'la ilişkisi var. Ben bunlara önem veriyorum. Şimdi bu insanların orada üç beş ay ya da devamlı bir ilçede durması, onların evinin havası, çoluk çocuklarının giyinmesi ya da onların da İstanbul'a gidip gelmesi bunlar farklı sonuçlar doğuruyor. Onların ekonomisi biraz düzeliyor. Görünüşleri, sosyolojileri biraz daha değişiyor, onun için fırın işçiliği ve İstanbul diye buraya parmak basıyorum. Çünkü bu öenmli. Kadıbükülüler oraya Kadıbükün derler sonuna "n" harfi koyarlar. Ama oranın adı Kadıbükü.

Röportör 3: Karacatepe köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Karacatepe, bunlar çok tepede yukarılarda. Çarşı pazarla ilişkisi olmayan tamamen hayvancılık ve tarım işçiliği yapan köyler bunlar. Ama işte bunlar indi Toprakcuma'ya, iniyorlar. Aşağıya iniyorlar, aynı Kuzyakalıların aşağıya indiği gibi iniyorlar. Bugün şurada Köseköy diyoruz, Kuzyaka Köseköy orası.

Röportör 2: Orada okul var mıydı?

ALİ EFE: Nerede, Kuzyaka Köseler'de mi? Eskiden yoktu sonra aşağıya indikten sonra vardı. Üç tane Kuzyaka vardır. İkisi yukarıda, biri aşağıya indi.

Röportör 3: Karapınar köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Karapınar, Kırıklı'nın altında biraz enteresanca bir köydür. Bu Karapınar'ın Safranbolu'yla ilişkisi vardır, sonra tabii ben eskiden hatırlıyorum her köyde çiftçilik tarım işi öküzle yapılırken Karapınar'da at katır vardı. Böyle değişik bir köydü yani. Ben merak ederdim orayı, diğer köylerde çift sürmek için ve harman dövmek için öküz varken Karapınar köyünde at veya katır vardı. Onlar böyle yaparlardı. Nasıl oraya yerleşmiş, kim getirmiş öyle bir bilgim yok. Karapınar'ı böyle biliyorum. Görmeye dayanarak söylüyorum, işitmeye dayanarak değil. Ben bunları gördüm. Gördüklerimi söylüyorum size.

Röportör 2: Orada var mıydı okul?

ALİ EFE: Eskiden beri orada da vardı. Çünkü Kırıklar'a uzak, Kirpe'ye uzak. Eskiden beri orada da okul vardı.

Röportör 2: Kapaklı köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Mahalle, mahalle o. Oraya dair bilgilerim yok. Biz Hacılarobası'na Bürnük'ten giderdik. Giderken Bürnük ve Kapaklı'dan geçerdik. Hiçbir zaman okul yoktu orada.

Röportör 3: Karıt köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

Karıt, şurada, hemen Safranbolu'nun bitişiğinde, eskiden beri okul vardır. İnsanları tamamen Safranbolu'da esnaftır. Terzi, kunduracı, aşçı vs. yani. Eskiden gündüz gittiğimiz zaman Karıt'ta insan bulamazdık. Bir bakkal vardı, soracağımızı ona sorardık. Çünkü bütün insanlar Safranbolu'da uğraşlarıyla uğraşırlardı.

Röportör 3: Kehler köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

Kehler Ovacuma'da. O da Ovacuma'nın diğer köyleri gibi sosyolojisi ekonomisi zayıf olan bir yer. Yani fazla bir bilgim yok. Son hükümetler göçmen evleri falan yaptılar. Orayla ne alakası var onu bilmiyorum.

Röportör 3: Kırıklar köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

Kırıklar'da çok eskiden beri okul vardır. İnsanları Safranbolu'yla ilişkili. İstanbul ilişkisi çok var demiyorum. Bunlar, Çiftlik gibi hayvancılıkla geçiniyorlar. Onlar da hayvanlarına yakacak odun yüklerlerdi. Safranbolu'ya gelir odun satarlardı. Danaköy'lüler gibi. Öyle pek bir incelemem var sayılmaz.

Röportör 3: Konarı köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

Konarı Safranbolu'nun -Yazıköyü'nden daha büyük galiba- bir köyü. Yazıköy gibi değil Konarı akarsuyun üstünde, altında ve içinde. Hem yukarıdan hem aşağıdan akarsu geçiyor. Konarı biraz incelemeye değer, tabii kim inceleyecekse. Çünkü Konarı'da toprak bol, arazi bol, arazi Yazıköy gibi verimsiz bir arazi değil. Allah oraya bir krater gölü vermis. Krater gölüne de bunlar bir pompa uydurmuşlar. o bitmeyen krater gölünün suyunun orada bahçeler dolu. Orada, tanrı onları, o suyun altında, sebze yapmakla görevlendirmiş. Ben Zonguldak'ta çalışırken Zonguldak'ın bir kısmında pazar kurulurdu. Şimdi yok oralarda. Bu pazarda bir şeyler satılacak. Eğer satılan şeyler biraz az görülüyorsa eyvah! Safranbolu'dan tren gelmedi. Niye biliyor musunuz? Zonguldak'ın sebzesi Safranbolu'dan geliyordu. Sonra tren gelecek o sebze yığını istasyondan alınacak, Zonguldak'taki esnafa dağılacak, onlar da pazarda satacaklar. Bunu işitme olarak değil yaşayarak, ben size gördüğümü söylüyorum yani. İstasyondan, Konarı yani Safranbolu sebzesinin Zonguldak halk pazarına nasıl geldiğini, gelmezse ne olduğu bilerek konuşuyorum. Konarı'nın durumu bu. Bir de şu var Konarı'nın üstünde köyler var. Hep o köyler dağ köyleri yamaç köyleri. Konarı'nın toprak zenginliği, su zenginliği onlarda yok. Onlar Konarı'dan yararlamışlar. Mesela ne yapacaklarsa, Konarı'da dükkanlar da var. Odun satacaklarsa, hayvanla yüklüyor odunu geliyor Konarı'da satıyor. Yani Safranbolu'ya gelmesine lüzum yok onun üzerindeki köylerin. Başka bir şey, tavuk, fasulye, yumurta belki de hayvan ya da dana

satacaksa... Şakadan da olsa "Konarı'da haftada 6 gün pazar kuruluyor" derler. Onların kendi ifadeleri, çünkü altı gün ne oluyor? Cuma günü Konarılı kendini Safranbolu'ya atıyor, geriye kalan 6 günde köyler zorunlu ihtiyaçlarını Konarı'ya indiği bir zaman Konarı'dan yapabiliyorlardı. Bugün hiç bilgim yok tabii, görgüm de yok, bilgim de yok. Hep eskileri söylüyorum size. Konarı çok eskiden beri okulu olan, devlet katından Ankara'da şurda burda biraz ünlü insanlar yetiştirmiştir. Kültürlü, makam sahibi. Yani; hakimi, savcısı, generali, genel müdürü… İnsanların Konarı'da yetişmesi söz konusu idi. Eskiden bahsediyorum. Onlar kendilerini maddi olarak aşağı pazar dediğimiz Araç'tan ve Kastamonu'dan beslerlerdi. Konarı'nın sebzesi yalnız Zonguldak'a değil Kastamonu'ya da giderdi.

Röportör 3: Kuzyaka Hacılar köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

Kuzyaka Hacılar - siz işte oraya gitmişsinizdir - halen de yukarıda durur, aşağıya inmediler. Kuzyaka Köse indi. Onlar hakkında işittiğim gördüğüm bir şey yok. Onlar mahrum Safranbolu'ya göre. Mahrumiyet köyleri. Bundan 50 sene evvel kar yağardı. Bugün kar da yağmıyor. Kış geldiği vakit, Kuzyakalılar yamaçlarda oldukları için Safranbolu'ya inme çıkma durumları zorlaşırdı. Şimdi yol var da mesela taksiyle gidiliyor. Eski yolları söylüyorum ben. Üçbölük de öyle. Ama Hacılarobası deyince değişiyor çünkü Hacılarobası Karabük'ten araziye açılmış. Her nasılsa İstanbul, fırıncılık, patronluk, işçilik o köyde çok yoğunlaşmış ve yayılmış. Bugün sessiz bir köy o başka. Hacılarobası da Kuzyaka Öteköy de onlara yakındı.

Röportör 3: Navsaklar köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Ben bilemedim Navsaklar nerenin köyü. Tamam. Şu aşağıdaki, düzdeki. Bu dere boyunda Kadıbükü'nden başka Toprakcuma'ya kadar eskiden köy yoktu. Bunlar bomboştu yani. Navsaklar bu tavuk çiftliğinin olduğu yer. Şimdi Şefik Dizdar orada bir yer aldı. Eski bir binayı otel yaptılar. Köprü var halihazırda pek cazip bir yer değil. Oraya olimpik havuz da yaptılar. Bütün bunlara rağmen cazip bir şey değil.

Röportör 3: Orada da bir okul vardı sanırım.

ALİ EFE: Oralarda okul yoktu, onlar hep yeni.

Röportör 3: Nebioğlu köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

Nebioğlu o işte Bartın'a giderken yamaçlarda görünmeyen köy, yarısı görünür yarısı görünmez. Tamamen yukarılarda bir yerler. Onların bir önemi yok. Çünkü oralarda bir insan fabrika işçi değilse geçimleri bile zor. Çünkü tarım da yok, hayvancılık az. Birde onun Alabaş mahallesi var. Yolun kenarında. O da Navsaklar gibi sonradan türeme.

Röportör 2: O bölge de pek çok han yapısı var. Bunu nasıl değerlendirirsiniz?

ALİ EFE: Şimdi o yol Safranbolu'nun eski İstanbul yolu. Eskiden Safranbolu'dan İstanbul'a gitmek için orası kullanılırdı. Safranbolu ile İstanbul ilişkisini kuran o Kavlakdibi hanın önünden geçen Bartın yolu. Deniz yoluyla İstanbul'a giderlermiş. O yol katır yolu yani insanlar, yükler her şeyler için. Ancak ne zaman motorlu vasıta giriyor 1930'lu yıllarda, çürük çarık motorlu vasıtalar giriyor, az da olsa. Yani aslında o yollar katır yolu. İleride köprü vardır Almanların yaptığı iki tane köprü vardır orada. Bartın'da liman yok o zaman. Bartın ırmağı kenarı var. Bartın'ın içinde gümrük dairesi, liman dairesi, bilet satılan gişe hepsi Bartın'da. Gemi, 17 km kuzeyde denizde demirli. Haber veriliyor buradan hareket ediliyor, küçük vasıtalarla ırmaktan dışarı çıkılıyor ve karşıdaki açıkta demirli bulunan posta dediğimiz İstanbul'a giden gemiye oradan ulaşılıyor. O şekilde. Yani liman diye bir şey yok.

Röportör 2: Amasra'dan kalkmıyor gemiler o zaman değil mi?

ALİ EFE: Amasra daha sarp olduğu için Safranbolulular deniz ulaşımını İstanbul'a Bartın'dan yaparlarmış. Amasra konuşulmuyor ancak Amasra'da doğal liman var. Denizlerde gemileri koruyabiliyor.

Röportör 3: Oğulören köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Şimdi oradan Oğulören'e geldik. Oğulören de Davutobası'nın oralarda. Bu da eskiden safran ekilen yerlerden. Hafif plato bunlar, safran ekilen yerler. Halen daha bugün Oğulören'de safran var, ekilir yani. Okul oralarda sonradan olma çünkü Yörük köyünde, Konarı köyünde, Yazıköy'de, Çıraklar'da yani eski Çıraklar, şimdiki adı Toprakcuma. Bunlarda eski zamanlardan kalma okullar var. Bu okullar o zamanlar köylere yetiyormuş yani.

Röportör 2: Bu saydığınız dört köyün dışında merkez köy var mı? Okul anlamında diğer köylerden gelinip eğitim yapılan.

ALİ EFE: Ovacuma'nın içi hariç, beşinciyi Ovacuma olarak sayabiliriz. Tabii Bulak'ı falan karıştırmıyorum onlar Karabük'e bağlı. Ovacuma'da çok eskiden beri medrese veya okul var. Başka yok. Yazıköy'e geldiğin zaman çok eskiden beri öyle. Konarı'ya geldiğin zaman öyle, Yörük - Konarı arası mesafe az ama Konarı çok nüfuslu bir yer. Yörük de çok nüfuslu bir yer. Yörük'teki konakları gördünüz, yani zamanında ne insanlar varmış siz kendiniz tahmin edebilirsiniz. Her konak 3 katlı 15 - 20 odalı. Bu insanlar bugün yok, değişmiş, her şey değişik görünüyor yani. Ovacuma eskiden beri - bugün de öyle - nahiye merkeziydi. Nahiye dediğim bucak yani. Bucak

müdürlüğüydü çünkü ilçenin altı bucak, bucağın altı muhtarlıktır. Ovacuma da uzun zamandan beri bucak müdürlüğü olarak kaldı. Tabii okul ya da şu veya bu, birkaç dükkan tezgahının bulunduğu bir yer.

Röportör 3: Örencik köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Örencik, Kırıklar'ın ötesinde. Ağaçkese, Ağaçkese'den sonra Örencik gelir. Bunlar da böyle; tarım, hayvancılık. Onların Safranbolu'ya gelerek şunu bunu satma mesafeleri uzak. O imkan da yok yani. Onların daha yeni yeni okulları falan açıldı yani. Bugün Murat Pastahaneleri'nin bir kaç tane sahibi Örencikli. Örencik hakkında başka bir bilgim yok. Eflani yolunun üzerinde. Pelitören, Kılıçlar'ın yukarısında tepede köyler bunlar. Pelitören Davutobası'nın üzerinde bunlar hep hakkında konuşacağım bir bilgisi olmayan köyler. Bunlar düz, dümdüz köyler yani. İnsanların da İstanbul'la ilişkisi çok sayılmaz yani bir Kadıbükü gibi şu veya bu gibi değil yani. Onun için söyleyecek fazla bir bilgim yok.

Röportör 3: Sat köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Nasıl buldunuz o köyü, görünmez pek, saklıdır o. Çevrik'lerin oradan girilir. O yol eski Kastamonu yolu. Yol sonradan çıktı yukarıya. Eskiden Kastamonu'ya o yoldan gidilirdi. Çok küçük bir köy, Konarı'nın etkisi altında onlar da sebze yetiştirirler. Konarı'nın içinde yani onlar. Her şeyleri beraberdir yani.

Röportör 3: Sırçalı köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Sırçalı, bu da Konarı'dan yukarıda. Bunların da İstanbul'la ilişkisi var.

Röportör 3: Sarıahmetli köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Sarıahmetli'ye, Sakaralan'a git, burada Sırçalı'da gördüğün şeyler yok. Onlar tamamen kendi durumunda. Ama Sırçalı deyince Konarı bağı var, İstanbul bağı var yani.

Röportör 3: Sine köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Sine, esas Çatak'la beraberdi o da tarım köyü, Çatak gibi. Böyle hakkında çok şey söylenecek bir bilgim yok. Örencik'in karşısından gidilir. Çatak oradan ayrıldı. Yalnız Sine 'de çok eskiden beri okul vardır, onu da söyleyeyim.

Röportör 2: Sırçalı'da okul var mı?

ALİ EFE: Sırçalı'da okul yok. Onlar Konarı'ya bağlı. Hep Konarı ağırlıklı.

Röportör 3: Tokatlı köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Tokatlı artık köy değil. Şurada bir köy muhtarlığı görünüyor ama artık Tokatlı diye bir köy yok.

Röportör 3: Toprakcuma köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Toprakcuma eskiden Çıraklar'dı, şimdi Toprakcuma oldu. Bu Toprakcuma enteresan, çok enteresan mutlaka bilgilerinizi alın. Neden? Safranbolu'da hiçbir köye benzemeyen çok değişik bir karakter gösteren bir yer Toprakcuma. Eskiden postane vardı, posta pulları vardır bir yere mektup gönderirsin, zarfa koyarsın, posta pulunu da yapıştırırsın, parasını verirsin, adresini de yazarsın o mektup gider. Bizim insanlarımız o 5 - 6 kuruş posta pulunu vermemek için mektupları hep elden gönderirlerdi. Haber alınır bir yerden, mesela Bartın'dan, Toprakcumalı fırıncı, işçi 5 – 6 kişi var, onlar birbirini tanırlar. Mustafa yakında köye gidecek, tamam onun tarihi beklenir, Mustafa'nın gideceği gün herkes mektubunu yazar, zarflı veya zarfsız Mustafa'ya verilir, Mustafa - Toprakcuma'da o zaman dükkanlar var, han var, sabit adresler var - bakkal Yusuf'a bırakır. Cuma günleri Toprakcuma'nın etrafındaki köyler Cuma namazı için Toprakcuma'ya indiği zaman herkes o bakkal Yusuf'a uğrar, o da söyler senin mektubun var diye. Toprakcuma bir zamanlar yaşamın odak noktasıymış. Yani İstanbul'la, Kastamonu'yla, şurayla burayla her türlü ticaret, hayvan alım satımı, kasaplık falan her şey Toprakcuma'da. Çünkü orada han var, dükkanlar var, haberleşme var, motorlu vasıta var. Bugün Toprakcuma'da o zaman ki durum görünmüyor, bir dükkan yok, bir kahve var sadece. Toprakcuma bir zamanlar Safranbolu'nun doğu kısmındaki 5 - 10 köyün geçim noktası, bağlılık noktası, önemli bir noktaymış yani. Toprakcuma deyince bu bilgileri bilmemiz lazım çünkü diğer köyler gibi değil. Diğer köyler için böyle bir şey anlatmadım hiç. Burası için anlatıyorum. Her türlü iş için, bir insanın, o tarafta Toprakcumalı'yı tutması lazım. Kastamonu'ya gidecek mısırı, bulguru varsa o köylerin Safranbolu'ya indirmesi zor, uzaklar, 25 km. ama Toprakcuma'ya 5 km. Oraya indirirlermiş. Yani İstanbul ilişkisinin, odak noktası bir zamanlar Toprakcuma idi.

Röportör 2: O yolun önemi Kastamonu bağlantılı olması mı?

ALİ EFE: Tamamen Kastamonu bağlantısı olması anlamı çıkıyor. Bir de İstanbul bağlantısı var burayı kabul edelim. İstanbul olayı çok küçük bir olay değil, insanların gözünü açan, insanlara para kazandıran, bu münasebetle insanların yaşamını değiştiren, çoluk çocuk okutturmaya teşvik eden bir olay. Sivas gibi Trabzon gibi Türkiye'de 3 - 5 tane il var anketlerde rekor kıran, bunun biri de Kastamonu. Bu illerde İstanbul'a gitme – gelme ve yerleşme oranı çok fazla. Mesela bu konuşmayı Manisa için Adana için Erzurum için yapamıyoruz, yapmaya gerek yok çünkü. Şimdi her

Kastamonulu 15 yaşına girerse nereye gider, İstanbul'a. Ne var orada? Bir şey yok, orada bulur bakalım bir şey. Hayvan alım satımı ve ticaret de bu işin içinde. O taraf çok zengin bir yer, Kastamonu. Gerçi cehaletten dolayı biraz yobazca diye tarif edilebilir ama toprak var, hayvan ve tarım zenginliği var Kastamonu'da. Bugün Kastamonu'nun 24 - 25 tane ilçesi var. Bir yanı deniz, bir yanı Anadolu.

Röportör 2: Kastamonu'dan İstanbul'a giden yol, bu yol aslında değil mi?

ALİ EFE: Bu yol.

Röportör 2: Eskiden Safranbolu'dan İstanbul'a giden karayolu var mıydı?

ALİ EFE: Safranbolu'dan İstanbul'a giden eski karayolu burdan İsmetpaşa dediğimiz istasyon var, oradan dolaşarak gidermiş ama eskiden dediğiniz mesela 100 sene önce diyorsanız yok. Tamamen Bartın katır yolu kullanılıyormuş. Eskiden insanların banka ile ilişkisi de yok, banka bilmiyorlar. Her memlekette İstanbul'a gidip gelen, emin adamlar vardır. Para gönderilecekse o adam götürür. Altın gönderecekse o adam götürür veya İstanbul'dan altın gelecek o getirir. Dereoğlu Pasajı'nın atalarından birisi devamlı bir şekilde insanların İstanbul'a para taşımasını yapan insandı, Mehmet Efendi. Bunlar Bartın'da Taşhan'da kalırlar günü geldiği vakit Bartın ırmağından binerler kayıklara 17 - 18 km sonra denizde demirli bulunan vapura binerler ve İstanbul'a giderler. Dönüşte de yine aynı şekilde, başka türlü İstanbul'a yol yok yani, katır yolu bile yok. Ama Bulak'la Ankara arasında katır katarı, yani bir katırcılar var bunlar aynen tarif ettiğim gibi günleri saatleri belirli Bulak'la Ankara arasında yükle insan taşıyanlar.

Röportör 2: O zaman karayolunda İç Anadolu'dan gelen yol daha işlek değil mi?

ALİ EFE: Katırla diyorum yani. Katır yolu başka şimdi şuanda Safranbolu'yla Eflani arasında katır yolu var. Hiç baktınız mı? Katır yolu ayrı. Konarılılar sebzesinin bir kısmını Eflani pazarında satacak, onların katır yolu var o ayrı yani. Şimdi bu bizim Kırıklar'dan Örencik'e geçen yol değil. Katır yolu ayrı. Şimdi burada Üçbölük köyü var halk buna Ilbırıt der. Şu anda Halk partisinin burada doktor milletvekili var. O köylü. Bu köy de Kuzyaka gibi bir şey, çok bir önemi yok.

Röportör 3: Yazıköy köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Büyükçe bir köy, tarım çok yaygın. Türkiye'de ilk kaloriferli köy okulunun Yazıköy'de olduğunu derler. Çünkü 60-70 sene önce bir zengin adam, varlıklı bir adam, eski ahşap binadan sonra yeni bir kagir bina yapılırken, ben size bir kalorifer yaptırayım demiş. 60-70 yıldan beri Yazıköy'deki ilk okul kaloriferliydi. Öyle anılırdı

yani. Çok arazileri olduğundan, üzüm ve hayvancılıkta yükselmişler, ekonomileri düzelmiş ve bizim bu tarla ziraatında traktör bu memlekette ilk defa Yazıköy'de varmış. Yani Adana'da traktör varken Yazıköy'de de traktör görülmüştür. Zaten bugün Yazıköy'deki 50 yaşındaki hiçbir insan öküzle karasaban bilmez, sorsan tanımaz yani. Bu bir köy için baya önemli bir şey. 50 yaşındaki insan öküzü sürmeyi bilmez niye, traktör vardı o zamanlarda. Tabii 1924 yılındaki mübadelede giden Rum vatandaşlar, onlar vatandaştı. Onlar vardı. Bugün halen orada Rumlar'dan kalma kilise ve hamam gibi yapılar var. Tabii son zamanlarda 800 nüfuslu köy bugün. Ancak şimdi gitsen saysan 180-200 kişi var. Çünkü ana baba işte, dedeler, nineler torunlarını alıyorlar okullarda okutuyorlar ve o dede, nine okutmak için okulu olan şehir veya mahallede bir ev tutacak, onlarla beraber 7-8 ay burada kalacak işte bu köy o nedenle boşalmış gibi bir şey. Köyde bir iki kahvede insan görünür onun dışında insanlar evler kapalı. Yazıköy'ün durumu bu.

Röportör 3: Yolbaşı köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

Yolbaşı, o da yüksekte bir köy, bu da hiçbir önemi olmayan uzak bir dağ başı köyü. Bu da hayvan veya çiftçilikle geçinmiş.

Röportör 3: Yörük köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

Yörük'e gelince; Yörük biliyorsunuz ünlüler yetiştirmiştir. Gittiniz kendiniz gördünüz benim size anlatacak bir şeyim yok. Orada bir kadın var insanları güldürüyor, oynatıyor, evine çıkarıyor, taklit yapıyor muazzam bir para kazanıyor.

Röportör 2: Yörük köyündeki Bektaşilik geleneği bu yöredeki başka köylerde yok, konu hakkında bilginiz var mı?

ALİ EFE: Evet, şimdi bu üç köy dedik ya Hacılarobası, Davutobası ve Yörük. Yörük grubu ötekiler gibi değilmiş. Zaten bunlar benim geldiğim yıllarda Bektaşilik hareketleri, davranışları, konuşmaları Yörük'te hala canlıydı. Şimdi asimile oldu gibi bir şey.

Röportör 2: Şunu merak ediyorum; hep anlatılıyor ya Yörük, Hacılarobası ve Davutobası, bu üç köyün birlikte geldiği anlatılıyor ama Hacılarobası'yla Davutobası'nda böyle bir durum görmüyoruz. Sadece Yörük'te görüyoruz.

ALİ EFE: Belki bunlar üçü beraber gelmediler. Belki ayrı ayrı geldiler.

Röportör 2: Üç kardeş diye anlatılıyor da hep.

ALİ EFE: Belki beraber gelmediler. O zaman bu araziler dümdüz, bomboş bir yere gelmiş bu kabile konmuş. Ama bunlar nereden geldilerse onu da bilmiyorum.

Herhangi bir belge yok. Bunların konuşmaları, hareketleri, davranışları ve adetleri Bektaşi miydi yoksa bunlar kendileri mi öyle söylüyorlar onu bilmiyorum. Bizim atamız babamız şöyle konuşurdu, şöyle yapardı diye kendileri söylüyorlar yani. Ama son yıllarda artık asimile olmuş, kaybolmuş. Bugün yok yani öyle bir şey.

Röportör 2: Yörük köyünün inanç konusunda özel bir durumu var. Başka köylerde ben görmedim. Sadece Yörük'te var değil mi? Başka köyde gördünüz mü?

ALİ EFE: Hiç yoktur, hiç görmedim ben. Hiçbir yerde 57 - 58 tane köyde Yörük için konuşulan hiçbir yerde konuşulmuyor. Bir tek orada. Kendileri de söylüyorlar yani.

Röportör 3: Yukarıçiftlik köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

ALİ EFE: Yukarıçiftlik, iki köy bunlar aşağıdaki aynı Sat köyü gibi kaybolmuştur. Yukarıçiftlik, onların da Safranbolu'yla esnaflık ilişkisi vardır. Yukarıçifltlik yakın çarşıya yani. Safranbolulların şehir dediği, aşağıya şehir derdi. Eski çarşı falan demezlerdi onlar. Eskiden oranın adı şehir buranın adı bağlardı. Oraya yakın saatlik gidilip gelinebilen, yürünebilen yerler bunlar. Bir özelliğini ben bilmiyorum yani.

Röportör 3: Yukarıdana köyü hakkında bildikleriniz nelerdir?

Bu Yukarıdana, Aşağıdana tamamen hayvancılıkla geçimlerini sağlamışlar. Buralar maki gibi çalılıktır, orman yoktur. Bu Yukarıdana, Aşağıdana hep ondan beslenmiş.

Röportör 2: Köy enstitüsü döneminden kalma okullar var mı Safranbolu köylerinde?

ALİ EFE: Hiçbir tane yok. Mesela Kırıklar'da 10 metreye 10 metre kocaman bir okul vardı. O yıkıldı, şimdiki Kırıklara'da okul yapıldı ama onu devlet yaptı. Onlar imece ile olduğu için ömrü çabuk doldu. En eskisi Dereköy'de o da restore edilmiş hemen yolun kenarında. Orada duruyordu. Mesela geçen sene falan belki de orijinalini görmüş olabilirsiniz.

Röportör 2: O köy enstitüsü döneminden mi?

ALİ EFE: Evet, o köyde onu 4274 sayılı kanuna göre imece usulü ile muhtar, kaymakam, nahiye müdürü başında onları yaptırmıştı. Sadece ormandan biraz kereste, üzerlerinde biraz demir olabilir bunu dışında bir de proje bakanlıktan. Tamamen köylüler kendileri yapmış.

Röportör 2: Kaç yılında yapılmıştır o?

ALİ EFE: 1944-45.

Röportör 3: Yeni yapılan köylerde yapımı 1960-70'e dayanan köy okullarının da yine aynı köy enstitülerinin üslubu var. İki derslikli, öğretmen lojmanları hemen yanında ya da öğretmen lojmanın hemen bitişiğinde.

ALİ EFE: Olabilir, ona dair bir bilgim yok. Öyle bir okul da görmedim, bilmiyorum. Yeni okullarda öğretmen evi ben hiç işitmedim bilmiyorum.

Röportör 3: Çerçen'deki okul mesela, Karataş Mahallesinde bir okul vardı o da iki öğretmen lojmanlı bir okuldu.

ALİ EFE: Bilgim yok, bilmiyorum. Bakın az daha ben size bilgi vereyim. Şimdi köy enstitüsü kanunu 3803 tür. 17 Nisan 1940 'da çıkmıştır. Bu kanun 15-20 maddedir. Yetmez 1942-43'te köy enstitüleri teşkilat kanunu diye bir kanun çıkmıştır. O yüzlerce madde mesela onun 16. maddesi 6 yaşını bitirmiş bir çocuğu hiçbir veli ben çocuğumu okula göndermiyorum diyemezdi. Çünkü hapis cezası vardır. Çoğu insan ya para cezası vermiştir ya hapis olmuştur. İşte onun ilgili maddeleri gereği der ki; köy enstitüleri müdürleri, il valilikleri ile iş birliği yaparak, 3 sene sonra emekli olup falan yere atanacak öğretmenin okulunun, öğretmen evinin yapılması projesini kararlaştırırlar. Çocuk daha köy enstitüsünde okuyor. 3. sınıfta ya da 4. sınıfta, köy enstitüsü müdürü kendi bölgesindeki valiliklerle anlaşır. Buraya 2 - 3 sene sonra öğretmen gelecek bunun uygulama bahçesi, okulu, işliği yapılacak ve o işe başlanırdı. Size bu bilgiyi vereyim, o devir çok sürmedi. 1946 da Türkiye ilk defa çok partili hayata geçti. İlk önce Milli Kalkınma Partisi açıldı, Nuri DEMİRAĞ'ın. O zaman işçi falan diye 8-10 parti birden kuruldu. Bundan bir tanesi Demokrat Parti ama Demokrat Parti'yi kuran insanlar Atatürk zamanının başbakanı Celal BAYAR, Adnan MENDERES falan dört kişi. Bunlar İttihat Terakki zamanından kalmaydı. Bu adamlar particilik nedir bilir. Oradan gelme insanlar. Bu insanlarla Türkiye çok partili hayata geçti artık, Halk Partisi diye bir parti değil birden çok parti olacak diye yola çıktılar. Parti kurdular. İşte size özel olarak söyledim Atatürk'ün diğer partilere 1924'te söylediği gibi; İsmet İnönü de 1946' da Celal BAYAR'a din konusunu öne çıkarmayın, köy enstitüleri konusunun sözünü etmeyin diye şifahi olarak konuşup anlaştığı olay bu. Bunun tanıkları var. Bunların kitapları var. O kitaplardan falanca, filanca tanığı bunu yanımda konuştu diye bizim öğrenmemiz var yani. Demokrat Partililer, Karıt, Bostanbükü, Danaköy gibi köylere gidiyorlar, siz ne yapıyorsunuz, okul. Ne için, imece usulüyle. Karşılıksız iş. Bu angaryadır. Biz iktidara gelirsek bunları devlet yapacak dendiği zaman imece usulüyle yapılan köy okulları kendiliğinden bitti. İnandırdılar. Bu 1942'de başlasa dört sene sürmüştür. Köy imecesi usulüyle yapılan okulların süresi 4 senedir. Çünkü 46 da her şey durdu. Zaten 46 da köy enstitüleri kanununda değişiklik oldu. Köy enstitüsü öğretmeni köyde okula

başladığı zaman ona öküz veya at, katır verilirdi. Hangi sanatı öğrendiyse o sanatın aletleri verilirdi. Uygulama için tarla, bahçe ayrılırdı. 1946'da bunlar geriye alındı, öküzler geriye alındı, aletler geriye alındı, o durduruldu yani. 5129, 5210 sayılı kanunlarla köy enstitülerinde değişiklikler başladı, geriye alındı. Köy enstitüsü 1947'de adı vardı ama kendi yoktu.3 Şubat 1954 yılında bir kanun ile köy enstitüleri öğretmen okullarıyla birleştirilmiştir. Kanun bu. Şimdi 1953-54 yılında bir insan ben köy enstitüsü mezunuyum diyor. Hadi oradan! Nereden köy enstitüsünden mezun oluyorsun sen, görünürde öyleydi. Senin programın, müfredatın, iş bakımın köy enstitüsü değil. Sen köy enstitüsü öğrencisi olarak yetişmedin ki. Köy Enstitüsü öğretmeni olmak için İlkokulu köy ilkokulunda bitirecek. Sağlıklı, imtihandan geçirilmiş öğrenciler, öyle der kanunda. Eğer ilkokul mezunu değilse köy enstitülerine gidemez. Tabii bunu sonradan şu hâlde de yaptılar. Kız öğrenci olmayınca, kız öğrenci adedini artırmak için ilkokulların çeşitli sınıflarından öğrenci aldılar. Burada da var, Ayşe Acar. Bunlar ilkokulların çeşitli sınıflarından alınıp köy enstitülerinin bünyesi içinde olan ilkokullarda okutuluyor ve oranın ilkokulunun 5. sınıfından çıkarılıyorlar ve öylece köy enstitüsüne kayıtlanıyorlar. Bu kız öğrenci adedini çoğaltmak için geçici bir şey. O zaman öyleydi. Köy enstitülerinin kapanması çok hazin bir şeydir, çok acı durumlar var. Mesela yüksek köy enstitüsü var o zaman 1948'de, bir kısmı erkek teknik öğretmen okuluna, bir kısmı kız teknik öğretmen okuluna, bir kısmı gazi eğitime bir kısmı şuraya buraya dağıtıyorlar yani. O zaman İsmet Paşa cumhurbaşkanı. İsmet Paşa'ya varıp hallerini anlatacaklar, İsmet Paşa'yla temas kuramazlar. Sahipsiz kalır. 1946'ya kadar, 18 bin kişi Köy Enstitüsü'nde yetişen benim gibi, mezun oldu. 1946'dan sonra adı köy enstitüsüydü ama yetişme havası değildi. Bitmişti.

Röportör 3: İlave etmek istediğiniz bir şey var mı?

Hangi hükümet döneminde olursa olsun, köylerimiz öncelikle ele alınmalıydı. 100 sene önce köylerimizde ülke nüfusunun %85'i otururken 2020 yılı itibariyle bu oran %15'dir. Köylüler Fransa'da demokratik haklarını aramak için traktörleri ile Paris'e geliyorlar. Yurdumuzda ise malesef böylesine örgütlenebilecek bir köylü yok. Atatürk demiştir ki: Yurdumuzun asıl efendisi köylülerdir. Bunun için 1925 yılında oldukça birikimli bir insan olan Mustafa NECATİ'yi Milli Eğitim Bakanlığı'na getirmiştir. Ancak bu zat malesef 3 yıl sonra vefaat etmiştir. Yine çok yetenekli olan Dr. Reşit GALİP'i de bu makama getirmiştir. Fakat bu zat da 1 yıl sonra vefaat etmiştir. Daha sonra Atatürk Saffet ARIKAN'ı bakanlığa getirmiştir. Atatürk Arıkan'dan 40.000

köyümüzden 35.000'inde okul ve öğretmen olmadığını öğrendi. Daha sonra Atatürk askerde çavuş ve onbaşı olan askerlerin köylerde eğitmenlik yapmasını istedi. Derhal eğitmenlik işine başlandı. İlköğretim işlerinin başına İsmail Hakkı TONGUÇ getirildi. Kuramcı olan TONGUÇ köylerin önemini anlayan bir insandı ve köylere çok önem verdi. Kızılçullu'da, Çiftelerde, Gölköy'de Kepirefe'de birer köy öğretmen okulu açıldı. Atatük'ün vefaatından kısa bir süre sonra Saffet ARIKAN görevinden hastalık nedeniyle ayrıldı. Onun yerine kendisine uzun zaman danışmanlık yapan ve görevinde 7 yıl 7 ay 7 gün kalacak olan Hasan Ali YÜCEL getirildi. Kastamanulu İsmail MAHİR Efendi'nin "köy için köyden öğrenci alınsın yetiştirilip köye gönderilsin" fikrinden de yararlanılarak, 17 Haziran 1940 yılında 3803 sayılı bir yasa ile sadece ülke gerçeklerinden hareketle Köy Enstitüleri Yasası çıkartıldı. Bu suretle köy kalkınması yolu ile yurt kalkınması hedeflenmiştir. Köy Enstitüleri, köyler için sağlık memuru ve ebe de yetiştiriyordu. Bunlar köylere gönderildi ve çok iyi sonuçlar elde edildi. Köy kalkınmasındaki bu iyi sonuçlara yurt içi ve dışı siyaset karıştı. Daha çiçeği burnunda olan Köy Enstitüleri kara günlere itildi. İnanıyorun ki, Enstitüler devam etseydi ülke olarak durumumuz bu gün olduğundan çok daha iyi olacaktı. Köyler boşalmayacaktı. Bu güne geldiğimizde ise, o zaman ki şartlar artık geçerli değildir. Enstitülerin tekrar kurulması söz konusu değildir. Peki köylerin kalkınması nasıl olmalıdır? Öncelikle Tarım Bakanlığı'nın organizesi ile tohum, ilaç ve hayvan kredilerinin faizleri düşürülmelidir. Hatta mümkünse faiz alınmamalıdır. Bununla birlikte köylere doktor, hemşire ve ebe gönderilmelidir. Köylülerin sağlık hizmetlerinden çok düşük maliyetlerle yararlanmaları sağlanmalıdır. Bu gibi teşviklerle insanlar köylere çekilmeli ve daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı devreye sokulmalıdır. Taşımalı eğitim kaldırılmalıdır.

Röportör 3: Görüşleriniz ve bilgileriniz için çok teşekkür ederiz, zahmet ettiniz.

EK AÇIKLAMALAR C.

HÜSEYİN AKYOL İLE (SAFRANBOLU EMEKLİ ÖĞRETMENLER DERNEĞİ BAŞKANI) RÖPORTAJ / 2019

Röportör 1: Merve KARATAŞ, Röportör 2: Emre KARATAŞ

Röportör 1: Safranbolu'nun köylerinde görev yaptınız mı?

HÜSEYİN AKYOL: Evet, Kadıbükü köyünde görev yaptım. Aynı zamanda o köylüyüm.

Röportör 1: Köydeki sosyal hayattan biraz bahsedebilir misiniz? Tarihi süreç içerisinde nasıl değişimler yaşandı köyde?

HÜSEYİN AKYOL: Ben 3 yaşında şehre geldim. 6 yaşında bir yıl daha köyde bulundum. Ondan sonra tekrar şehre döndüm. Yani ben köyümü öğretmen olarak gittiğim zaman daha iyi öğrendim. 1950'li yıllara kadar, ırgatlık zamanı dediğimiz yazları, köylüler köylerinde dururlardı. Eylül ayından sonra erkekler İstanbul'a gider ve orada çalışırlardı. İstanbul'da 6–8 ay çalışır sonra tekrar köyüne gelirdi. Ancak, 1950'lerden, Marshall yardımlarından sonra, İstanbul'da hayatın ucuzlamasıyla insanlar tamamen İstanbul'a göç etmişler. Şuan gittiğiniz zaman köyün diğer mahallelerinde hiç kimseyi bulamazsınız. Merkez mahallesinde ise 2–3 haneyi ancak evde bulursunuz. Bunda Karabük Demir Çelik fabrikalarının etkisi de bir miktar vardır ama ana etken İstanbul'a göçtür.

Röportör 2: Köyde öğretmene ve eğitime bakış nasıldı?

HÜSEYİN AKYOL: Şöyle izah edeyim: Babamın dayısı -onun babası da öğretmenmiş, ismi Osman Kadı, eski nahiye merkezi olan Zopran köyünde de görev yapmış- hepimiz ondan çekinirdik. Çünkü hem varlıklı hemde öğretmen çocuğuydu. 1920-1925'li yılların öğretmen çocuğu. Bu adam benim yanımda diz üstü otururdu. Bana hiç adımla hitap etmez, hep muallim bey diye hitap ederdi. Böyle görgülü bir köydü Kadıbükü. Halk öğretmene karşı her zaman saygıyla bakmıştır. Bu köyde hiç bir öğretmen sıkıntı yaşamamıştır. Benim 1950'li yıllardaki öğretmenim orada 25–30 yıl çalışmıştır. Köye gelen öğretmen gitmek istememiştir.

Röportör 1: Kadıbükü köyü ilkokulundan biraz bahseder misiniz?

HÜSEYİN AKYOL: Okul, 1924-1925 yılında açılmış. Bu okuldan çıkıp köy enstitüsülerine gidenler olmuış. Hatta Davutobası ya da Akören köyünde 3. sınıfa kadar okuyup 4. sınıf kendi köyünde olmadığı için Kadıbükü'ne gelen daha sonra da köy enstitüsülerine giden birini tanıyorum. Köy enstitüsünde aldığı 3 aylık bir eğitimden sonra 5. sınıfı bitirmiş. Bu kişinin adı Fehmi Gündüz. Zaten köy enstitüsüleri sadece 4 yıl gibi kısa bir süre açık kalmış. Benim babam, amcam ve dayım da okul 5 yıla çıkınca İstanbul'a gitmişler. Bizim köylüler İstanbul'da genellikle

fırınlarda çalışmışlardır. Babam da daha sonra ilkokul diplomasını aldı. Önceden 3. sınıfa kadarmış ve eğitmenler okuturmuş. Fakat Kadıbükü'nde öğretmen varmış. Akören'dekiler ise eğitmenmiş.

Röportör 1: Siz Kadıbükü İlkokulu'nda okudunuz mu?

HÜSEYİN AKYOL: 1 yıl okudum. Hatta 3 sene de çalıştım. 1979 ile 1982 arasında. Annemin babamın ve kendimin de okuduğu okulu kapatmak da bana nasip oldu. 1982–1983'de kapandı okul. Kapandığı sene okulun mevcudu 4 idi. Öğrenci sayısı 10'dan aşağı düştüğü için ben kendim tayin istedim. O şekilde kapandı okul. Ama hala üzülürüm. Belki 2–3 sene daha açık tutabilirdim okulu.

Röportör 2: Kadıbükü İlkokulu imece usülü ile mi yapılmış?

HÜSEYİN AKYOL: İmece ile yapılmış tabi. Zamanında 202 öğrenci okuduğu olmuş o okulda. Mevcut kalabalık olduğu için, zemin katı yemekhane olarak kullanılmış. Daha önce ve sonra da zemin kat ahır, kümes, odunluk gibi amaçlarla da kullanılmış. Gündoğan ve Davutobası gibi farklı köylerden öğrenciler gelirmiş. Aslında tek sınıflı bir okul ama ek dersaneye ihtiyaç duyulunca önce giriş mekanı daha sonra ise öğretmen odası dersane olarak kullanılmış.

Röportör 2: Okulun geniş bir bahçesi var. Bahçe hangi amaçlarla kullanılmış.

HÜSEYİN AKYOL: İşlik olarak da kullanılmış. Biz de verirdik, bizden önceki öğretmenlerimiz de tarım eğitimi verirlerdi. Evlek evlek bölerdik. Daha sonra öğrencilerle birlikte biber, dometes vb. ekilirdi. Öğrenciler de tarımı bu sayede öğrenirdi. Zaten o okulun kendi bahçesinden ayrı olarak bir de yol üzerinde yaklaşık 10 dönüm bir bahçesi daha vardır. O bahçe de köy öğretmenine köylüye tarımı öğretsin diye tahsis edilmiştir. Daha sonra köy tüzel kişiliğine geçmiştir o arazi. Tabi öğretmenin köy enstitüsünün hangi bölümünde mezun olduğunuz da önemlidir. Mesela demircilik bölümünden mezunsa onunla ilgili malzemeler verilirmiş. Eğer tarım ile ilgili bölümden mezunsa da onunla ilgili malzemeler verilirmiş. Aslında bu sayede öğretmenin geçimi de bir miktar rahatlatılmış diyebilirim.

Röportör 1: Verdiğiniz bilgiler için çok teşekkür ederiz.

HÜSEYİN AKYOL: Rica ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Merve KARATAŞ 1992 yılında Konya'da doğdu; ilk ve orta öğrenimini Konya'nın Seydişehir ilçesinde tamamladı. Seydişehir Mahmut Esat Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. 2010 yılında Karabük Üniversitesi Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde öğrenime başlayıp 2015 yılında öğrenimini tamamladı. 2017 yılında İlkdost Yapı Denetim Firması'nda Mimar Kontrol Elemanı olarak çalışmaya başladı. 2016 yılında Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladı. 2018 yılında Karabük Hubbi Hatun Yurt Müdürlüğü'nde Yurt Yönetim Personeli olarak göreve başladı ve halen aynı yerde çalışmaya devam etmektedir.

ADRES BİLGİLERİ

Adres : Kayabaşı Mah. Barbaros Cad. No:36/4
Merkez/ KARABÜK
Tel : (545) 243 85 52
E-posta : merve.karatas4278@gmail.com